

Emma Johanne Ingebrigtsen

«Come to mama. Æ vil ha fesken min, den må bare skynde sæ å komme»

En studie av kvinners møte med kystfisket

Masteroppgave i sosiologi

Veileder: Elin Kvande

Mai 2021

Emma Johanne Ingebrigtsen

**«Come to mama. Æ vil ha fesken min,
den må bare skynde sæ å komme»**

En studie av kvinners møte med kystfisket

Masteroppgave i sosiologi
Veileder: Elin Kvande
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

«(...) Det e helt stille i det lille feskeværet. Det e ikke ei sjæl å hverken se eller høre. Også bare starte opp båten, gjøre det man skal gjøre. Som å sjekke olje, frostvæske og sånne her ting. Ut å starte opp og gå ut, starte kartet å sånn her. Da starte man dagen. Går ut. Får se at lyset begynne å komme... Du høre fuglan, du høre sjøen mot båten, det e nesten meditasjon. Kommer ut, leite opp de feskeplassan som gamle fesкера har sladra litt om kor det finnes. Å fær ut å gjør klart utstyret mens man går ut, altså alt det her e en del av egentlig en fantastisk livsstil. Når man først begynne å feske så blir man så ivrig at da går timan, du tenke ikke på ka du gjør, eller bare, liksom... blir det litt mellomrom mellom hver gang det kommer opp en feske, så e det jo å stryke litt på rekka og si «*come to mama, come to mama*». Æ vil ha fesken min, den må bare skynde sæ å komme. Æ blir så ivrig, og det e så artig og godt, det her med å få til, å finne fesken, bløgge den, få den ned i isvann og sånn her. Det e kjempekjekt. Man må liksom tvinge sæ til å ta pause for å gå inn å spise eller drikke litt kaffe.»

(«Anna», heltidsfisker)

Sammendrag

Tematikken i denne masteroppgaven ligger til det kjønnsdelte arbeidsmarkedet i Norge, og spesifikt det mannsdominerte fiskeryrket. Kvinneandelen er svært lav blant fiskere, og denne studien tar for seg hovedproblemstillingen «*Hvordan opplever kvinnelige fiskere at kjønn gjøres gjeldende i deres yrke?*». Den konkretiseres videre av følgende 3 forskningsspørsmål: «*Hvilke muligheter har kvinnene fått til å ro fiske?*», «*Hvordan har disse mulighetene endret seg over tid?*» og «*Hvordan konstrueres kjønn gjennom mulighetsstrukturen?*». Studien baseres på en kvalitativ analyse, og tar utgangspunkt i 8 dybdeintervjuer med kvinnelige fiskere i kystfiskeflåten, hvorav alle er bosatt i Nord-Norge. Analysen baseres på det teoretiske perspektivet på kjønn som aktiv praksis og konstruksjon, og hvorvidt strukturer fører til muligheter eller hindringer for kvinnelige fiskere.

Funn fra studien viser at det i overgangen fra en generasjon til den neste har foregått betydelige endringsprosesser, hvor kvinners mulighet for å drive som fiskere har åpnet seg opp. Kvinnene er aktive drivere, men støttes i stor grad av lokalsamfunnet rundt. Det blir tydelig at hovedaktørene i næringen, menn i nære relasjoner, aktivt bidratt til at kvinner kan lykkes som fiskere i de siste tiår. Studien viser også at det blir enklere å overskride tradisjonelle forestillinger om kjønn i lokalsamfunnene, samt mer utfordrende i ukjente miljø. I hovedsak blir det verdifullt med et lokalsamfunn spiller på lag med kvinnene, og at man har gode støttespillere på veien inn i yrket. Funn fra studien viser at fiskeyrket kan føre til en bedring i psykisk og fysisk helse, hvor yrket anses som en redning for både mødre og uføretrygdede.

Abstract

The theme of this master's thesis is related to the gender-segregated labor market in Norway, and specifically the male-dominated fishing profession. The aim of this thesis was to study women in this profession, through the main question: *“How do female fishers experience that gender asserts itself in their profession?”*. This question was further concretized by the following three analytical sub-questions: *“Which opportunities has women had to fish?”*, *“How have these opportunities changed over time?”* and *“How is gender constructed through the opportunity structure?”*. In this study it is conducted eight qualitative in-depth-interviews with female fishers in the coastal fishing fleet, all of whom live in northern Norway. The analysis is based on the theoretical perspective of gender as an active practice and construction, and whether structures lead to opportunities or obstacles for female fishers.

My findings indicate that in the transition from one generation to the next, there has been multiple significant processes of change that has taken place, where women's opportunities to become fishermen has opened. The women are active participants but are supported by the local community. Essential people in the industry, especially men in close relations to the women, has in recent decades actively contributed for them to succeed as fishers. The study also shows that it becomes easier to transcend traditional notions of gender in local communities, as well as more challenging in unknown environments. Essentially, it is of great value to have a supportive local community, as well as some active supporters when on the way into the profession. Findings from the study show that the fishing profession can lead to an improvement in mental and physical health, where the profession is considered a lifeline for both mothers and people with minor disabilities.

Forord

Det har virkelig gledet meg å kunne skrive denne oppgaven som en avslutning på mine gode år som sosiologistudent på Dragvoll. Forskningsprosessen som jeg nå har tilbakelagt meg har vært preget av store kontraster, med både frustrasjon og fryd. Jeg har satt enormt pris på alt av engasjement fra alle ulike hold, og jeg vil rette en stor takk til all støtte og tiltro jeg har fått.

Jeg vil først og fremst takke alle informantene mine. Uten dere hadde ikke vært mulig å skrive denne oppgaven. Dere er virkelig en inspirasjon.

En spesiell takk til veilederen min Elin Kvande, for alle timene med engasjement og genuin interesse du har gitt meg. Jeg har satt pris på alle konstruktive veiledninger, motivasjon og betryggende ord.

Takk til Likestillingssenteret KUN, for både masterstipend og gode innspill.

Tusen takk pappa, for stundene du vet jeg rangerer til prima kvalitet. Tusen takk til gjengen på lesesalen, for oppløftende frikvarter. Tusen takk Martine, for grundig gjennomlesing og oppmuntringer. Emil, tusen takk for tålmodigheten og omsorgen – du er bautaen min.

Trondheim, mai 2021

Emma Johanne Ingebrigtsen

Innhold

1	Innledning.....	12
1.1	Problemstilling	17
1.2	Oppgavens struktur	17
2	Tidligere forskning	18
2.1	Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet på tvers og på langs	18
2.2	Kvinner i mannsdominerte yrker.....	20
2.3	Arbeidsdeling innenfor fiske og fiskeindustri.....	22
3	Teori.....	24
3.1	Konstruksjon av kjønn	24
3.2	Mulighetsstrukturer	25
3.3	Teoriens rolle i oppgaven.....	27
4	Metode	29
4.1	Forskningsdesign og metodisk tilnærming	29
4.2	Utvalgsriterier og rekrutteringsprosessen.....	30
4.3	Studiens informanter	32
4.4	Utforming av intervjuguide	33
4.5	Gjennomføring av intervju	34
4.6	Behandling og analyse av datamaterialet	37
4.7	Forskningsetikk	38
4.8	Forskningens kvalitet	40
5	Veier inn i yrket	43
5.1	Fisken og havet – jentedrømmen etableres	43
5.2	Bevisstgjøring og muligheter	48
5.2.1	Muligheter gjennom mannen	48
5.2.2	«Det her e ingen problem, det her klare du»	51
5.2.3	«Ka i fan skal æ gjøre, ska æ ringe kongen?!».....	52
5.3	Hvordan få tak i båt.....	54
5.3.1	«Ska du ikke bare selge mæ den båten din?».....	54
5.3.2	«Du skal få den rimelig»	57
5.3.3	En kronglete vei	58
5.4	Oppsummering	61
6	Utøvelsen av yrket	63
6.1	Arbeidsoppgaver og arbeidsdagen	63
6.1.1	På utror med kaffe og musikk	63

6.1.2	Praktisk, effektivt og strukturert.....	64
6.1.3	«Gud, det her e æ glad ho mamma ikkje ser!».....	68
6.2	Opplæring.....	72
6.2.1	«Det å være fesker e jo ikke bare det å få den seien over rekka»	72
6.2.2	Et støttende miljø	74
6.3	Eierskap – inngang til makt?	78
6.3.1	«Det e eg som e skipper, det e min båt, du har kun med å lystre».....	78
6.3.2	«Det e ikke æ som har oversikten her, du får snakke med ho».....	80
6.4	Fremtidsutsikter.....	84
6.5	Oppsummering	85
7	Konklusjon	87
7.1	Et oppgjør med det tradisjonelle kvinnfolkarbeidet.....	87
7.2	Lokalsamfunn som viktig driver	89
7.3	Yrkesstolthet, frihet og glede	91
7.4	Videre forskning.....	93
	Referanseliste.....	94
	Vedlegg.....	97
	Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD.....	97
	Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informantene	100
	Vedlegg 3: Intervjuguide	103

1 Innledning

I norsk lov er det nedfestet et mål om å fremme likestilling og hindre diskriminering på bakgrunn av vesentlige personlige forhold, og spesifikt at «Med likestilling menes likeverd, like muligheter og like rettigheter. Likestilling forutsetter tilgjengelighet og tilrettelegging.» (Likestillings- og diskrimineringsloven, 2017). Loven har spesielt vekt på å bedre kvinners stilling, bygge ned samfunnsskapt funksjonshemmede barrierer, og hindre at nye barrierer skapes. Norge er blant verdensledende på likestilling (World Economic Forum, 2019), men likevel finnes en godt etablert kjønnsdeling både i arbeidsmarkedet og i valg av utdanningsprogrammer (Statistisk sentralbyrå, 2019). Forskjellen mellom kvinner og menns utdanningsnivå øker mer og mer, og i 2017 hadde kvinner høyere utdanningsnivå enn menn i alle norske kommuner (Egge-Hoveid, 2019). I Oslo, Akershus og de største byene i Norge finner vi det jevneste forholdet mellom kvinner og menns utdanningsnivå. Primærnæringen er samtidig et eksempel på en sterkt mannsdominert næring. Kvinneandelen i jordbruk og fiske har økt litt med tiden, men deres inntjening er i gjennomsnitt langt mindre enn mennenes (Steinset, 2019). En stor andel jenter søker i dag til utdanningsprogrammer for frisør, blomster, interiør, design og helse (Utdanningsdirektoratet, 2020). Samtidig dominerer guttene yrkesfaglige utdanningsprogrammer. Illustrerende er den mannlige andelen på linjene bygg- og anleggsteknikk, elektrofag og teknikk- og industriell produksjon på over 90 prosent (Statistisk sentralbyrå, 2017). Søkertall fra skoleåret 2020-2021 viser derimot til et interessedrift blant ungdom, hvor rekordmange jenter søkte seg til disse mannsdominerte utdanningsprogrammene (Utdanningsdirektoratet, 2020). Andelen jenter på linjen for fiske og fangst har gått fra 4,1 prosent i skoleåret 2012-2013 til 11,3 prosent i skoleåret 2020-2021. Altså har andelen jenter på fiske og fangst mer enn fordoblet seg i løpet av 8 år, men er likevel lavest av alle linjene innenfor utdanningsprogrammet naturbruk (Utdanningsdirektoratet, 2021).

Arbeidsfordelingen innenfor fiskeryrket har også lenge vært-, og preges fremdeles av tradisjonelle kjønnsrollemønstre. I følge Fiskermanntallet utgjorde menn 96,5 prosent av alle heltidsfiskere i 2019 (Fiskeridirektoratet, 2020). I tidsrommet 2013 til 2019 har det skjedd en økning fra 250 til 329 registrerte kvinnelige heltidsfiskere. Selv om Fiskermanntallet viser til en økende deltakelse blant kvinner, er kvinneandelen blant fiskere fortsatt svært lav. Til tross for ytret enighet fra flere hold om å skulle få næringen mer likestilt, blant annet fra flere

fiskeriministre opp gjennom årene (Rostad, Valsø & Lieungh, 2017), viser statistikken til manglende handling. Først i 2018 ble det innført lovforslag som åpnet opp for at kvinnelige fiskere kan ta pause under hele svangerskapet og i en ammeperiode på minst 2 år etter fødselen, uten å miste rettigheten som fisker (Nærings- og fiskeridepartementet, 2018). Herunder også muligheten til å leie skipper på fiskebåt som har deltakeradgang i åpen gruppe. Det har blitt erkjent at et slikt lovforslag alene ikke er tilstrekkelig for deres ønske om en fremtidsrettet fiskerinæring, og regjeringen er nå i gang med å utarbeide en strategi for å bedre likestillingen i fiskeriene (Nærings- og fiskeridepartementet, 2021). Denne studien vil omhandle betydningen av kjønn-, og brytninger av kjønnsroller i fiskeryrket. Jeg vil i denne oppgaven bidra med empiri i form av 8 dybdeintervjuer med kvinner som arbeider som fisker. Oppgaven motiveres ut fra et ønske om å undersøke hvordan disse fiskerne opplever at kjønn gjør seg gjeldende i deres arbeid, i det mannsdominerte fiskeryrket. Datainnsamlingen har blitt gjort ved å intervju disse kvinnene retrospektivt, hvor intervjupersoner viser tilbake til noen prosesser som har stått til hinder for deres vei inn i yrket, og hvordan de i nyere tid har fått muligheten til å drive som fisker.

Fiskeriene er en bærebjelke for bosetting og kystkultur i Norge. I tillegg til at fiskeindustrien bidrar til et betydelig antall arbeidsplasser langs kysten, står også fisken som viktigste ressurs i mange lokalsamfunn, hvor den også bidrar til store verdiskapninger i resten av landet. Næringen er bærekraftig, men samtidig viser bosettingsmønstrene til en økende urbanisering, og det snakkes deretter ofte om behovet for å rekruttere flere inn i yrket. For at fiskeridistriktene skal kunne leve videre og være gode hjemsteder for befolkningen, må folkets arbeidssituasjon og deres sosiale og økonomiske situasjon i distriktene ivaretas (Otterstad & Jentoft, 1994). Kystens store fortrinn og potensiale er nærheten til de rike kystnære fiskeressursene, og fremtiden er avhengig av levedyktige lokalsamfunn, hvor det kan finnes gode muligheter for både kvinner og menn. Sammen med den sosiologiske relevans som vedrører fiskerinæringens likestilling og kjønnsdeling, står også kystens fremtidsrettede momenter som en samfunnsmessig relevans for denne studien. Kjønnsdelingen innenfor fiskeri og fiskeripolitikk har alltid vært svært preget av en underrepresentasjon av kvinner. Innenfor næringen har menn stått som hovedaktører innenfor fiskeriene, politikken og i organisasjoner. Kvinner har enten spilt en taus rolle som støttespiller, eller vært fraværende i beslutningstakende- eller agendasettende organer (Gerrard, 1976, 1983, 1995). Kvinner har hatt manglende tilgang og tilrettelegging innenfor

fiskerinæringen, og hatt en rolle på sidelinja, i stedet for å selv drive med fiske. Referansene som det her blir vist til, er bortimot 45 år gamle, men like relevant i 2021. Det er *fortsatt* svært få kvinnelige representanter i norske fiskeriorganisasjoner og fiskesalgslag. Norges Kystfiskarlag var i 2018 den første fiskeriorganisasjonen som vedtok at både kvinner og menn skulle være representert i styret (Norges Kystfiskarlag, 2018).

Fiskere innehar en spesiell kompetanse for å kunne drive fiske. Kunnskap om fiske tilegnes i liten grad gjennom lærebøker og skolegang, men i større grad fra opparbeidet erfaring, samarbeid og følgende samtaler mellom fiskerne (Müller, 1994, s. 106). Kunnskap mellom fiskerne går gjerne i arv, og det er først gjennom kjennskap og relasjoner man får svar (Maurstad, 1994). Dette gjør det også mer utfordrende å tilegne seg nyttig kompetanse dersom en ikke har tilgang på gode læremestre. Til sammenligning med den særnorske odelsretten av 1821, hvor mannlige søsken ble forfordelt bedre rettigheter enn kvinnelige søsken til å løse inn landbrukseiendom når den gikk ut av odelssekt (Landbruks- og matdepartementet, 1821), har slike kunnskaper ofte vært nedarvet gjennom generasjoner på kjønnsmessige grunnlag. Selv om odelsretten i nyere tid har blitt kjønnsnøytral, er slike strukturelle forhold med på å forme prosesser lengere ned i det dagligdagse samspillet. Det er ikke ukjent at lokale fiskerkunnskaper tradisjonelt sett overføres fra far til sønn. Eksempelvis kan dette være kompetanse om lokale navn på områder og ulike fiskefelt, havbunnens karakteristikk og hvordan disse avhenger av hvor fisken trives best.

Det har tidligere blitt presentert vinklinger om at kvinner i fiskerisamfunn historisk sett har blitt nedvurdert og gitt dårligere samfunnsmessige forhold, og hvor menn har blitt favorisert (Haavind, 1976). Diskrimineringen hevdes å knyttes til at kvinner blir oppfattet og behandlet til forskjell fra menn på bakgrunn av kjønnsmyter, oppfatninger og reaksjoner som kan anses usaklige (Haavind, 1976, s. 122). Det vil si at tradisjonelle forestillinger om hva ulike kjønn er egnet til, har lagt føringer på arbeidsdelingen mellom kjønn i fiskerinæringen. Til tross for at fiskerinæringen er mannsdominert, er kvinner på mange måter uunnværlig for både næringen og kystsamfunnene rundt. Kvinnene har alltid hatt en svært viktig rolle både i fiskerihushold og i fiskerisamfunn. Mange kystkvinner har i store deler av året tatt ansvaret for familien, de har drevet fram det meste av det som finnes av lokalt foreningsliv, samt hatt

viktige «bakkemannskapsfunksjoner» i forbindelse med mennenes fiskeridrift (Gerrard, 1983; Otterstad & Jentoft, 1994, s. 11).

Datoen 18. april 1989 ble et vendepunkt for kystflåten. På bakgrunn av frykt for overfiske, beordret Fiskeridepartementet stopp i det tradisjonelle vårtorskefiske nord for 62. breddegrad (NOU 2016: 26). På denne dato ble vilkårene for fiskere endret såpass at det ledet til den såkalte fiskerikrisen. Det ble innført strenge reguleringer, og året etter kom fiskekvotene slik de finnes i dag. Tiden under fiskerikrisen var svært turbulent og førte til stor omstilling for sjarkfiskere. Mange fiskere gikk konkurs, og i flere andre tilfeller var det ikke lenger midler for å lønne det ordinære mannskapet (Pettersen, 1994). For mange fiskerfamilier betydde dette at fiskerkona måtte bli med ombord i båten for å hjelpe til. Løsningen med å bytte ut mannskapet med kona ble en nødvendighet for mange fiskere, for å få økonomien til å gå rundt. Det å få konene ombord i båten var et praktisk virkemiddel under fiskerikrisen, og førte til at flere kvinner gjorde sitt inntog på fiskerbåter.

De nye reguleringene fra fiskerikrisens tid, førte til det mer lukkede kvotesystemet som i dag gjelder i fiskeriene. Det ble vanskeligere for folk flest å komme inn i yrket, på drift-eiersiden, dermed også betydelig vanskeligere for kvinner. I dag står de færreste kvinner som eier og skipper av fiskebåter, hvor mannlige båteiere også eier *større* båter enn kvinnene (Gerrard & Kleiber, 2019, s. 265). Mannsdominans i store deler av fiskeriene og menns monopol til fiskerettigheter blir ansett som en årsak, og Munk-Madsen (1998) hevder at menn har et monopol på fiskerettigheter, hvor fiskekvotesystemet har blitt beskrevet som en del av et patriarkalsk system som begrenser kvinners tilgjengelighet for fiskeryrket. Det finnes fortsatt muligheter for å fiske med eget fartøy i det som heter *åpen gruppe*, men hvor kvotene i denne gruppen er betydelig lavere og mindre forutsigbar enn i *lukket gruppe* (Nærings- og fiskeridepartementet, 2020). Også for deltagelse i åpen gruppe blir det gjort årlige justeringer av maksimalkvotene for hva man har mulighet til å fiske, og disse legger føringer på mange fiskeres årsinntekt. Åpen gruppe er opprinnelig ment som en arena for nyrekruttede, eller for fiskere som trapper ned eksempelvis på grunn av alder, og er dermed av mindre størrelse. I den lukkede gruppen i fiskeriene har en tilgang på større kvoter med et garantert årlig kvantum. Disse deltakerrettigheter er av en såpass betydelig kostnad, at de koster flere

millioner. Ofte langt mer enn selve fartøyet. Dette er den viktigste faktoren for å få finansiering av nye fartøyer.

Det er kun de som står registrert på blad B i Fiskermanntallet som har muligheten til å fiske i lukket gruppe. Fiskermanntallet er organisert på to måter, blad A og blad B. Blad A er for personer som har registrert fiske eller fangst som binæring. På blad B er personer med fiske eller fangst som hovednæring registrerte (Fiskeridirektoratet, 2021). Herunder finnes også krav til hvor mye du må fiske for før du kan stå på blad B, hvor denne rettigheten må opparbeides og vedlikeholdes. Alle kan tas opp på blad B, men har da det påfølgende år til å tilfredsstille krav til fortsatt registrering på blad B. Det å skulle opparbeide seg kvote, og bevise at man kvalifiserer til å stå på blad B kan være utfordrende for mange. For eksempel kan disse kravene være problematiske å møte for omsorgspersoner i ulike faser, illustrerende for kommende mødre som må sjonglere fiske og familieliv. Mange kvinner har av disse grunner hatt utfordringer med å tilfredsstille krav for å stå på blad B, og får dermed ikke tilstrekkelig med rettigheter for å kunne livnære seg av fisket, spesielt med eget fartøy.

Med hensyn til kjøp av fartøy og kvoterettigheter er fiskeryrket dyrt å tre inn i. På bakgrunn av dette finnes det noen ordninger som næringens nyetablerte skal kunne dra nytte av. En av slike ordninger er rekrutteringskvote. I perioden fra 2010 til 2019 har Fiskeridirektoratet tildelt 123 rekrutteringskvoter, hvor kun én kvinne har blitt tildelt en slik kvote (Kristoffersen, 2013). Fiskeridirektoratet har i flere år oppfordret kvinner til å søke på disse kvotene, men med kriteriene som foreligger for å kvalifisere seg, kommer mange kvinner til kort. Noen av disse kriteriene har eksempelvis inkludert et alderskrav om å ikke være eldre enn 33 år, samt at man står på blad B, hvor også lengde på utdanning og ansiennitet vektlegges (Fiskeridirektoratet, 2018). Det er først etter antall år med utdanning og ansiennitet, at kjønn vil bli prioritert. Dette kan gjøre kvalifiseringen mer utfordrende for kvinner av eksempelvis to grunner. Det ene er at det er mer utfordrende for kvinner å få relevant fartstid, og det andre er at kvinner gjerne er eldre enn menn når de velger fiskeryrket. Noen vil også ha fått barn innenfor dette satte alderskravet, som igjen vil påvirke fartstid. Her kan kjønn anses å påvirke tilgangen av kvotesystemet, også på en marginaliserende måte.

1.1 Problemstilling

Formålet med denne masteroppgaven er å forske på kvinner som arbeider som fiskere, og mer spesifikt få et innblikk av innsiden- og deres forståelse av eget valg av et mannsdominert yrke. På dette feltet finnes begrensede studier, og norske bidrag som tidligere har blitt publisert om kvinner og deres tilknytning til fiskeri, har i mindre grad konsentrert seg om kvinnene som selvstendige næringsdrivende. En mengde av tidligere bidrag strekker seg flere år tilbake, til en annerledes tid. I mellomtiden har fiskeryrket blitt modernisert, og ulike løsninger har lettet på fysiske belastninger, og bedret arbeidets effektivitet. Samtidig har det vært økt oppmerksomhet rundt å fremme samfunnsmessige endringer rundt likestilling, også i arbeidsmarkedet gjennom for eksempel Likestillings- og diskrimineringsloven (2017).

Kjønnsdelingen har vært en gjennomgangsmelodi i fiskeriene i en lang årrekke, men i undersøkelsen om det har skjedd en endring i strukturene, finnes et insentiv for å studere dette. Det er i den forbindelse jeg i denne studien vil presentere kvalitative data fra kvinner som arbeider som fiskere i kystfiskeflåten i Nord-Norge. For å undersøke hvordan kjønn spiller seg ut i dette yrket, med blick mot hvordan kvinnene har erfart- og fremdeles erfarer kulturen og arbeidsdagen som fisker, har jeg formulert følgende hovedproblemstilling:

«Hvordan opplever kvinnelige fiskere at kjønn gjør seg gjeldende i deres yrke?»

1.2 Oppgavens struktur

I følgende kapittel vil det bli gjort en gjennomgang av tidligere forskning som er relevant for oppgavens tematikk. I kapittel 3 blir det presentert teori som vil bli brukt for å belyse og forstå oppgavens funn. Som en konkretisering av hovedproblemstillingen, og på bakgrunn av det teoretiske rammeverket, vil også oppgavens forskningsspørsmål bli presentert. Kapittel 4 omhandler metodiske valg og hele forskningens fremgangsmåte og prosess. Kapittel 5 og 6 er oppgavens to hovedkapitler. I disse analysekapitlene vil funn bli presentert, tolket og drøftet i lys av problemstillingene og det teoretiske rammeverket. Avslutningsvis vil det i kapittel 7 bli gjort en oppsummerende drøfting av hovedfunn, hvor jeg også presenterer forslag til videre forskning.

2 Tidligere forskning

Formålet med dette kapittelet er å presentere bredden av tidligere forskning som er gjort på feltet. I gjennomgangen av tidligere forskning vil jeg først trekke fram en analyse av det norske arbeidsmarkedet, gjennom både historiske og mer dagsaktuelle faktorer som er med på å virke inn på kjønnsdelingen av arbeidsmarkedet. Det vil også bli vist til forskning som er gjort av kvinner i ulike mannsdominerte yrker, med problemstillinger om maktforhold, feminitet, maskulinitet og faktorer som har vært avgjørende for arbeidskvinnene.

Avslutningsvis vil jeg også se på tidligere bidrag som omhandler kvinners rolle i fiskeriene og miljøet rundt.

2.1 Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet på tvers og på langs

Reisel og Teigen (2014) gjør en grundig gjennomgang av det kjønnsdelte arbeidsmarkedet i Norge. Dette med fokus på den norske velferdsstatens utvikling, og hvordan denne i samspill med utviklingen av arbeidsmarkedets kjønnsdeling har skapt en sammenhengende kjønnssegregering. De deler det kjønnsdelte arbeidsmarkedet inn i horisontal- og vertikal segregering, også kalt kjønnsdeling på tvers og på langs. *Horisontal segregering* omfatter den ulike fordelingen av kvinner og menn når det kommer til utdanninger, yrker, næringer og sektorer. *Vertikal segregering* blir forstått som den ulike plasseringen kvinner og menn har i stillingshierarkiet, hvor menn finnes i stillinger med mer makt, høyere lønn og høyere prestisje (Reisel & Teigen, 2014, s. 15). Disse begrepene brukes for å se på det som omtales som verdens nest mest kjønnsdelte arbeidsmarked, og den tilsynelatende motstridende sammenhengen til den «likestillingsorienterte» velferdsstat (Reisel & Teigen, 2014, s. 11).

Som nevnt innledningsvis måles Norge til å være blant verdensmestrene på likestilling. Dette med bakgrunn i målinger av kjønnsforskjeller i økonomi, utdanning, helse og leveår, og politisk deltakelse (World Economic Forum, 2019). Til tross for denne likestillingskåringen finnes det en overvekt av menn i de norske primær- og sekundærnæringene, og en overvekt av kvinner i servicenæringer. Den motstridende sammenhengen mellom den likestillingsorienterte velferdsstaten, og det særlig kjønnsdelte arbeidsmarkedet leder til det Reisel og Teigen (2014) kaller *det norske likestillingsparadokset*. Paradokset peker på at kjønnsdelingen kan ses som et resultat av likestillingspolitikken, ved at den har fokusert for

mye på kvinner som mødre, og for lite på kvinner som lønnsarbeidere. Samtidig utfordres tanken om at dette er et paradoks, og at det derimot er likestillingsutviklingen som har påvirket kjønnsdelingen i arbeidsmarkedet. Her blir det foreslått en historisk forklaring på kjønnsorganiseringen av arbeidsmarkedet, med utgangspunkt i kvinners økte deltakelse i yrkeslivet rundt 1960- og 1980-tallet. Inntøget av kvinnelige arbeidstakere fant sted parallelt med velferdsstatens og servicenæringenes vekst. Mange kvinner ble i denne tiden mer økonomisk uavhengig, ved å bli arbeidstakere i den voksende helse- og omsorgssektoren (Reisel & Teigen, 2014, s. 15).

Segregeringen på arbeidsmarkedet blir i denne sammenheng knyttet opp til utdannings- og yrkesmuligheter for kvinner og menn. Det blir et eksempel på hvordan segregering kan forstås som sosialt konstruert; hvor prosesser og strukturer i samfunnet vedlikeholdes eller endres i samspill mellom mennesker og de muligheter som er til stede. Reisel og Teigen problematiserer hvordan ungdommers kjønnsidentitet kan være spesielt åpen for innflytelser og påvirkning når de velger studieretning på videregående skole. På tidspunktet hvor disse store beslutningene tas, kan sosiale normer og kjønnsstereotyper ha stor innflytelse på gutters og jenters opplevelse av reelle handlingsrom, og være med på å videre påvirke kjønnsdelingen i arbeidslivet. Yrkenes kjønn preges av observert rollefordeling, og her kan forestillingene om hvilke aktiviteter som anses å passe til menn og kvinner bli sterkere jo mer kjønnsdelt arbeidsmarkedet er (Reisel & Teigen, 2014, s. 40).

Gamle kulturelle forestillinger om hva som er «kvinnelig» og «mannlig», hva kjønn skal være og hvilke oppgaver som er passende, blir ansett som problematisk da det forhindrer valgfrihet, skaper barrierer og kan påvirke autonomi hos kvinner og menn (NOU 2012: 15; Reisel & Teigen, 2014, s. 22). Det kan også knyttes til likestillingsproblematikk som kjønnsforskjeller i lønn, arbeidstid, arbeidsmiljø, utviklingsmuligheter og karriere. På samfunnsnivå kan det også resultere i at man ikke får utnyttet folkets ressurser på best mulig måte, dersom yrkesvalg blir tatt på bakgrunn av potensielt irrelevante egenskaper som kjønn, framfor egnethet (Reisel & Teigen, 2014, s. 14). På bakgrunn av dette ønsker man nettopp å stimulere jenter og gutter til å ta mer utradisjonelle utdanningsvalg (St.meld. nr. 44 (2012–2013), 2013).

Et av de teoretiske perspektivene som Reisel og Teigen benytter seg av i sin analyse av det kjønnsdelte arbeidsmarkedet på tvers og på langs, er hentet fra Correll (2004) som fokuserer på at endringer og forventningsskifter i samfunnet videre er med på å påvirke ønsker og aspirasjoner, og dermed individuelle valg på mikronivå (Correll, 2004). Det vises til eksempelet om at de ulike prioriteringene som blir gjort blant kvinner og menn som foreldre, har tydelige konsekvenser for det kjønnsdelte arbeidsmarkedet. I senere år har man sett en utvikling hvor fedre bruker mer tid i hjemmet og med barna, sammenlignet med hva de gjorde tidligere. Dette også særlig når barna er små (Kitterød & Rønsen, 2014). Dette kan ha betydning for hvordan kjønn og kjønnsroller blir forstått og videreført fra foreldre til barna.

2.2 Kvinner i mannsdominerte yrker

Kvande og Rasmussen (1993) kombinerer kjønnsforskning og organisasjonsforskning gjennom å analysere kjønnsdimensjonen i det mannsdominerte sivilingeniøryrket. De er opptatte av å se på variasjonene innenfor kjønnskategoriene, hvor kvinner og menn blir forstått som klart forskjellige. Et av hovedfunnene viser til nødvendigheten av at arbeidslivet tilrettelegger forholdene for å kunne kombinere yrkes- og familieliv. Selv om kvinnene som deltok i studien hadde en krevende jobbsituasjon, hadde de fremdeles hovedansvar for hus- og omsorgsarbeidet hjemme. Dette resulterte dermed i krevende situasjoner både på arbeid, og i hjemmet. Det vises til at kvinnene har et behov for fleksibilitet, blant annet gjennom overkommelige arbeidstider. Et annet funn ligger også til viktigheten av at kvinnene som i deres forskning hadde barn, fikk avlastning fra samfunnets side gjennom gode barnehage tilbud, men også gjennom at mennene i større grad deltok på hjemmefronten. Studien viser til at dersom kvinner og menn skal få like muligheter i arbeidslivet, så blir menns deltakelse i familie- og omsorgsarbeid avgjørende.

Med utgangspunkt i at kvinners muligheter må ses i sammenheng med typen organisasjon de arbeider i, har Kvande og Rasmussen (1993) studert hvordan utviklings- og karrieremuligheter varierer for ulike organisasjonsstrukturer. Deres funn viser at kvinners muligheter svekkes i de statiske hierarkiene, mens de bedre mulighetene finnes i de dynamiske nettverkene. Dette begrunnes blant annet ut fra at dynamiske bedrifter er mer fleksible, de er stadig i endring, og det finnes ulike måter å gjøre karriere på. Dette står i motsetning til de statiske hierarkiene, som derimot ikke støtter opp om endring. De

dynamiske bedriftene er i større grad åpen for forandringer, som kan forklare hvorfor kvinnenes muligheter er best her. Gjennom et fokus på fleksible organisasjonsstrukturer, undersøker også Kvande (2007) hvordan kjønn skapes og reproduseres i slike kontekster. Kvande bruker det teoretiske perspektivet *doing gender*, for å se på hvordan kjønn konstrueres eller skapes i forskjellige relasjoner og kontekster. Gjennom dette perspektivet anses kjønn som et resultat av konstruksjon, dermed noe foranderlig, og ikke noe statisk. Det vises til at det skjer endringer, men hvor noe likevel er stabilt. Dette er problematisk ettersom arbeidsorganisasjoner er med på å påvirke maktbalansen i samfunnet, hvor kjønnsulikhet også skapes og opprettholdes (Kvande, 2007, s. 11). Selv om kvinner i arbeidslivet og politikken øker, representeres de dårlig i ledelsesstillinger eller i høyerestående stillinger i organisasjoner. Den lave kvinneandelen blant ledere, er blant et eksempel på hvordan organisasjoner er med å påvirke hvordan kjønnsulikhet både skapes og opprettholdes. Likevel blir denne balansen og ulikheten kontekststøttet, og åpen for endring og variasjon.

Haugen (1998) har forsket på kjønnsdimensjonen i primærnæringene, nærmere bestemt på kvinnelige bønder i jordbruket. Tradisjonelt sett har jordbruket blitt ansett som et arbeid for menn. Til tross for at kvinner i jordbruket ikke er et nytt fenomen, verken kulturelt eller historisk sett, har spesielt få kvinner hatt hovedansvar for gårder. I Haugens studie hadde de kvinnelige bøndene derimot det totale ansvaret på gården, noe som altså står til forskjell for den tradisjonelle kjønnsdelingen i jordbruket. Haugen aktualiserer blant annet tematikken ved å poengtere at jordbruket har blitt mer maskulinisert i vestlige deler av den industrialiserte verden (1998, s. 23). Dette står i kontrast til statusen i utviklingsland, hvor jordbruket er et hovedanliggende for kvinnene. Dette viser til kjønnsroller i endring. Funn fra forskningen viser at kvinner tradisjonelt sett har fått en underordnet posisjon i jordbruket, hvor man har sett på kvinner som en såkalt gårds kvinne eller en bondekone, og ikke som en selvstendig bonde, ei heller med en tittel som er uavhengig av deres kjønn eller deres mann.

I samme studie analyserte Haugen (1998) bøndenes forhold fra oppveksten, kombinert med deres egne erfaringer og meninger om landbruket og gården, også her med fokus på arv og miljø. Det vises til at samfunnsendringer som tok sted før tusenårsskiftet har påvirket forhold ved arbeidslivet og i private hjem, som videre har hatt en positiv effekt på likestillingen. Haugen påpeker viktigheten av at kvinner må verdsettes etter de samme ideene som menn i

arbeidslivet. Samtidig som jordbruket preges av en såkalt kjønnssegregering, poengterer Haugen problematikken ved at færre kvinner er å finne i jordbruket, når de har såpass stor betydning for bygdene og distriktenes videre framtid (1998, s. 18). Dette med referanse til utsagnet «Uten jenter stopper bygde-Norge», som anses like relevant den dag i dag.

Andre relevante forskningsbidrag omhandler hvordan autoritet og makt tradisjonelt har blitt assosiert til maskulinitet, i motsetning til feminitet. På bakgrunn av dette har kvinner måtte forhandle sin egenpresentasjon for å kunne signalisere autoritet (Mühleisen & Bolsø, 2015). Samtidig viser funn at enkelte kvinner i mannsdominerte arbeiderklasseyrker føler et behov for å nedtone eget kjønn for å kunne signalisere profesjonalitet (Neumann, Rysst & Bjerck, 2012). I samme studie beskriver Neumann et al. (2012) hvordan kvinner blant annet føler et behov for å dekke til egen kropp, og nedtone det som anses å være feminine egenskaper. Denne reguleringen av kjønn blir gjort for å vise til at de er på jobb kun for å arbeide, i motsetning til hva andre kan tro dersom det kvinnelige blir for fremtredende.

2.3 Arbeidsdeling innenfor fiske og fiskeindustri

Det har tidligere blitt publisert flere forskningsbidrag som omhandler kjønn, kystkultur og fiskeri. Blant annet har det blitt forsket på arbeidsdelingen mellom kjønn innenfor fiskerinæringen, og deriblant kvinners manglende tilgang på fiskeryrket (Bratrein, 1976; Gerrard, 1983). Historisk sett har det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret stått sterkt, og spilt en stor rolle for arbeidsdelingen innenfor fiskeriene. Tradisjonelt sett har mennene stått for fisket på sjøen, mens kvinnene har hatt ansvar for husholdningen og familien på land. Det har altså vært et klart kjønnskille mellom ansvarsfordelingen på land og på sjø (Munk-Madsen, 2000, s. 333). Til tross for at fiskeryrket har vært mannsdominert, har forskning vist at kvinner har hatt en historisk viktig rolle – og bidratt med nødvendig og verdifullt arbeid til ulike forberedelser og vedlikehold (Bratrein, 1976; Gerrard, 1995). Tidligere studier av fiskerfamilier viser også at kvinnene hadde mye ansvar, og måtte for eksempel ta seg av alle arbeidsoppgaver i husholdningen, også de som tidligere var gjort av mennene, mens mennene var borte på vinterfiske fra januar til april (Bratrein, 1976). Disse arbeidsoppgavene omfattet alt av forberedelser og vedlikehold knyttet til jordbruk og fiskebruk, i tillegg til husarbeidet og barneomsorgen.

I fiskerisamfunnene har kjønn påvirket fordeling av roller og relasjoner, makt, rettigheter og interesse- og identitetsforvaltninger. Gerrard (2011) har bidratt med forskning på forholdet mellom menn og kvinner i fiskeridistrikt, og hvordan dette har virket inn på både dagliglivet og arbeidslivet, kjønnsroller og ulike relasjoner. I annen forskning hvor det er blitt intervjuet 100 par fra fiskeriene, enten gift eller samboere, kommer det fram at kvinnene har gjort langt mer enn de har fått æren for av sin partner (Jentoft, Thiessen & Davis, 1994, s. 146). Det har blitt vist til at det er langt flere kvinner som kunne tenke seg å jobbe som fisker, enn de som har valgt å gjøre det (Jentoft et al., 1994, s. 147). Det er flere faktorer som har hindret kvinnene i å ta steget ombord. Blant annet har det blitt ansett problematisk i forhold til husarbeid og barneomsorg i hjemmet, men også på grunn av frykt for negative reaksjoner i lokalmiljøet (Jentoft et al., 1994). Den type arbeid som kvinner har utført, har ført til at kvinner omtales som «bakkemannskap», hvor de utfører mye nødvendig arbeid for fiskedriften, men samtidig ikke har noe direkte fotfeste på båten (Gerrard, 1983).

Til forskjell fra selve kystfisket, har fiskeindustrien vært en arbeidsplass for både menn og kvinner. Likevel har det blitt vist til at oppgaver og status på disse arbeidsplassene også påvirkes av en kjønnsdeling (Husmo & Munk-Madsen, 1994, s. 179). Her har kvinnene tradisjonelt arbeidet i filet- og hermetikkindustrien, et arbeid som preges av manuelle, ensidige og gjentakende oppgaver. Samtidig har menn i fiskeindustriarbeidet gjort mer maskinpreget arbeid, med ulike ansvars- og kontrolleringsoppgaver, inkludert tunge løft og tekniske innslag som inviterer til varierende grad av kompetansebygging (Husmo & Munk-Madsen, 1994, s. 181). Det har også blitt rettet fokus mot tilfeller hvor kvinner har arbeidet *ombord* i fiskebåten, men i denne settingen presenteres kvinner som ektefeller – og ikke som selvstendige fiskere uavhengige av mannen (Gerrard, 2009; Munk-Madsen, 2000). I en studie utført av Sørensen, Ingebrigtsen og Bøe (1994, s. 78), blir fiskeryrket framstilt som fysisk krevende, samtidig som at yrket er en potensiell belastning på psykisk helse. I likhet med flere av bidragene som har blitt presentert i løpet av dette kapitlet, strekker denne studien seg mange år tilbake. Her vil jeg påpeke at man må ta i betraktning at det har skjedd en rekke endringer siden flere av disse studiene ble gjennomført, både for fiskerimiljø og for kjønnslikestilling.

3 Teori

I dette kapittelet vil det bli gitt en presentasjon av oppgavens teoretiske rammeverk. De teoretiske perspektivene vil inkludere ulike måter å forstå kjønn på. Det blir vist til hvordan kjønn kan forstås som noe statisk og konserverende, og motsetningen hvor kjønn heller blir en aktiv praksis og konstruksjon, samt hvordan muligheter struktureres ut fra denne forståelsen. Disse perspektivene danner grunnlaget for den kommende analysen av empiriske funn, og er bakgrunnen for studiens tre forskningsspørsmål som presenteres avslutningsvis.

3.1 Konstruksjon av kjønn

Kvande (2007) tar kritisk for seg kjønnsperspektivet hvor en med utgangspunkt i en dikotomisering av kjønn, ser på kjønn som et adjektiv. Gjennom å se på kjønn som et adjektiv, blir forskjeller mellom kvinner og menn som to ulike kategorier etablert. Ved et slikt dualistisk syn på kjønn, poengterer Kvande at det ikke blir tatt hensyn til variasjonene innad i de to ulike kjønnskategoriene, og argumenterer derfor for å se på kjønn som et *verb*. Fra å ta utgangspunkt i at kjønn er noe som eksisterer passivt som egenskap, åpnes det opp for at kjønn er noe som aktivt og interaktivt gjøres eller konstrueres gjennom praksis. Det blir vist hvordan maskulinitet og feminitet er noe som kan blir gjort av både menn og kvinner, om hverandre. I stedet for å ta for seg maskuline og feminine egenskaper, rettes i stedet fokuset til hvordan kjønn skapes eller gjøres.

Fra å se på kjønn som noe passivt og predeterminert, noe man *er*, sees det videre til hvordan kjønn aktivt og interaktivt gjøres og/eller endres. Med fokus på variasjon og endringsprosesser, blir det også lettere å se at konstruksjon av kjønn kan variere i ulike kontekster. For å unngå generalisering er det derfor viktig med en mer kontekstuell og historiserende forståelse. Mens en dikotomiserende forståelse lett fører til et statisk og konserverende perspektiv på kjønn, vil forståelsen av kjønn som et verb åpne en inngang til å oppfatte kjønn som konstruert og foranderlig gjennom praksis.

Kjønnsteorien *doing gender* av West og Zimmerman (1987) baseres på at kjønn nettopp *gjøres* i hverdagslivets sosiale settinger, hvor også forventninger til kjønn skapes gjennom

interaksjon og i ulike kontekster. Teorien om hvordan man gjør kjønn kan forklare hvordan mennesker og samfunn er med på å skape kjønn og kjønnsroller, som videre legger føringer på eksempelvis oppvekstvilkår, livsstil, utdanningsvalg og yrkesvei. Ifølge West og Zimmerman er ikke det sosiale kjønn et produkt som underligger uforanderlig biologisk natur, men derimot noe som er i kontinuerlig påvirkning i det sosiale rom. På denne måten blir ikke biologiske faktorer ved mennesket, om en er født kvinne eller mann, avgjørende for kjønnenes posisjonering i samfunnet. Det som blir avgjørende er derimot konstruksjonsprosessen av hva som er kvinnelig eller mannlig. Hvordan kjønn konstrueres, blir forstått som dynamiske prosesser som åpner opp for variasjoner og endring over tid.

Individer i samfunnet konstruerer altså- og gjør kjønn, i et komplekst samspill av sosiale situasjoner, persepsjon og påfølgende legitimering (West & Zimmerman, 1987). Ifølge perspektivet vil derfor også forståelsen av kjønn kunne endres over tid eller være forskjellig i ulike kulturer. Eksempelvis har Acker og Van Houten (1974) benyttet et slikt kjønnsperspektiv for å se på hvordan kontrollmekanismer er med på å legge føringer for kjønnsulikhet i arbeidslivet. I norsk sammenheng har dette perspektivet også blitt brukt av Kvande og Rasmussen (1994), som ser på kvinners inngang i en maskulin profesjon slik som ingeniørbransjen, og hvordan maskulinitet konstrueres i relasjon til feminitet.

Det er i hverdagslige situasjoner hvor en gjør kjønn, at forskjeller mellom kvinner og menn skapes og normaliseres. I studien av kvinnelige fiskere vil denne forståelsen av kjønn anvendes nettopp for å analysere hvordan konstruksjonen av kjønn kan være dynamisk, og endres over tid. Med utgangspunkt i denne teorien, vil det også diskuteres hvordan kjønn kan være flytende og kulturelt definert. Teorien om hvordan kjønn blir gjort eller konstruert, legger et grunnlag for å forstå hvordan vi som individ blir møtt av andre, og hvordan man tenker om seg selv i forhold til ulike kjønnsforventninger, både fra eget og andres perspektiv.

3.2 Mulighetsstrukturer

I en analyse av kvinners mobilitet i arbeidslivet, ser Kanter (1977, 1993) på hvordan ulike strukturer i arbeidslivet er med på å påvirke kvinners muligheter og handlingsrom. Dette blir gjort ved å se til organisasjonsstrukturer, hvor kvinner er i mindretall. Teorien om

mulighetsstruktur tar utgangspunkt i at muligheter er med på å skape endring i mobilitet, – hvor en ser til hvorvidt strukturen legger opp til muligheter eller hindringer. Kanter viser til hvordan mulighetsstruktur former muligheter, framtidsutsikter og forventninger til arbeidssituasjon. I arbeidssituasjoner vil organisasjonsstrukturen kunne legge begrensninger på hvorvidt arbeiderne får nok verktøy, tid eller mulighet til å vise hva de er i stand til å utrette (Kanter, 1993, s. 10). Teorien tar altså utgangspunkt i hvordan muligheter skapes ut fra strukturelle forhold, i kontrast til å se til mer individorienterte perspektiv. Altså at mulighetene ikke skapes hos hver enkelt person, men hvor deres handlingsrom blir mer strukturell- og situasjonsavhengig (Kanter, 1993). På samme måte som teorien om konstruksjon av kjønn kan være foranderlig, er også mulighetsstrukturer åpen for variasjon.

Kvande og Rasmussen (1993) anvender også mulighetsstrukturperspektivet i sin studie av kvinner i det mannsdominerte sivilingeniøryrket. Med utgangspunkt i det utradisjonelle valget disse kvinnene har gjort av både utdanning og yrke, ser de til hvordan deres muligheter har blitt skapt sosialt, og hvordan kvinnenenes muligheter varierer i dette høystatusyrket. Ut fra de tradisjonelle rollene kvinner har hatt i arbeidslivet, kan ikke kvinners muligheter alene forklares ut fra individuelle faktorer, og det blir dermed viktig å se til hvilke mulighetsstrukturer som ligger til grunn (Kvande & Rasmussen, 1993). Et annet aspekt er også at strukturer alene ikke former handlingsrom, men at individer også er med på å påvirke og skape ulike strukturer (Kvande, 2007, s. 40). Ut fra at det skjer påvirkningsprosesser i ulike retninger og fra ulike hold, kan ikke organisasjoner anses som et tomrom immune for påvirkning fra menneskene som oppholder seg der.

Ifølge Kanter (1993) påvirkes aspirasjoner, engasjement og forpliktelsesansvar til arbeidet av hvilke muligheter en opplever at en har. Disse utvikles dersom mulighetene øker, og minsker dersom individer mangler muligheter. Individer som mangler muligheter kan også miste ansvarsfølelse, og føle på færre forpliktelser. Kanter påpeker også at karriereaspirasjoner ikke nødvendigvis trenger å være lave til å begynne med, men at disse også kan tape seg etter hvert som man møter på en realitet av manglende mulighetsstruktur i arbeidssituasjonen (1993, s. 140). De som sitter i posisjoner med større eller flere muligheter har bedre utgangspunkt for å bevege seg raskere fram i bedriften, da dette påvirker både motivasjon og engasjement positivt. Når kvinner i en bedrift ser ut til å være mindre motivert eller forpliktet, hevder

Kanter dette troligvis er fordi de har færre muligheter (1993, s. 159). Funn fra Kanters studie viste at de som ikke hadde særlig med muligheter fra før av, var de som slet mest med å skape en relasjon til systemet – og de som slet mest med mobilitet (1993, s. 136). Teorien viser også at få muligheter kan lede til utilfredshet, som igjen øker sjansene for å skifte yrke (Kanter, 1993, s. 161).

Kanter bruker perspektivet om mulighetsstruktur i en analyse av organisasjonsstruktur og ledelsesformer i en større bedrift, men en slik teoretisk inngang vil også kunne være relevant i denne oppgaven for å se på kvinners mulighetsstrukturer i fiskeryrket. Fra tidligere forskning og statistikk vet vi at kvinner er i mindretall i fiskeriene. Ved bruk av denne teorien kan en analysere hvorvidt kvinnene får muligheter i dette feltet, og hvilke muligheter de får. I denne studiens analyse vil det bli tatt utgangspunkt i at kvinner tradisjonelt sett har hatt færre muligheter enn menn. Det blir lagt fokus til en forståelse om at kjønn også kan gjøres forskjellig, hvor også endringsprosesser kan være kontekstuelle og historiserende. Ved at fiskeryrket har vært et mannsdominert yrke gjennom generasjoner og år, vil det kunne være interessant å se hvordan ulike strukturer leder kvinnene til å få interesse for å bli fisker. Hvilke endringer har påvirket kvinnenens muligheter til å engasjere seg i yrket?

3.3 Teoriens rolle i oppgaven

Som en konkretisering av denne studiens hovedproblemstilling, er det på bakgrunn av det presenterte utvalget av tidligere forskning og teoretiske perspektiver også blitt formulert følgende tre forskningsspørsmål:

1. Hvilke muligheter har kvinnene fått til å ro fiske?
2. Hvordan har disse mulighetene endret seg over tid?
3. Hvordan konstrueres kjønn gjennom mulighetsstrukturen?

For å kunne analysere et datamateriale som bygger på kjønn og kjønnete praksiser, vil det være hensiktsmessig å tydeliggjøre forståelsen av kjønn som vil bli brukt videre i analysen, og hvordan kjønn også påvirker mulighetsstrukturer. Analysen vil basere seg på teori hvor kjønn står som samfunnsskapt, og konstruksjonen av kjønn avhenger av hvordan individer i et

samfunn kontinuerlig forstår og gjør kjønn. Med en forståelse som bygger på at kjønn er samfunnsskapt og åpen for dynamiske endringer over tid, knyttes også variasjonen av mulighetsstrukturer inn. Kombinasjonen av disse to teoretiske perspektivene vil være en videreføring av tidligere forskning som viser til tradisjonelle kjønnspraksiser i ulike yrker.

Tidligere forskning og presentert statistikk viser til spekteret av mulighetsstrukturer i samspill med kjønn. Et spekter av både muligheter og begrensninger som har spilt inn på individers handlingsrom, i ulike kontekster og i ulikt tempo. Til tross for at det norske arbeidsmarkedet er svært kjønnsdelt, har vi innledningsvis sett at tradisjonelle kjønnsroller spesielt i utdanningsprogram for den videregående skolen har blitt mer utfordret i senere år (Utdanningsdirektoratet, 2020, 2021). Ut fra tall fra Fiskermanntallet (Fiskeridirektoratet, 2020) ser vi at den tradisjonelle kjønnsdelingen fremdeles er svært tilstedeværende innenfor fiskeryrket, så hvordan har denne studiens informanter opplevd kjønnskonstruksjonen over tid? Med kombinert bruk av kjønnsteori om hvordan kjønn gjøres og konstrueres, og hvilke mulighetsstrukturer som ligger til grunn, anser jeg det ikke relevant å se til biologiske forutsetninger – hva som *går an* å gjøre for kvinner, men heller vektlegge sosiale forutsetninger – hva de har fått mulighet til å vise at de kan.

Sosiale forutsetninger vil vektlegges ettersom analysen posisjonerer seg til en yrkesutøvelse i endring. Det blir også tatt utgangspunkt i at det *ikke* handler om at kvinner ikke har vært fysisk kapable til å drive innenfor yrket, men at de ikke har fått muligheten fram til et visst tidspunkt. På bakgrunn av dette anser jeg det også relevant å ta utgangspunkt i disse valgte teoriene som omfavner det dynamiske, som er åpen for endring over tid. Det vil bli sett til mer strukturelle forhold og handlingsrom gjennom teorien om mulighetsstrukturer. Samtidig vil det også vises til en individorientert forklaringsmodell med vekt på identitet og mellommenneskelige relasjoner, gjennom hvordan kjønn skapes og endres. Dette danner grunnlaget for å analysere oppgavens hovedproblemstilling: «Hvordan opplever kvinnelige fiskere at kjønn gjør seg gjeldende i deres yrke?».

4 Metode

I dette kapittelet vil det metodiske grunnlaget for studien bli presentert. Dette vil bli gjort på en kronologisk måte, fra studiens forberedelsesfase og videre gjennom prosesser som ble gjort fram mot analysearbeidet. Jeg starter med å begrunne valget av en kvalitativ tilnærming, og dybdeintervju som metode. Videre vil jeg beskrive prosessen med å rekruttere informanter, med gjennomgang av utvalgsriterier og hvordan jeg opprettet kontakt. Generell informasjon om informantene og deres yrkesutøvelse vil også bli presentert. Etter en forklaring av hvordan intervjuguiden ble utformet, og intervjuer gjennomført, vil jeg beskrive hvordan jeg behandlet og analyserte datamaterialet. Etikk og kvalitet rundt forskningen har stått sentralt gjennom hele forskningsprosessen. Dette gjenspeiles løpende i metodekapittelet, men vil også bli diskutert avslutningsvis gjennom begrepene gyldighet, pålitelighet og generalisering. Jeg vil også drøfte mulige styrker og svakheter ved valgene jeg har tatt.

4.1 Forskningsdesign og metodisk tilnærming

Formålet med denne studien er å studere hvordan kvinnelige fiskere har opplevd veien til deres yrkesvalg, og få en økt forståelse for hvordan de erfarer sin yrkesutøvelse. Som forsker har jeg ønsket å tilegne en bred forståelse rundt denne spesifikke tematikken, og samtidig få en nærhet og mer åpen interaksjon til forskningsfeltet. På bakgrunn av disse faktorene har jeg derfor valgt et kvalitativt forskningsdesign (Tjora, 2017, s. 24). Oppgavens vinkling og dens problemstillinger var avgjørende for valget av en kvalitativ tilnærming, hvor jeg som forsker ønsket å få tilgang på mer beskrivende data med en bredere synsvinkel (Creswell & Creswell, 2018, s. 4).

Ettersom jeg har vært interessert i å studere verden sett fra informantens ståsted, har jeg valgt å benytte meg av *dybdeintervjuer* som datagenereringsmetode (Tjora, 2017). Målet med dybdeintervjuer er å sette av tilstrekkelig tid for at informantene skal dele refleksjoner og synspunkter rundt det sosiale fenomenet som skal undersøkes (Kusenbach, 2003). Med utgangspunkt i en avslappet stemning og en tidsramme på omtrentlig en time, ble det gjennom en intervjuguide lagt opp til at kvinnene skulle reflektere over egne erfaringer (Tjora, 2017, s. 114). Forskningsdesignet for denne studien har dermed en metodologisk tilnærming som ligger tett opp til *fenomenologien*. Dette ettersom oppgavens empirigrunnlag bygger på

hvordan fenomener og situasjoner oppleves av hver enkelt informant fra et førstepersonsperspektiv (Tjora, 2018). Et vesentlig tema innenfor fenomenologien er hvordan mennesker konstituerer verden gjennom bevissthet, hvordan livsverden oppstår, og hvordan dette videre kan bli noe selvsagt og sosialt naturlig (Tjora, 2018, s. 31). Dette kan gjelde hvordan individer føler ulik grad av tilknytning til visse sammenhenger, og eksempelvis hvordan mennesker opplever variasjoner i sosiale forventninger til kjønn.

4.2 Utvalgskriterier og rekrutteringsprosessen

For at jeg som forsker skulle samle empiri om akkurat det jeg ønsket å studere, benyttet jeg meg av et strategisk utvalg når jeg skulle rekruttere informanter til studien (Thagaard, 2013, s. 60). På grunn av dette la jeg noen bestemte utvalgskriterier til grunn. Oppgavens problemstilling avgjorde det første kriteriet om at alle informantene måtte være *kvinner*. Ettersom yrkestittelen «fisker» kan omfatte så mangt. Da det finnes store variasjoner i arbeidsforhold og arbeidsmåter blant ulike fiskere, følte jeg behov for å gjøre en tematisk avgrensning til en spesifikk fiskeflåte. Fiskeflåten deles hovedsakelig opp i *havfiskeflåten*¹ og *kystfiskeflåten*². Det er stor variasjon i fiskeredskap og arbeidsmetoder mellom disse flåten typene, hvor også besetningen oftest er langt større i havfiskeflåten. I kystfiskeflåten finner en gjerne flere selvstendige næringsdrivende, hvor eier både er driver og skipper. Dette er en vinkling jeg anså interessant i forbindelse med denne studien, da de i større grad er uavhengig av andre. Dette ble bakgrunn for kriteriet om at informantene måtte være *fisker i kystfiskeflåten*. På bakgrunn av at jeg selv har vokst opp i et fiskevær med aktivt kystfiske, ble dette også et referansepunkt når en avgrensning skulle gjøres. Ettersom jeg allerede hadde en del erfaring og kunnskaper rundt fangstmetodene for kystfiske, valgte jeg å konsentrere meg om nettopp denne fiskeflåten. I tillegg til kriteriene om å være kvinnelig fisker i kystfiskeflåten, ønsket jeg også å ha spredning i *ansiennitet, alder og bosted*.

Som et første steg i rekrutteringsprosessen gjorde jeg et søk etter kvinner som var registrerte som heltidsfiskere på blad B i Fiskermanntallet (Fiskeridirektoratet, 2020). Selv om jeg var klar over at noen fiskere kan ha vanskeligheter med å opprettholde kvalifikasjonskrav til å stå på blad B, valgte jeg å avgrense søket. Jeg anså dette gunstig for å komme i kontakt med

¹ Havfiskeflåten omfatter fartøy over 28 meter, som fisker på åpent hav i lengre perioder av gangen.

² Kystfiskeflåten omfatter fartøy under 28 meter, som fisker nær kysten.

informanter som hadde mest mulig erfaring på havet av nyere dato, og at de hadde valgt å utelukkende satse som fiskere, uten å ha noe biinntekt. En fordel med å ta utgangspunkt i Fiskermanntallet var at jeg samtidig kunne sørge for å få spredning blant informantenes alder, ansiennitet og bosted, ettersom dette også er opplyst om i manntallet. Ut fra søk i det offentlige registeret fra Fiskeridirektoratet, tok jeg dermed kontakt med en rekke aktuelle kvinnelige fiskere.

Etter manglende respons fra det første utvalget av kvinner jeg hadde tatt kontakt med, sendte jeg e-post til to av Norges største fagorganisasjoner, *Norges Fiskarlag* og *Norges Kystfiskarlag*. Dette er to godt etablerte og aktive fagorganisasjoner, som når ut til en god andel gjennom egne nettsider og sosiale medier. I e-posten til disse fiskarlagene fortalte jeg om prosjektet mitt, at jeg var avhengig av å få kontakt med kvinnelige fiskere, og om de kunne hjelpe meg å spre budskapet om at jeg søkte noen som ønsket å stille til intervju. Begge organisasjonene svarte meg innen en halvtime, og var svært hjelpelige med å videreformidle informasjon om forskningen min. Både Norges Fiskarlag og Norges Kystfiskarlag publiserte innlegg på deres nettsider og Facebook-side med informasjon om studien min, og at jeg søkte kvinnelige fiskere som informanter, samt min kontaktinformasjon. Dette var starten på en såkalt snøballmetode (Tjora, 2017, s. 135), hvor disse innleggene ble delt videre på Facebook, blant annet også i en gruppe for fiskerinyheter som hadde over 15 000 medlemmer.

Ved at fiskarlagene hadde publisert denne saken, ble jeg kontaktet av ulike lokalaviser fra Nord-Norge som også ønsket å skrive sak om masteroppgaven, samt bidra i søket etter informanter. Etter dette fikk jeg flere direkte henvendelser både på telefon og Facebook med ulike forslag til kvinner som kunne være aktuelle. På kort tid hadde den lille «snøballen» jeg trillet til fiskarlagene, forstørret seg. Jeg opplevde også at flere av de informantene jeg tidligere hadde ønsket å ta kontakt med, to uker tilbake i tid, nå svarte på henvendelsene. Jeg opprettet kontakt med 10 informanter, men i løpet av prosessen var det frafall fra to informanter av ukjente grunner. Ettersom jeg vurderte å ha et godt grunnlag for å gjøre analyse, samt god spredning i alder, ansiennitet, og bosted, valgte jeg å konsentrere meg om de 8 informantene jeg hadde fått kontakt med.

4.3 Studiens informanter

På grunn av at det finnes en såpass liten prosentandel kvinnelige fiskere i Norge, har hensynet til anonymisering vært essensielt i forbindelse med denne studien. For å skulle skjule informantenes identitet, har jeg blant annet gitt informantene fiktive navn. Dette er for å gjøre teksten mer leservennlig, samtidig som jeg ønsker å ivareta informantenes anonymitet. Navnene er valgt ut tilfeldig, og har ingen tilknytning til informantenes egentlige navn. I tillegg har jeg valgt å ikke knytte nøyaktig antall år med ansiennitet og alder opp til de ulike informantene. Dette ettersom jeg ikke anser det avgjørende å nøyaktig skulle utgi hvor mange år med ansiennitet den enkelte informant har, eller deres nøyaktige alder. Det er heller ikke angitt noen spesifikke stedsnavn for hvor informantene kommer fra, eller hvor de bor, utover at de er bosatt i Nord-Norge. Ut fra at det finnes en betydelig andel av kvinnelige fiskere i Nord-Norge, blir denne generelle bostedsinformasjonen stående.

Alle informantene som er intervjuet i forbindelse med denne oppgaven bor i relativt små fiskerisamfunn med god spredning langs kysten i Nord-Norge. Selv om informantene bor på ulike plasser, har disse samfunnene noen fellestrekk. Bostedene varierer noe i størrelse, fra noen hundrede- til omtrentlig 2500 innbyggere. Informantenes bosted preges av mye natur, og kan kjennetegnes av at de til tider blir nokså værharde. Forholdene for å drive fiske er veldig gode, hvor fiskerne kan ha båt plass relativt nære hjemmene sine. Det kan ta fiskerne mellom 10 til 90 minutter å gå med båten ut til fiskefelt som har stått seg svært rike og gode i flere generasjoner tilbake i tid. Tiden det går til å komme seg ut på høvelige fiskefelt avhenger også her av båtens egenskaper, og hvilket fiske en skal ut på. Samtlige kvinner som er involvert i denne studien arbeider på sjark. Disse sjarkene er fartøy med dekk, forholdsvis brede og høye, med styrehus og lasterom, som gjør at de er godt egnet til å fiske ute på åpent hav. Sjarkene som informantene fisker med, varierer i lengde fra 27 til 35 fot.

Informantenes ansiennitet som fisker varierer fra 1 til 14 år, med et gjennomsnitt på 8 år. Det er god variasjon i alder, og aldersspennet blant fiskerne strekker seg fra midten av 20-årene til i 60-årene. 7 av de 8 informantene drifter på egen båt, hvor flertallet også er skipper. Samtlige informanter fisker i åpen gruppe, som betyr at de ikke har kjøpt kvoterettigheter, men fisker med de regulerte kvotene satt av myndighetene. Det er variasjon i utstyret informantene benytter seg av. Noen fisker med juksamaskiner, andre med line-garnfiske, og i perioder

fiskes det også kongekrabbe med krabbeteiner. Bruk av utstyr varierer gjerne ut fra årstid, og hvor fisken befinner seg. Juksafiske er et snørefiske med flere kroker, hvor en programmerer ulike funksjoner og innstillinger på den helautomatiske juksamaskinen. En line består av et langt snøre, hvor flere kortere snører og påfølgende påsatte kroker med på krøket agn, settes i sjøen. Under linefiske må denne linen settes, for å deretter dra denne opp noen timer i etterkant. Under garnfiske settes flere garn sammenslått i lenker i sjøen, hvor man av kvalitetshensyn, må trekke disse opp igjen etter 12-24 timer. Under kongekrabbefiske settes krabbeteiner i sjøen, hvor hver teine er omtrent en kubikkmeter i størrelse. I nyere tid benyttes utelukkende motordrevet utstyr for å dra inn all redskap og fangst. All fangst ved disse nevnte fiskemetodene er levende.

4.4 Utforming av intervjuguide

I forkant av intervjuene utarbeidet jeg en intervjuguide (se vedlegg 3) med 5 ulike temaer, med følgende overskrifter: *personlig presentasjon, veien inn i næringen, arbeidssituasjon, en kvinnelig utfører* og *avslutning*. Temaene presenterer tre ulike faser for intervjuet; oppvarming, refleksjon og avrundning. I begynnelsen av intervjuet var det fokus på personlig presentasjon av informanten, og en del spørsmål som ikke trengte noe spesiell refleksjon eller ettertanke. Deretter ønsket jeg at informanten skulle reflektere over veien inn i næringen, arbeidssituasjon og hvordan det er å være kvinnelig utfører. I intervjuets slutfase spurte jeg om informantene ønsket å legge til noe mer.

Oppbygging og flyt mellom ulike temaer var viktig for meg som intervjuer, ettersom jeg fra før av hadde lite erfaring med å gjennomføre intervju. Til tross for dette, merket jeg allerede under første intervju at samtalen fikk en bedre flyt når jeg gikk vekk fra å følge intervjuguiden kronologisk. Det ble dermed til at intervjuguiden ble mer halvstrukturert (Thagaard, 2013), hvor det kunne dukke opp nye spørsmål underveis, eller at vi gikk fram og tilbake i intervjuguiden alt ettersom hva som falt naturlig inn i samtalen. Selv om det var fint å ha noen holdepunkter med spørsmål, for å ikke miste konsentrasjon eller glemme essensielle spørsmål, gjorde friggjøringen fra intervjuguiden at samtalen ble mer fri og at informantene i mindre grad følte at de hadde «sporet av».

Selv om intervjuguiden var bygget opp etter ulike temaer og spesifikke overskrifter, ble det altså lagt lite vekt på å slavisk følge- og holde orden på disse. Under noen intervjuer var det svært nyttig å kunne veiledes av en allerede foreslått struktur for intervjuet, men i andre intervjuer ble *ikke* strukturen fulgt. Her syntes begge framgangsmåtene å fungere fint, da jeg tok utgangspunkt i den strukturen som viste seg å fungere best til hver enkelt informant. Noen informanter pratet seg gjennom store deler av intervjuguiden uten at jeg la noen føringer, mens andre gjerne ønsket å bli spurt konkrete spørsmål. Intervjustrukturen ble dermed valgt ut fra informantenes preferanser, og hva de virket mest komfortabel med. Dette bidro i begge tilfellene til en mer flytende samtale. Intervjuguidens siste spørsmål, om de ville legge til noe, viste seg å være spesielt hensiktsmessig, da informantene plutselig kunne komme på ting som de ikke hadde nevnt tidligere i intervjuet. Denne måten å avrunde intervjuet på, bød også på muligheten til at informantene kunne gå tilbake til tidligere oppbragte tema, hvor noen ønsket å utbrodere visse historier, eller supplere med noe annet de ønsket å fortelle. Det bød på en slags pustepause med mulighet for ekstra refleksjon. Jeg passet også på å verken avslutte lydopptaket eller intervjuet for tidlig, og sette av romslig tid slik av verken jeg eller informanten skulle bli stresset av en stram tidsramme.

4.5 Gjennomføring av intervju

Jeg ønsket opprinnelig å gjennomføre samtlige intervju fysisk ansikt-til-ansikt. På grunn av usikkerheter rundt koronavirus-pandemien og påfølgende reiserestriksjoner i denne perioden, måtte denne planen revurderes på grunn av smittevern hensyn. Dette gjorde midlertidig at jeg i bedre grad kunne få en såpass god spredning langs kysten uten å måtte foreta tidskrevende reiser. Intervjuene ble gjennomført i tidsrommet mellom desember og februar. På grunn av koronavirus-pandemien lot det seg kun gjøre å gjennomføre 3 av intervjuene fysisk, hvor resten av intervjuene måtte gjennomføres digitalt. Her ble 4 intervjuer gjennomført som en videosamtale på den digitale plattformen Teams. Ettersom en informant hadde digitale problemer, ble et intervju gjennomført over telefonsamtale. Intervjuenes varighet varierte fra 50 minutter til 1 time og 20 minutter. På forhånd av intervjuene mottok jeg signerte samtykkeskjema (se vedlegg 2) fra informantene. I samtykkeskjemaet godkjente samtlige informanter til bruk av lydopptak. For de digitale intervjuene ble lydopptakeren kun et tema innledningsvis, og det ble ikke videre snakk om opptakeren i løpet av samtalen, hvor denne også lå utenfor kameraets synsvidde. Dette var med på å dra fokuset bort fra opptakeren, etter

at informantene hadde gitt deres samtykke. Ved å bruke lydopptak kunne jeg forsikre meg om at jeg fikk med meg alt som ble sagt i intervjuet, slik at jeg heller kunne konsentrere meg om utførelsen av selve samtalen (Tjora, 2017, s. 166).

Informantene fikk selv velge tid for gjennomføringen av intervjuene. Dette ønsket jeg for at de ikke skulle føle tidspunktet for intervjuet som ubeleilig, og at de var mer komfortable med samtalen (Tjora, 2017). Her ble det viktig for meg å være fleksibel, også ettersom fiskerne har en noe uforutsigbar arbeidstid. I noen tilfeller ble intervjuene gjort på en times varsel, ut fra informantenes eget ønske. For at informantene jeg gjennomførte fysiske intervjuer med også skulle føle på en komfortabel setting, fikk de også velge sted for intervjuet, nettopp for å være i mest kjente og trygge omgivelser. Her ble to intervjuer gjennomført på såkalte nøytrale steder, hvor ett ble gjennomført på et bibliotek og ett på en kafé. På biblioteket var vi alene, og på kaféen valgte jeg ut en mer skjermet krok å sitte og prate i. Ved det tredje fysiske intervjuet, var vi hjemme hos informanten etter hennes eget ønske.

Intervjuene ble altså gjort på hovedsakelig to ulike måter. Det at 5 av 8 intervjuer måtte gjennomføres uten at vi fysisk møttes ansikt-til-ansikt, kan ha påvirket intervjusituasjonen. Her kan det være vanskelig å få til den samme dynamikken som når man møtes ansikt-til-ansikt (Tjora, 2017). Eksempelvis frøs bildet til en av informantene under et av de digitale intervjuene, og ettersom jeg ikke ønsket å forstyrre flytsonen vi var i, midt i en serie av fortellinger, valgte jeg å ikke be henne om å pause fortellingen for å prøve å omstarte programmet slik jeg *muligens* kunne fortsette å se henne over video. Jeg følte også det var en annerledes dynamikk under intervjuet over telefon, hvor vi ikke kunne se hverandres kroppsspråk, og det ble vanskeligere å unngå å avbryte hverandre. Det ble rett og slett vanskeligere å se an situasjon når jeg ikke så informanten, og dersom det ble stille var det vanskelig å vite om informanten ventet på om du skulle si noe, eller om hun fremdeles tenkte. For min del følt det bedre å få møte informantene fysisk, da jeg i større grad kunne være bevisst over informantenes kroppsspråk, og lese hvordan de reagerte på ulike spørsmål og tema.

Til tross for begrensninger på intervjusituasjonen, følte jeg i stor grad at informantene reflekterte over spørsmålene som ble stilt under intervjuet. Det virket som at kvinnene gjorde seg noen refleksjoner som de nødvendigvis ikke hadde tenkt over tidligere. Det oppsto blant annet situasjoner hvor eksempelvis Synnøve sa: «Oj, det har æ ikke tenkt på», men hvor vi da altså fikk muligheten til å snakke om det. Flere av informantene kunne også si: «Nei, æ trur ikke det» når jeg spurte om et spørsmål, men etter hvert som vi pratet mer så kunne de komme på noe likevel. Dette poengterte viktigheten av å gå i dybden, og bruke lengre tid på intervjuene. Noe jeg anså gjennomgående var at samtlige informanter svarte utfyllende på spørsmål, og at de kontinuerlig fulgte opp med lange fortellinger og eksempler. Informantene kom med spennende historier, noe som gjorde at jeg selv ble engasjert etter hvert som de fortalte. Flere intervju bar preg av en del latter fra både min- og informantens side, noe jeg tolket som at informantene følte seg komfortabel og ivaretatt under samtalen.

For å motvirke forutinntatte forventninger til intervjuene, så var det viktig å avklare disse på forhånd. Noen av informantene trodde jeg var ute etter spesifikke kjønnsdiskriminerende historier på bakgrunn av at de arbeidet i et mannsdominert yrke, eller at jeg ønsket historier preget av kjønnskonflikter. I noen tilfeller måtte dette ettertrykkelig avkreftes, hvor jeg måtte presisere at jeg kun var ute etter *erfaringer*, uavhengig av om de var positive eller negative. Det at jeg og informanten fikk avklart dette anser jeg svært viktig, da de ikke endte opp med å fortelle meg det de trodde jeg som forsker ville høre (Thagaard, 2013, s. 115).

Under intervjuet med Astrid tok jeg også meg selv i å blande stedsnavnene for hvor hun kom fra, og hvor hun nå var bosatt. Ettersom jeg visste at det ble gjort lydopptak av intervjuet, hadde jeg altså ikke merket meg dette spesifikke stedsnavnet. Idet jeg sa feil stedsnavn, opptrådte jeg som uoppmerksom for Astrid, hvor hun ble noe forvirret. Etter dette intervjuet ble jeg ekstra bevisst over viktigheten av å notere ned stikkord som senere kunne hjelpe meg å holde tråden, eller å gå tilbake til et visst poeng uten å måtte avbryte informanten i tankerekken. Thagaard (2013) argumenterer for at forskeren ikke kan observere intervjupersonens reaksjoner mens en skriver notater, og at en bør basere seg på lydopptak når dette er i orden. Her erfarte jeg derimot at siden jeg innimellom brukte tid på å notere stikkord til oppfølgingsspørsmål, så ble jeg en bedre intervjuer. I tillegg til dette virket det også som at informantene fikk en liten tenkepause. Mens jeg noterte, forsvant noe av presset og søkelyset

på informanten, og flere grep muligheten til å reflektere mer over temaer som tidligere var tatt opp og kom med utdypende kommentarer.

4.6 Behandling og analyse av datamaterialet

I etterkant av hvert enkelt intervju skrev jeg notater for å samle de oppfatningene jeg satt igjen med. Dette hadde et analytisk formål, slik at jeg skulle huske hvordan stemningen var for de ulike samtalene, og spesielle ting jeg hadde merket meg (Thagaard, 2013, s. 112). Jeg skrev også ned konstruktive notater til meg selv, med tips til fremtidige intervjuer. Disse ble brukt for at jeg selv skulle reflektere over intervjuet og intervjusituasjonen, men også for å lagre disse tankene mens de enda var ferske, slik at jeg i etterkant kunne se tilbake på dem. I etterkant av utførelsen av samtlige intervju, startet jeg med en transkribering av materialet. Ettersom jeg på dette punktet ikke var klar over hva som var de viktigste temaene, og hva som var mest hensiktsmessig å få med, gjorde jeg derfor en fullstendig transkribering. Gjennom en fullstendig transkribering inkluderte jeg rike detaljer, slik som tenkepauser og ordrette formuleringer (Tjora, 2017). Jeg valgte også å transkribere intervjuene på dialekt. Dette gjorde jeg ettersom jeg følte noen av begrepene ville ha mistet noe av sin mening dersom de skulle oversettes til bokmål, hvor også flere av dialektordene ikke fullt lar seg oversettes til bokmål. For å ta hensyn til informantenes anonymitet gjorde jeg små justeringer på enkelte mer uvesentlig dialektord, slik at deres spesifikke opphav ikke skulle bli for fremtredende. Jeg transkriberte også med fiktive navn som ikke kan relateres til informantene på noen måte.

Etter å ha transkribert over 8 timer med intervjutid, ente jeg opp med 125 sider med data. Disse dataene arbeidet jeg med å kategorisere, i to separate runder. I første runde arbeidet jeg ut et forslag til hva som var av relevans, og hva som samtidig hadde en tematisk sammenheng. Dette gjorde jeg manuelt, hvor jeg fargekoordinerte rett inn i utskrevne transkripsjoner. I andre runde arbeidet jeg videre med å skille ut enda mer empiri, som kunne anses irrelevant for oppgavens problemstillinger. Målet ble dermed å bygge videre på de kategoriene som ble ansett mest relevant for oppgaven. Denne bearbeidingen ble også gjort manuelt, på A3-ark. Etter denne kategoriseringen, endte jeg opp med 9 hovedtemaer: 1) *veien inn i yrket*, 2) *sosialisering*, 3) *signifikante andre*, 4) *hvordan få tak i båt*, 5) *opplæring*, 6) *hvordan skjer utøvelsen av yrket*, 7) *arbeidet på båten*, 8) *eierskap gir makt* og 9) *fiskerfellesskap*. Disse lagde jeg igjen et digitalt tankekart av, hvor jeg prøvde å relatere ulike

funn til hverandre. Etter hvert som denne prosessen utviklet seg, ble det også gjort endringer i sammensetningen av funn. Etersom dette tankekartet var digitalt ble det lettere å kunne flytte rundt på tankebobler og endre ordlyd, og jeg kunne være kreativ med struktureringen uten å måtte omskrive så mye. De kategoriene jeg etter dette endte opp med, utgjorde det videre grunnlaget for analysen. Etersom jeg ønsket å sammenligne informasjon fra de ulike informantene, var det viktig å ha utfyllende beskrivelser fra alle på det samme temaet (Thagaard, 2013). Gjennom denne klassifiseringen av data, gjorde jeg altså en tematisk analyse (Thagaard, 2013), hvor jeg delte dataene inn i ulike kategorier, som deretter presenterte ulike tema fra undersøkelsen.

Samtidig som at jeg ønsket å kategorisere datamaterialet fra bunnen og opp, ble også teoretiske perspektiver veiledende i prosessen for å analysere og forstå datamaterialet. Dette var en prosess hvor jeg gikk fram og tilbake mellom teori og empiri, hvor teorien spilte en rolle for hvordan jeg skulle skape sammenhenger og tolke likhetene og variasjonene i kvinnenes fortellinger. Her var perspektivet om kjønn som en konstruksjon-, og tilnærmingen til hvordan mulighetsstrukturer skapes, med på å vise et mønster i materialet. Ved at jeg gikk mellom teori og empiri på denne måten, kan en si jeg har gjort en abduktiv tilnærming til empirien (Alvesson & Kärreman, 2011, s. 58)

4.7 Forskningsetikk

Etersom jeg gjennom studien har behandlet personopplysninger, har det vært nødvendig å få studien godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD) (se vedlegg 1). I tillegg til at studien har fulgt retningslinjene til NSD, har jeg også vært opptatt av å følge generelle regler for god forskningsetikk. For at empiriske funn, analyser og resultater skal kunne bygge på den fulle sannhet, har det vært viktig å være reflektere over forskningsetikk under hele prosjektfasen, fra hvordan forskningen har bygget seg opp og blitt presentert (Sohlberg & Sohlberg, 2019, s. 273). Jeg har ønsket å arbeide empiridrevet, ut fra å skulle yte informantene mine respekt med den informasjonen de har gitt meg, og muligheten jeg har fått til å videreformidle denne i min forskning. I tråd med dette har det blitt viktig å ta hensyn til anonymisering av informantene og regelrett arkivering av forskningsdata.

På bakgrunn av refleksjoner om forskningsetikk, ønsker jeg å være åpen om interessen og utgangspunktene for min studie. Siden interessen og valg av temaet for min masteroppgave er personlig motivert, har jeg vært klar over at det er spesielt viktig med refleksivitet rundt min forskerrolle. Dette ettersom jeg selv er oppvokst i en fiskerfamilie i et nordnorsk fiskevær, hvor jeg har vært engasjert og involvert i min fars fiskeryrke fra barndommen. Det er kjent at personlig bakgrunn og erfaring kan påvirke hvordan man former prosjekter med hensyn til tema, metode, valg av teori og ikke minst analyse (Tjora, 2018, s. 13). Tjora (2017, s. 235) påpeker vanskelighetene ved å innta en fullstendig nøytralitet under kvalitativ forskning. Likevel har jeg som forsker ikke følt noen spesiell dragning til hvilke funn jeg har ønsket å ende opp med, hvor min personlige bakgrunn heller har vært en faktor for *interesse og motivasjon*. Jeg har kontinuerlig vært forberedt på å justere min forståelse underveis, og jeg har tenkt mye på hvordan min posisjon ikke skulle legge for mange føringer på prosjektet. I stedet har jeg forsøkt å bruke min posisjon til min fordel, når det kommer til ulike faser i forskningsprosessen.

Med tanke på hvordan jeg som forsker framstår for informantene, og hvordan dette kan ha påvirket vår dynamikk, tror jeg både kjønn og sosial bakgrunn har vært en fordel for meg (Thagaard, 2013, s. 113). Her følte jeg at min bakgrunn var med på å bekjempe et eventuelt asymmetrisk forhold mellom meg som forsker og informantene. Under intervjuet med Camilla påpekte hun at det var lettere å skulle snakke med meg om dette temaet, ettersom jeg fra før av hadde erfaringer og kunnskap fra miljøet. Thagaard (2013, s. 114) mener at dersom en undersøkelse foregår innenfor et miljø som forskeren kjenner godt i utgangspunktet, reduseres den sosiale avstanden mellom forsker og intervjuperson, noe jeg tenker er tilfelle i denne studien. Dette gjorde også at jeg ikke trengte å benytte verdifull intervjuetid til å stille spørsmål om generell drift eller regelverk, ettersom jeg var kjent med disse reglene og prosedyrene fra før av. Ettersom min oppgave konsentrerer seg om kjønn, og det å være kvinne i et mannsdominert yrke, så vil det kunne være mer naturlig for informantene å snakke med en kvinne om disse temaene, enn en mannlig forsker (Thagaard, 2013). Disse faktorene kan ha påvirket kontakten mellom meg og informantene på en positiv måte, som kan ha styrket datamaterialets kvalitet.

4.8 Forskningens kvalitet

Begrepene *pålitelighet*, *gyldighet* og *generaliserbarhet* brukes av Tjora (2018) som kvalitetskriterier i kvalitativ forskning. Som et verktøy for pålitelighet brukes også gjerne *transparens*, for å skulle formidle valgene som er tatt under forskningsprosessen klart. For å øke transparensen i denne oppgaven, har jeg ønsket å gi et godt innblikk i prosessene for forskningen, slik at leseren kan gjøre en vurdering av forskningens kvalitet (Tjora, 2018).

Pålitelighet handler om sammenheng gjennom hele forskningsprosjektet. Personlig interesse og engasjement fra forskeren kan betraktes som støy, men kan også være en ressurs, alt ettersom hvordan den blir brukt i analysen (Tjora, 2018). For å styrke denne studiens pålitelighet, har det vært viktig for meg å reflektere over egen forskerrolle. Som nevnt tidligere har jeg både spesiell kunnskap og engasjement for dette feltet, gjennom å ha vokst opp i et nordnorsk fiskevær. Siden jeg kommer fra en fiskerfamilie har jeg også delvis noe til felles med noen av informantene, og det har vært svært viktig for meg at dette ikke skulle komme i veien for kvaliteten av forskningen. Ettersom jeg hadde en del kunnskap rundt praktiske aspekter ved fiskeriyrket som felt på forhånd, har dette preget forskningsarbeidet. Dette var en fordel og hjelp for å vite hvilke spørsmål som kunne være relevant stille under en intervjuene, noe som ellers kan være en utfordring for intervjusituasjonen (Thagaard, 2013, s. 100).

Gyldighet handler om en logisk sammenheng mellom forskningsutforming og spørsmålene som driver undersøkelsen i første omgang, om man finner ut av det man ønsker å studere på best mulig grad ut fra den tilnærmingen man har valgt (Tjora, 2017). For å oppnå dette har jeg forholdt meg til aktuelle teoretiske perspektiver, og relatert egen forskning til den tidligere forskningen som er gjort på relevante felt. For å styrke gyldigheten har jeg tydeliggjort hvordan jeg har utformet og praktisert forskningen ut fra oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Gjennom at jeg har redegjort for valgene jeg har tatt når det kommer til datagenereringsmetoder og valg av teori, har jeg invitert leseren til å kritisk ta stilling til forskningens relevans og presisjon. Dette er også årsaken til at jeg har valgt å understreke og begrunne sammenhengen mellom forskningsspørsmål og teoretisk grunnlag avslutningsvis i kapittel 3. Som jeg tidligere har vært inne på, er det ut fra empiriske funn at passende teori i etterkant er valgt ut.

Det at man som forsker har kunnskap om det aktuelle temaet for forskningen, kan være en fordel for å stille presise spørsmål, men her kan forutinntattheter være en ulempe (Tjora, 2018). Jeg har ønsket å sikre gyldighet av empiriske funn, gjennom mest mulig objektivitet i forskningsprosessen. Selv om det kan sies å være helt umulig å stille med et totalt objektivt syn, selv som forsker, har jeg arbeidet for å ikke skulle legge føringer på hvilke svar jeg eventuelt skulle ønske å få fra informantene i en intervjusituasjon. Her har det blitt viktig å skape et trygt miljø, hvor informanten skal kunne få delt alle sine erfaringer og synspunkter på temaet (Creswell & Creswell, 2018, s. 191; Tjora, 2017, s. 118). Ved at jeg har benyttet lydopptak under samtlige intervjuer, for å så foreta en fullstendig transkripsjon av disse i etterkant, har jeg i analysen kunne lagt frem direkte sitater fra informantene. Som tidligere nevnt var det for pålitelighetens skyld viktig for meg å ikke oversette transkripsjonene til bokmål. Dette ettersom det er mye som ikke *lar* seg oversette fra dialekt til bokmål, uten at dette skal miste mening. Thagaard (2013) mener at dersom personer kan gjenkjennes ved bruk av dialekt eller spesielle uttrykk, vil et ordrett sitat stride mot prinsippet om anonymitet. På den andre siden tilsier hensynet til dataenes pålitelighet at innholdet ikke må redigeres for mye. Med hensyn til dette har jeg posisjonert meg på en middelvei, hvor jeg har redigert spesielle uttrykk som kan bidra til identifikasjon, men samtidig tatt vare på ord som tar vare på meningsinnholdet (Thagaard, 2013).

Jeg har valgt å inkludere en god del sitater fra intervjuene, som direkte representerer informantenes stemme. Informantenes sitater blir samtidig skilt fra min forskerstemme, i den etterfølgende fortolkning og analyse av disse. Sitatene er valgt ut fra at de er beskrivende for ulike situasjoner, og at de presenterer noen hovedpoenger innenfor de ulike temaene. Med oppmerksomhet på gyldighet har det vært viktig for meg å skulle presentere empiriske funn på en pålitelig måte med troverdighet (Creswell & Creswell, 2018, s. 200). Ideelt slik at utenforstående kan følge resonnementene som er gjort i forbindelse med forskningen, enten for at de skal kunne komme fram til de samme konklusjoner som meg, eller for å selv kunne stille seg kritisk til det som blir presentert uten å måtte lese mellom linjer (Sohlberg & Sohlberg, 2019, s. 276).

Generaliserbarhet knyttes til den relevans forskningen har utover det som faktisk er undersøkt (Tjora, 2018). På bakgrunn av at funn i denne studien kan anses som en videreføring av tidligere forskning og teoretisk perspektiver, vil jeg si at funn fra denne studien også kan kunne ha relevans til lignende situasjoner. Samtidig er det gjort noen begrensninger i denne studien, som gjør at en generalisering til alle slags lignende settinger vil kunne være utfordrende.

Som tidligere nevnt i forbindelse med rekrutteringsprosessen, begrenset jeg først søket til yrkesfiskere på blad B, altså heltidsfiskere som har fiske som hovedinntekt. Dette var for å komme i kontakt med kvinner som kunne uttale seg på bakgrunn av at de var heltidsfisker, og ikke minst at de hadde mest mulig dagsaktuell erfaring. Selv om jeg endte opp med å intervju en informant som sto på blad A, som altså var fisker på deltid, har nok denne tidlige spesifikke tilnærmingen til heltidsfiskere begrenset hvilke informanter jeg endte opp med. På grunn av dette har jeg muligens ikke kunne belyse vanskeligheten med å sjonglere familie, økonomi og livet som fisker i like stor grad dersom jeg spesifikt ikke hadde lett etter heltidsfiskere på blad B. På en måte vil dette altså kunne være en begrensning for studien, men hvor valget ble tatt for å skulle styrke tematikken.

5 Veier inn i yrket

I denne første analysedelen vil det bli tatt utgangspunkt i studiens to første forskningsspørsmål, som omhandler hvilke muligheter kvinnene har fått til å ro fiske, og hvordan disse mulighetene har endret seg over tid. Det vil bli presentert empiri om hva som drev kvinnene til fiskeryrket, med vekt på betydningen av kjønn og hvordan den praktiseres. Analysen vil først konsentreres om informantenes bakgrunn, og hvordan veien inn i yrket har vært påvirket av sosialiseringprosesser. Empirien viser til hvordan omgang med noen signifikante andre, som turte å satse på kvinnene som fiskere, førte til at det ble åpnet dører til fiskeriene. Materialet vil komme inn på ulike nøkkelprosesser som har vært viktige for veien inn i yrket, og preges av både likheter og store ulikheter.

5.1 Fisken og havet – jentedrømmen etableres

Synnøve hadde nærmest ikke vært ombord i en båt før hun i ungdomsårene ble kjent med sin nåværende mann. Hun og mannen fisket ungdomskvote sammen da hun var ungdom. Ungdomsfiskeordningen er forbeholdt nettopp ungdom, hvor en bestemt aldersgruppe kan fiske en begrenset kvote med fisk i en periode under sommermånedene. De fikk låne båt fra svigerfar, og hadde kort vei ut til fiskefeltet. Hun forteller med stort engasjement at det var så mye fisk i denne perioden, at så lenge de maktet, så var det bare å håve inn fisken. Minnene om fisketurene fra ungdomstiden beskriver hun som morsomme, i tillegg til at de var en inntektskilde i flere år. Synnøve påpeker at hun aldri var sjøsyk, og at det var disse turene som endte opp med at hun til slutt kjøpte egen båt. Hun var kjent med fiskerimiljøet fra oppveksten, men hadde ikke fått muligheten til å møte havet på denne måten tidligere. Det var kjæresten hennes, og svigerfaren, som ble inngangsbillett til at hun fikk føle på hvor spenningsfylt fisket var. Etter dette, har Synnøve til dags dato stort sett vært yrkesfisker. Hun har prøvd seg i andre yrker, men har alltid lengtet tilbake til spenningen hun møter på havet. De andre yrkene hun har prøvd ut har vært for stillestående, og hun har alltid satt pris på å kunne arbeide sammen med sin mann. Det er tydelig at turene hun gjorde i forbindelse med ungdomskvotefiske, satte yrkespreferanser som varte i storparten av hennes videre arbeidsliv.

Til forskjell fra Synnøve, kommer Camilla fra en fiskerfamilie, og fikk kjennskap til yrket som barn. Camilla var mye med faren på sjøen som liten jente, og hun fikk et godt forhold til

fisking fra tidlig alder. Gro kommer også fra en fiskerfamilie, men for henne var det derimot *ikke* en selvfølge at hun skulle bli godt vant med å drive fiske fra hun var ung av. Camilla vokste opp noen tiår etter Gro, og er den yngste fiskeren av informantene. Det kommer fram at det er store forskjeller på oppveksten til Camilla og Gro, når det kommer til hvilken grad de ble involvert i fedrenes yrke. Følgende sitat fra Gro viser motsetningen mellom et ønske om å involvere seg i fiskeriene, og mulighetsbegrensninger:

Han pappa va jo feskar. Men da tidligar va det ikkje heilt stuereint at dame skulle bli feskar. Å det va en kamp om tilværelsen heime der æ kommer fra... om at vi jenten ville være med på havet, men så va det bare broren våres som fikk lov.

Fiskeriene spilte en stor rolle for Gro i barndommen, og spesielt ettersom faren var fisker. Til tross for at hun stadig ønsket å involvere seg mer i yrket til faren, var det kun broren som fikk muligheten til å være med på havet. Det ble altså tidlig etablert et forventningsskille på bakgrunn av kjønn i deres husholdning, hvor sønnen fikk lov til å være med faren på havet mens døtrene måtte bli hjemme. Som barn bydde det seg derimot noen anledninger for å kunne dra ut på fisketurer, og spesielt når familien tilbragte flere somre på en hytte ved sjøen. Unge Gro fikk i disse feriene muligheten til å fiske, for å så selge fangsten på et fiskebruk i nærheten. Kombinert med at Gro kjente en spenning for å være på havet, og drive med fangst, var det stort for henne å kunne tjene egne penger på denne måten. Om dette forteller Gro:

Å selv om det ikke va nå så stor fortjeneste, så va det det å holde på me andre typa feske, sånn som på 80-tallet en eller anna gang, så va det veldig mye akkar... den blekksprutfesken, som va her i fjordan. Å da va æ og han pappa i en sånn åpen båt, å feska akkar. Å det spruta, båten va helt svart! Og det spruta overalt! Men det å være med på ulike feske-, å det å feske etter ulike feskesorta, å det å kjenne litt på kontrastan. Å det å få lov til å være med på nå sant syntes æ va kjempeartig og spennanes!

Det er tydelig at kombinasjonen av å få være med på turer, og oppleve ulike fiskearter, var spennende for Gro. Som barn fikk hun også gode assosiasjoner til fisket gjennom å kunne tjene egne penger, og til en viss grad fikk hun muligheten til å føle på en økonomisk uavhengighet som følge av fangsten. Selv om det ikke var enorme inntjeneringer fra fangsten, var dette nok til å bli stående som et høydepunkt fra sommeroppholdet på familiehytten. På samme måte som Synnøve hadde kjent på spenningen av å sitte i båt, fiske, og kjenne seg tett på havet, var dette også noe som drev Gro sin interesse for fisket. I tillegg til at disse positivt

ladede minnene, har Gro også fått sansen for fiskeryrket ut fra kontrastene. I forbindelse med en av disse nevnte hytteturene, forteller Gro om hvordan jentedrommen hennes ble til:

Det va en utav de her gangan.. æ har tenkt på det, at ka va det med den her gangen som gjorde det, men.. det va skikkelig dårlig vær, og vi skulle hjem. Han pappa sku begynne på jobb. Og i bølgen så.. han bestefar (...) følgte med oss. Å i bølgen så så vi ikkje han bestefar. Vi ungan ble beordra under en presenning i en 16-fots båt. Eh... ho mamma gråt og ba til Gud *humrer litt*. Og æ lovte mæ sjøl det at når æ ble voksen, så skulle æ kjøpe en sjark, å der sku vi sette varmt og tørt, og vi skulle gå til [familiens hytte].

Familien var ved denne anledningen på tur hjem etter en endt sommerferie. På grunn av det dårlige været som var denne dagen, kjørte de sammen med bestefaren, som førte egen båt lengre fram. Ettersom været var så dårlig, kunne de derimot ikke se båten til bestefaren i de høye bølgene. Det kommer fram fra Gro sin historie at familien kun hadde denne åpne småbåten på 16 fot, og at hun måtte sitte under en presenning for å ikke bli våt av de store bølgene. Selv om Gro skildrer en dramatisk historie, hvor moren i fortvilelse gråt og ba til Gud om hjelp, er det i god tone at Gro forteller om denne båtturen. Nødvendigheten av å beordre barna under presenningen gir et bilde på en gyngende båt, sjøsprøyt ombord, og ikke minst foreldrene som ikke fikk sitte tørt. Gjennom en annen oppfatning av en slik dramatisk situasjon, ville nok turen virket avskrekkende på ønsket om å tilbringe mer tid på havet. Derimot var det dette som fikk Gro til å love seg selv at hun skulle kjøpe egen sjark når hun ble voksen, og at hun kunne sørge for at familien satt varmt og tørt på tur til- og fra hytten. For Gro ble både fine fisketurer og denne dramatiske hendelsen en påvirkningsfaktor for å ville involvere seg mer i båtlivet. Selv om familien også drev med gårdsdyr, ble det ikke utviklet noen interesse hos Gro for dette. Det var havet og de spennende opplevelsene hun tilegnet seg der, som betydde noe for Gro.

Sigrid kommer også fra en fiskerfamilie, og hadde tidlig en drøm om å eie egen båt. Til tross for dette, ble fiskeriene en del av Sigrids oppvekst på en slags latent måte. Dette forklarer hun ut fra at faren var veldig konservativ, og handlet ut fra tanken om at kvinner ikke skulle være ombord i båtene. De gangene hun opplevde å få lov til å komme ombord, var det kun for å vaske eller lage mat. Sigrid ble altså sosialisert til at hun ikke skulle ha noe med fiskeriene å gjøre, kun på bakgrunn av at hun var kvinne. I hjemmet til Sigrid gjorde de kjønn, ved å ha forskjellige forventninger til jenter og gutter, kvinner og menn (West & Zimmerman, 1987).

Når Berit snakker om fiskeriene, tar hun utgangspunkt i bakgrunnen sin når hun sier at hun «har det jo litt i blodet». Hun forteller at hun også tidlig hadde en drøm om å være fisker, når hun vokste opp på 1980-tallet. På denne tiden bar fiskeryrket preg av å være fysisk tungt, hvor også nedgang i fiskeprisene førte til usikre tider. På grunn av dette, hadde faren hennes sagt at det ikke passet seg for datteren å satse på fisket i denne tiden. Dette tok hun også til følge. Med en slags forsonet forståelse rundt farens ordvalg, påpeker Berit at dette var en annen tid, preget av mer slit enn i dag. Til tross for dette brukte Berit ved flere anledninger å drømme seg bort til livet på havet. Blant annet ble reiser med Hurtigruten et slags utløp for drømmen om å tilbringe tid til sjøs. Selv om fedrene til Sigrid og Berit på ulike måter la begrensninger på døtrenes vei inn i fiskeryrket, kan det også trekkes en parallell mellom historiene. Begge ønsket som jenter å oppleve havet, men de ble holdt igjen på land av konvensjoner og begrensende muligheter.

Eva vokste opp ved sjøen, og fra hun var barn brukte hun å dra ut på fisketurer i småbåt. Hun kommer fra en familie hvor det også fantes fiskere noen generasjoner tilbake i tid. Bestefaren til Eva arbeidet i sin tid som fisker, han hadde flere båter, hvor en av de var oppkalt etter Evas mor. Bestefaren døde derimot før Eva ble født, og hun fikk ikke tilbragt noe tid med han. Mens hun vokste opp brukte hun derimot mye tid sammen med bestemoren, som da var enke. Bestemoren satt ofte barnevakt for Eva, og de fikk et nært forhold. Når Eva i voksen alder tok valget om å kjøpe seg egen sjark, var moren veldig overrasket. Morens overraskelse bunnet ut fra at datteren hadde valgt samme yrkesvei som bestefaren, uten at det ikke var noe direkte kobling mellom de to, annet enn familieforholdet. Samtidig virker det som om bestefarens arv implisitt satte sporer i henne, og muligens da også gjennom en påvirkningsprosess fra all tiden hun brukte med bestemoren sin.

Eva vokste også opp med jevnlig påvirkninger fra hennes onkel, som brukte å reise på Lofotfiske. Etter disse fisketurene, kom onkelen hjem til Eva med historier, bilder og skrøner. Hun forteller om engasjementet hun følte på når hun fikk høre om disse reisene, og ble alltid stor i øynene av onkelens flotte fortellinger. Historiene påvirket henne såpass at hun tenkte at dette var noe hun også ville prøve. Med påfyll av onkelens fortellinger fra turene på Lofotfiske, ble fiske noe spennende og tiltrekkende for Eva. Likevel var det ikke noe som lå fysisk til rette for at Eva skulle bli fisker. Til tross for at hun var kjent med at fisker var et

yrke, følte hun aldri at yrket var et alternativ for henne i tenårene: «Men det ble aldri fortalt at vi kunne bli feskare liksom, ikkje sant. Det va aldri et alternativ engang. Eh... det va jo utenkelig egentlig. Det va mannen som for på havet». Eva reflekterer over at hun først satset på yrket som ung voksen, og synes det er synd hun ikke ble introdusert for muligheten *enda* tidligere. Det var først når hun selv utforsket mulighetene for å bli fisker, at hun kom seg inn i yrket. Det at Eva som tenåring aldri følte det var et alternativ å bli fisker på bakgrunn av at hun var jente, viser til svært mangelfull mulighetsstruktur for potensielle kvinnelige fiskere. I voksen alder har Eva også blitt inspirert av en kvinnelig fisker som har stått fram for å bedre kvinnelige fiskeres forhold, og beskriver seg selv som svært takknemlig for kontakten hun har hatt med henne. Disse kontaktene hun har knyttet underveis har virket styrkende på yrkesvalget, og bidratt til å jobbe mot oddsene for at hun skulle bli fisker.

Både Gro, Anna og Astrid arbeidet i fiskebedrifter som ungdom. Her innebar arbeidsoppgavene alt fra å sortere fisk til å kutte filet. Astrid forteller engasjert om at fisket der hun kom fra, var enormt når hun vokste opp. Hun forteller at fisket førte til at bygda ble en industriplass, hvor det også var lave terskler for å få seg jobb innenfor fiskeindustrien som ungdom. Hun understreker at det var såpass enkelt å få seg arbeid når hun var ung, at hun derfor ikke følte noe behov for å tenke på utdanning. Fra disse kvinnene var unge, har de altså vært arbeidstakere innenfor fiskerinæringen. De hadde tidlig et ønske å drive med fisk, men samtlige fikk ikke muligheten til å gjøre det på den måten de opprinnelig ønsket, før de var godt over 40 år. Flere av disse damene har vært innoen mange forskjellige yrker med varierte arbeidsoppgaver, og Gro navngir lattermildt tittelen «bygdekjerringpotet». Denne beskrivelsen kommer av at de i en positiv forstand er anvendelig til å gjøre mange forskjellige arbeidsoppgaver. Dette er gjerne typisk for et fiskerisamfunn hvor mennene i familien driver som fisker, og kvinnene tar seg av andre arbeidsoppgaver på land (Gerrard, 1983). Astrid var en av de som etablerte seg i ung alder, og fikk barn med en fisker. I deres familie var arbeidsdelingen tradisjonell, hvor hun og barna hadde fotfeste hjemme mens mannen reiste på bortefiske.

5.2 Bevisstgjøring og muligheter

5.2.1 Muligheter gjennom mannen

Sigrid la fra seg drømmen om å eie båt etter hvert som hun vokste opp. Videre ble det til at hun etablerte seg, hvor hun også fikk barn med en fisker. I starten av dette forholdet viste hun lite engasjement for mannens yrke. Selv om Sigrid hadde drømt om egen båt siden hun var liten, var det muligens signalene om kvinnenes plass ombord på båten som foreløpig holdt henne igjen for å engasjere seg. Standpunktene hun møtte hjemme, hvor faren var konservativ til kvinners involvering i fisket, hadde ført til at hun selv hadde utviklet en mer negativ holdning til fiskeriene. Noen år senere ble holdningene hun hadde utviklet hjemmefra, utfordret av hennes daværende svigermor. I samtale med svigermor skjedde det et slags vendepunkt. Sigrid hadde sagt til svigermoren sin at «det der feskerian å sånn der, det skjeit æ no oppi, det bryr æ mæ ingenting om». Denne holdningen syntes svigermor ingenting om, og hun hadde påpekt at det var nettopp fiskeriene som Sigrid og hennes barn levde av, og det var fiskeriene som sørget for inntekten i husholdningen. Sigrid forteller om at hun hadde fått såpass oppstrekk hos svigermor, hvor hun hadde fått beskjed om å aldri høre noe lignende igjen, at hun etter denne praten hadde begynt å følge mer med i næringen. En tid etter dette kjøpte hun og mannen hennes båt sammen.

Mens mannen dro med båten på bortefiske i perioder, ble Sigrid igjen på land når barna var små. Ettersom barna vokste til, ble Sigrid etter hvert med mannen på fiske. Her drev de også med bortefiske, og på grunn av avstanden til fiskefeltene, ble barna plassert i land hos andre. I forbindelse med at Sigrid forteller om at hun hadde dratt fra barna på land, sier hun at hun selv var på det hun kaller «egotur», mens hun da var på arbeid. Hun forteller også at det på denne tiden egentlig ikke var mulig for kvinner å ro fiske, men ettersom dette var noe hun virkelig brant for, så klarte hun å finne barnepass. Historien til Sigrid viser et generasjonsskifte i holdninger. De holdningene hun hadde tilegnet seg i barndommen, sto senere i konflikt med svigermorens verdier. I møte med hennes svigerfamilie fikk hun vist hvordan konstruksjonen av kjønn kan være dynamisk, og hvordan den også hadde en flytende definisjon (West & Zimmerman, 1987). Etter skjenneprekenen hun hadde fått fra svigermor, var det en kort vei for å finne tilbake til hennes opprinnelige interesser og jentedrøm. Gjennom ektemannen fikk hun også muligheten til å bryte med tradisjonelle holdninger om kvinners tilhørighet i fisket. Det at han var fisker, åpnet opp for at de kunne kjøpe båt

sammen, og at Sigrid selv kunne være med å fiske. Sigrid og mannens bortefiske er også et eksempel på et skifte hvor hennes mann presenterte en mulighetsskapende generasjon, mens hennes far opprinnelig var konservativ og begrensende i forhold til hennes ønske. Dette åpnet også opp for at Sigrid, etter hvert som barna vokste, på lik linje med mannen kunne sørge for husholdningens inntekt. Ved at svigerfamilien til Sigrid hadde en mer dynamisk tilnærming til hvordan kjønn kunne gjøres, fikk Sigrid endret sin forståelse av hvordan hun skulle tenke om seg selv når det kom til kjønnsforventninger i fiskeriene (West & Zimmerman, 1987). Dette viser til at holdningene som hun lærte hos faren ikke var statiske, men at de var åpen fortolkning i en annen kontekst.

Anna har opprinnelig utdanning innenfor et fag som ikke lar seg arbeide med der hun er bosatt. På grunn av dette har hun hatt forskjellige jobber i bygda, hvor hun blant annet arbeidet som butikkmedarbeider. Som arbeider i butikk fikk hun problemer med skulderen, og ble derfor sykemeldt i lengre perioder. Ettersom helsen og arbeidet sto i konflikt med hverandre, valgte hun til slutt å si opp stillingen. Videre om dette forteller hun:

Å når æ va lei av å gå arbeidsledig, så sir gubben til mæ «Du skal ikke kjøpe båt?», «Nei» sa æ. «Det blir ikke aktuelt. Hvis æ ska ha båt så skal æ styre den sjøl». «Jaja, selvfølgelig skal du det» sir han. «Men da skal æ feske, da må du lære mæ alt», «Jaja, alt i orden» sir han.

Det var på bakgrunn av denne samtalen, at Anna så muligheten for å bli fisker. Valget om å skifte yrkesvei ble også redningen for henne, hvor alternativet var å enten gå sykemeldt eller arbeidsledig. Noen likhetstrekk finnes her til Sigrids historie. Sigrid hadde opprinnelig begynt å studere, etter hennes periode som fisker sammen med barnefaren. Etter gradsopptjening og flere års erfaring i arbeidslivet, ble hun utbrent. Hun var plutselig ikke i stand til å sitte å arbeide på kontoret i timevis, og hun var på vei til å skulle bli uføretrygdet. Sigrid var ikke mentalt klar for å begynne på trygd, ettersom hun fremdeles var i stand til å jobbe fysisk. Hun beskriver situasjonen med at hun ble «vettskremt» av tanken på å skulle forlate arbeidslivet, og løsningen fantes hos samboeren hennes, som foreslo at hun kunne kjøpe båt. Dette ble Sigrids redning, og hun sier hun ikke har angret siden.

Astrid sitt valg om å bli fisker var et resultat av flere faktorer. I en tid hvor barna hennes var blitt voksne, og mannen valgte å gå fra å være mannskapshaver til å trappe ned til en mindre

sjark, begynte Astrid å se lønnsomheten i å engasjere seg mer i mannen sitt yrke. Astrid hadde fram til da arbeidet mye som vikar i forskjellige jobber, og hadde verken utdanning eller fast arbeid. Veien hennes inn i yrket var en kombinasjon av at hun observerte at det var flere andre kvinner som hadde skiftet over til å være med ektemannen på sjøen, hvor hun også ble motivert av den potensielle lønnsøkningen ved yrkesskiftet. I starten var hun litt skeptisk til fisket, men ettersom hun hadde sett at en annen jente i bygda fisket kongekrabbe, tok hun slutningen at dersom denne jenta klarer det, så skulle Astrid også klare det. I tillegg til at Astrids valg om å arbeide sammen med mannen ga henne mer forutsigbarhet økonomisk, var det også et praktisk valg for husholdningen. Mannen syntes det var ekstra greit å kunne dele fangsten med sin kone, i stedet for å dele den med annet mannskap. I likhet med Astrid, bestemte også Gro seg for å gå inn i fiskeryrket i mer voksen alder. Etter at Gro hadde født sitt siste barn, fikk hun alvorlige helseplager som førte til at hun fryktet for eget liv. I denne perioden begynte hun å tenke mye på framtiden. Det var i forbindelse med refleksjoner over hvordan livet framover skulle bli, og en redsel for å gå uføretrygdet, hun bestemte seg for å følge jentedrømmen. Drømmen om å kjøpe seg sjark – som hun hadde hatt som liten jente, fra en tid hvor det ikke var «aktuelt» for en jente å gå ombord i båt.

Både Anna, Sigrid, Astrid og Gro opplevde at deres muligheter lukket seg i de kvinneedominerte yrkene de arbeidet i. Det var i anledning med deres dårlige muligheter i disse yrkene, at de følte de hadde flere muligheter i fiskeryrket. I tråd med perspektivet om at karriereaspirasjoner kan forsvinne etter hvert som man møter en realitet av manglende mulighetsstruktur i arbeidssituasjon (Kanter, 1993), kan det forklare både Anna, Sigrid, Astrid og Gro sitt valg om å slutte seg til fiskeryrket. Det var gjennom andre begrensende faktorer knyttet til hverdagsliv og arbeidsliv, at de så en lysere fremtid i fiskeriene. Kvinnene møtte store begrensninger i arbeidslivet de var kjent med, og valget om å bli fisker var avgjørende for at de kunne fortsette å være lønnstakere. Tiden var altså nå moden for at det åpnet seg muligheter i fiskeriene, i kontrast til hvordan det hadde vært for disse kvinnene tidligere. Yrkesskiftet førte til en bedre arbeidshverdag, som igjen hadde positiv innvirkning på deres mentale helse. I motsetning til noe eldre tidligere presenterte funn, om at fiskeryrket kan være en påkjenning både fysisk og psykisk Sørensen et al. (1994, s. 78), ble fiskeryrket altså redningen for disse kvinnene.

5.2.2 «Det her e ingen problem, det her klare du»

Selv om Synnøve var oppvokst i en fiskeribygd, var hun verken kjent eller vant med båtlivet eller fiske før hun møtte mannen sin. Svigerfamilien til Synnøve blir indirekte beskrevet som en inngangsportal for å få tilgang og muligheter til fisket. På grunn av svigerfaren fikk hun muligheten til å prøve ut ungdomsfisket, som hun likte svært godt. I tillegg til dette representerte svigerforeldrene en normal, hvor både mann og kone var involvert i sjarkdriften. Synnøve sier at begge kjønnes involvering var mer vanlig i dette området, og hun tenkte aldri over at fisking var noe spesielt utpreget mannsarbeid. På spørsmål om hun har opplevd noen andre som har støttet opp tanken om å drive fiske, trekker hun fram en eldre venninne som også var fisker. Måten Synnøve beskriver denne damen fylles med respekt. Synnøve forteller at hun tidligere opplevde seg selv som mer skeptisk og redd, og at hun så flere begrensninger for hva hun var kapabel til. I disse situasjonene hadde venninnen hennes blånektet for Synnøves holdning, heiet på, og heller demonstrert framgangsmåte og veien gjennom utfordringer. Denne damen hadde det Synnøve omtaler som en gnist, og var et godt eksempel på alt mulig man kan få til. Dette var en stor inspirasjon for Synnøve, og hun forteller at denne venninnen ble et forbilde for henne. Det at Synnøve fikk et ansikt på hva som var mulig for en kvinnelig fisker, og ikke minst en nær relasjon til en slik inspirasjonskilde, betydde mye. Med teori om hvordan kjønn gjøres (West & Zimmerman, 1987), kan det tolkes som om at det var gjennom likestilte fiskeristrukturer i bygda, og spesielt hvordan denne venninnen gjorde kjønn i sin hverdag, at Synnøve fikk verktøy til å bygge opp forventningene til hva hun som kvinnelig fisker hadde muligheten til å utrette.

Synnøve viser til at støtten hun fikk fra venninnen hadde stor betydning, når hun skulle slutte seg til yrket. Hun påpeker effekten av at det nettopp var en dame som heiet henne fram og sa «Det her e ingen problem, det her klare du», enn hvis en mann skulle sagt det. Når Synnøve skal forklare tankegangen bak dette, ler hun og hinter fram til at hun hadde blitt fornærmet om mannen på lik linje skulle bagatellisert arbeidsoppgaver, og sagt at det ikke er noe problem å få utført disse. Selv om ungdomsfiskeordningen og miljøet rundt Synnøve var en støttende faktor for å drive fiske, var det tydelig at den ekstra bevisstgjøringen om hva hun var kapabel til, var viktig for henne.

Berit som også vokste opp i et fiskerimiljø, hadde også betvilt om hun kom til å klare å håndtere livet som fisker. Når Berit hadde henvendt dette spørsmålet til en lokal dame, som også var fisker, hadde hun fått følgende bestemte svar: «Vesst fan klare du det. Ja, æ gjør jo det! Det går fint!». Både Synnøve og Berit omtaler disse sikre kvinnene som et ekstra bevis på mulighetene som fantes, og hvordan de i møte med selvsikre kvinner opplevde at mulighetene åpnet seg opp. Disse prosessene står også i tråd med det Kanter (1977, 1993) mener kjennetegner god mulighetsstruktur, nettopp det at forventninger til arbeidet øker. Begge kvinnene Synnøve og Berit møtte på, hadde høy selvtillit, og førte til at de også ønsket mer deltakelse i yrket. Situasjonen for denne gode mulighetsstrukturen er en sterk kontrast til tidligere nevnte fortellinger, hvor en heller møtte på aktive barrierer for å entre yrket.

5.2.3 «Ka i fan skal æ gjøre, ska æ ringe kongen?!»

Som tidligere nevnt, hadde Berit hatt en lang jentedrøm om å jobbe på havet. Drømmen ble satt på is etter anbefaling fra hennes far, på bakgrunn av usikre tider. Ettersom årene gikk, fikk Berit barn, og disse ble videre årsaken til at hun ikke fulgte opp drømmen. Når barna enda var små, møtte Berit hennes nåværende samboer. Han var selv fisker, og spurte ved flere anledninger opp gjennom årene om når Berit skulle begi seg ut på jentedrømmen. Berit følte det ikke passende å skulle bli fisker, og skyldte på at hun hadde for mange forpliktelser fra ulike hold på land. Når barna til Berit derimot ble større, sa samboeren hennes at dersom hun kjøpte seg båt nå, så skulle han hjelpe henne å drifte. I tråd med dette løftet fra samboeren, ble drømmen om båten og havet realisert. Samboeren var med på å skape en mulighet for at Berit skulle få oppnå hennes tidlige drøm om å bli fisker, og er nok et eksempel på en annen generasjon av menn som arbeidet aktivt for å få kvinner som Berit ut på havet.

Berit forteller også at hun hadde fått mye støtte og hjelp hos Sjøfartsdirektoratet for å få ervervstillatelse i orden, og omtaler de som fantastisk. Når Berit skulle ordne ervervet, var hun mye stresset, og etter en runde med fortvilelse over uforståtte lover og regler hadde hun tatt seg selv i å rope: «Ka i fan skal æ gjøre, ska æ ringe kongen?!» på kontoret til Sjøfartsdirektoratet. Her hadde flere ledd av forståelse, med viten om hvor omfattende systemet kan være. En annen gang hadde Berit opplevd å bli såpass ivaretatt, at de på kontoret hadde tilbydd seg å fylle ut et skjema, skanne det, for å så sende det inn, slik at Berit sparte tid for å selv skulle gjøre dette.

Anna opplevde mange av de samme frustrasjonene når det kom til denne papirmøllen med godkjenninger og skjema, hvor ting måtte sendes i rett rekkefølge til de rette personene. Hun forteller også at hun fikk spesielt god hjelp av én kontoransatt. Denne hjelpen sto også i tillegg til veiledningen som Anna fikk fra hennes mann. Hun er også en av de som poengterer at mannen har vært den viktigste faktoren, i prosessen for å komme inn i yrket. Mannen til Anna kunne fortelle henne hvem hun skulle henvende seg til, hva hun måtte passe på, og ikke minst hvilken type båt som ville passe henne best. Prosessen med å få papirene i orden krevde at de kommende fiskerne fulgte regler og orienterte seg. Det vises også til at et godt støtteapparat som kunne bedre mulighetene for å lykkes, også ble viktig.

Til tross for at Camilla vokste opp i fiskerfamilie, var fiskeryrket egentlig ikke førstevalget når hun tok steget inn i yrkeslivet. Selv om Camilla hadde fullført utdanning innenfor en annen næring, gjorde hun et yrkesskifte i midten av 20-årene for å følge ønsket om å bli fisker. Prosessen hennes inn i yrket startet med at hun ble gravid, hvor svangerskapet og påfølgende permisjon førte til at hun måtte gå på land. Når hun var ferdig i mammapermisjon, bestemte hun seg for å satse for fullt på yrket. Første steg ble å ta sikkerhetskurs, som er obligatorisk for alle som arbeider på fiskefartøy. Dette kurset varer i 50 timer, har en kostnad på rundt 15 000 kroner, og mange må i likhet med Camilla reise til et mer sentralisert strøk for å få gjennomført kurset. Hun forteller i denne forbindelse at hun handlet ut fra tankegangen «Vi får bare gjøre det sånn som det kan gjøres», og henviser til at hun tok med seg det minste barnet sitt, og moren sin for å få gjennomført kurset. Etter at hun fikk kursbevis, ble Camilla i tillegg lærling hos faren kort tid etterpå.

Historien til Camilla viser til et pågangsmot stort nok til at hun valgte å satse, selv om hun hadde småbarn hjemme. Til forskjell fra de andre informantene, hadde dette tidligere vært en stopper for å velge fiskeryrket i etableringsalder. En forklaringsårsak for dette kan være at Camilla nettopp tilhører en yngre generasjon. For henne var ikke fiskeryrket første prioritet når hun valgte yrkesvei, men hun valgte seg inn i yrket i betydelig tidligere alder enn majoriteten av de andre. I tillegg hadde hun små barn når hun bestemte seg for å bli fisker, som nettopp hadde vært en hindring for flere av de andre informantene. Gjennom god barnehageordning og støtte fra nær krets, ble dette yrkesskifte mulig for henne. Camilla har

gjennom foreldrene også fått gode muligheter til å kunne følge drømmen om å bli fisker. Selv om det var noen tydelige utfordringer, ble altså disse gjennomførbar med hennes innstilling til situasjonen, og nettverket rundt henne.

5.3 Hvordan få tak i båt

5.3.1 «Ska du ikke bare selge mæ den båten din?»

Camilla fikk muligheten til å overta båten til faren noen måneder etter at hun hadde gjennomført sikkerhetskurset for fiskere. Faren ble da mannskap på båten han tidligere hadde eid, og Camilla ble lærling i eget rederi. Ved å overta farens båt, tok hun også over for hans tidligere ansvarsområder for det økonomiske, innkjøp og valg av utstyr. Før Camilla valgte å satse alt på fisket, forteller hun at hun periodevis arbeidet dobbelt, både i hennes gamle jobb, og i hennes nye jobb som fisker. Når hun så at yrkesskiftet til fiskeriet lot seg gjøre, valgte hun å ta noen år med permisjon fra den gamle stillingen sin. På spørsmål om hvordan denne oppstartsprosessen var, beskriver hun den som hektisk, men at det gikk ganske så greit. Hun reflekterer videre over dette og trekker fram at hun har vært flink til å ta til seg informasjon, og at hun ordnet prosessen raskt og ryddig. Hun forteller om etatene og søknadene man må forholde seg til i en slik oppstartsprosess, og hvordan hun prioriterte disse til når barna var i barnehagen, og at alt som skulle følges opp og følges med på, gikk fint.

Det faktum at Camilla overtok båten fra faren var en klar fordel, ettersom forhold ved båten var kjent, og at den var helt klar til overtakelse. Fordelen av å raskt kunne få seg lærlingplass, og ikke minst være lærling i eget rederi, har vært en stor fordel for henne. Dette har gjort at hun i større grad har kunne tatt kontroll over egen arbeidshverdag, og her spesielt med tanke på at hun hadde barn hjemme. Det er tydelig at faren til Camilla har spilt en stor rolle på veien for at hun nå har tatt fagbrev som fisker. Forholdet mellom henne og faren har gitt henne en mulighet for å finne seg båt, en lærlingplass som har gitt henne et fagbrev, og en arena for å få utvikle sine kunnskaper. Gjennom faren har hun også fått jobb på en annen båt med øvrig mannskap, hvor hun har fått arbeide langs med andre kollegaer, og fått erfaring derfra. Selv om prosessen inn i fiskeryrket besto av sammensatte og krevende oppgaver, er det med blikk til mulighetsstrukturer svært få praktiske hindringer som sto i veien for Camilla. Dette nettopp fordi hun hadde såpass gode forutsetninger gjennom forholdet med faren, og med hjelp fra

moren. Camilla er den yngste fiskeren av alle informantene, og eksemplifiserer hvordan kjønn kan variere i ulike kontekster, hvor det også blir viktig med historisering (Kvande, 2007). Det at faren er med på å hjelpe datteren inn i fiskeryrket, tyder på at konteksten har endret seg – det har blitt åpnet mer opp for at kvinner som Camilla skal få slike muligheter, også mens de har små barn.

Det var turene ut på ungdomskvotefiske som hadde gitt Synnøve mersmak på fiskeriene. De ga såpass mersmak at hun endte opp med å kjøpe egen båt. Først kjøpte hun seg en åpen småbåt. Båten var liten, men stødig, og hun forteller at hun kunne laste 1000 kilo fisk ombord i den. Hun sier det var tungvint å trekke garn på denne båten, og at hun derfor fisket mest med juksahjul. Juksahjul står til forskjell for juksamaskiner, da disse er manuelle, hvor man drar inn fisken for hånd. Mens hun enda fisket med denne båten, hadde hennes tidligere omtalte venninne reagert på Synnøves ordning. Venninnen hadde rett ut sagt «Nei det her e ikkje nå båt... du må kjøpe deg en ordentlig sjark. Du ska få kjøpe min, så kjøpe eg meg en ny». Synnøve gjorde som hun fikk beskjed om. Hun ler når hun forteller om den støttende venninnen som hadde vært såpass hjelpelig, og som var årsaken til at Synnøve kjøpte seg sin første sjark.

Sjarken som Synnøve hadde kjøpt av denne nære vennen, ble senere solgt. Sjarken som hun derimot nå drifter har hun også kjøpt gjennom et nært nettverk, nemlig gjennom mannen sin. Her har hun altså også overtatt hans båt, og han har nå kjøpt seg en ny sjark. Synnøve poengterer at hun aldri har søkt lån til båtene hun har kjøpt. Hun har heller ikke søkt til Innovasjon Norge om støtte, selv om hun tydeligvis er opplyst om mulighetene. Dette begrunner hun med at hun aldri har turt å satse så høyt. Begge sjarkene som Synnøve har eid, har blitt tilgjengelig for henne gjennom forhold og relasjoner. Båtene har hun overtatt av fiskere fra hennes nærmeste krets, som også har vært de viktigste bidragsyterne i Synnøves karriere som fisker. I samtale om kvotekjøp på disse båtene, har Synnøve aldri kjøpt seg ekstra kvoter. Hun mener det har vært vanskelig å forholde seg til disse kvoteordningene, og spesielt etter at de har steget såpass i pris. På grunn av dette har hun også her valgt å forholde seg til det som for henne er kjent, og fisker derfor i åpen gruppe. Det virker som om Synnøve har foretrukket å gå etter de mest tilgjengelige løsningene, som ikke innebærer like stor

fallhøyde dersom hun satset mer. En kan samtidig spørre seg hvilken vei hun hadde endt med å gå, dersom mulighetene ikke lå til rette for at hun kunne kjøpe båt i disse nære relasjonene.

Berit hadde tatt til følge det faren hadde sagt til henne, om at fiskeriet ikke var veien å gå på 1980-tallet. Hun la til side drømmen sin om å arbeide på havet, til fordel for en utdanning uavhengig av fiskeriene. Etter å ha arbeidet i fast stilling i over 10 år, våget hun endelig å prøve seg ut på jentedrømmen hun hadde hatt siden hun var liten. Hun forteller at hun vurderte yrkesskiftet i 2 år før hun endelig bestemte seg. Et steg i denne prosessen var å ha familieråd med hennes barn. Her hadde hun lagt fram at hun tenkte å bli fisker, og videre at dette kunne bety at det kanskje ikke ble servert middag hver dag til klokken 16:00, heller ikke frokost, og at tenåringene måtte stå for enkelte ting selv. Videre hadde hun etterspurt meninger, og hun forteller at det ble vektlagt spesielt ett spørsmål – og det var om hun skulle være alene ombord i fiskebåten. Når hun hadde avkreftet det som var den viktigste faktoren for barna, hadde de gitt klarsignal til moren om at de skulle klare seg på land. For Berit var dette avgjørende, hvor hun som mor ikke ønsket å gjøre barna uavhengige henne før de selv følte seg klar. Neste steg for Berit var å få ordnet finansiering i banken, og begynne søket etter aktuelle båter. Jakten på en passende båt var en rask prosess for henne. I denne sammenhengen forteller hun om onkelen hennes som er fisker, som hadde en sjark:

Så ringte æ han (onkelen) egentlig på fleip. For det e en helt fin båt. Å cirka som æ hadde tenkt. Så ringte æ bare på fleip å sa «Ska du ikke bare selge mæ den båten din, æ klare ikke å finne nåkka, æ liksom» når man lå på nett å kjeik. «Ja det kan æ vell», så ringte æ til banken å sa «Nu har æ funne båt». (Snur seg spørrende til mannen som står på kjøkkenet) «Det va vell så enkelt?», «Ja» (svarer mannen). For finansieringa va jo i orden. 1,2 (millioner) betalte æ for den. men oppi det her begynne jo papirhelvete. For det e jo ikke bare å bestemme sæ for å bli feskar...

Denne telefonsamtalen som Berit hadde tatt til sin onkel, gjorde at hun sparte seg for en lang leteprosess etter en passende båt. Med et snev av alvor, hadde hun ringt for å høre mulighetene for at onkelen kunne selge henne båten hans. Villigheten hun møtte, viser til et godt og hjelpsomt støtteapparat. Selv om man kan anse det en stor fordel og snarvei at Berit fikk overta onkelens båt, påpeker hun fremdeles de formelle utfordringene som sto igjen. Berit forteller videre om papirarbeid, telefonsamtaler til ulike direktorater, behandlingstider og stresset som skyllet over henne etter hvert som tid brukt på formaliteter gikk. Det er tydelig at denne oppstartsperioden krevde mye energi fra Berits side, og dette uavhengig av

det økonomiske aspektet. Før prosessen kunne gå i gang, hadde Berit valgt å si opp jobben sin. Hun sier i denne sammenheng at «æ kunne vell kanskje hatt et år permisjon før æ hadde sagt opp, men vi bestemte oss bare for å gå *all in*». Gjennom dette utsagnet blir det tydelig at det var et *vi* i prosessen, hvor Berit hadde kontinuerlig og god støtte av mannen sin. Ettersom Berit også var godt etablert, og med innvilget lån fra banken, poengterer at hun i sin oppstartsfase aldri trengte å bekymre seg stort for økonomien. Til tross for dette utelukket hun ikke muligheten for å ta permisjon fra jobben sin, for å kunne ha noe i bakhånd. Dette sier noe om oppstartsfasens kostnader og lange prosesser som flere nyetablerte derimot hadde kunne fått problemer med.

5.3.2 «Du skal få den rimelig»

Når Gro skulle finne seg en passende båt, måtte hun ha hjelp innad i familien for å vurdere ulike alternativer. Dette ettersom hun ikke hadde noen kunnskaper om for eksempel motor. Under letingen kom hun over en båt som var eid av en gammel venn av hennes avdøde far. Gro satset alle sparepengene hun hadde, og la inn bud på denne båten. Budet førte med seg høyere bud fra andre kjøpere, men hvor Gro ikke hadde mer å gå på. Båtselgeren skulle selv pensjonere seg, og han syntes det var så stas at Gro skulle kjøpe seg båt og begynne å ro fiske, at han valgte å selge båten til henne til tross for at hun bydde med lavest beløp. Gro hadde uttrykt forståelse for om han skulle velge å selge båten til de som hadde bydd en høyere pris, men at hun selv ikke hadde mer å gå på. Til tross for dette, solgte eieren båten til Gro, for det hun hadde bydd. Denne handelen viser til et mentalitetsskifte, hvor Gro i oppveksten hadde blitt møtt med begrensninger i drømmen hennes om å bli fisker, til at hun møtte en utstrakt hånd når hun endelig valgte å følge jentedrømmen om å kjøpe seg sjark. Han som solgte henne båten var mer givende, med at han valgte bort andres penger for at Gro skulle få kjøpe seg båt. Selv om hun sier hun fikk båten til en pris hun sier var «veldig rimelig», var det ikke mye utover selve motoren i båten som fungerte i god nok stand til å sikre en fullverdig drift fra første sjøvær. Under hennes første år som fisker, fisket Gro med juksahjul, og klarte å få inn litt penger til mat, og litt penger til en bedre juksamaskin.

Etter at mannen til Anna hadde fått henne inn på tanken om å kjøpe seg båt og bli fisker, begynte hun også å se etter en passende båt. Anna forteller: «Tilfeldighetan gjorde at det va en båt som va til salgs som ikke hadde feska opp kvota si. Æ va ombord å kjeik på det, også

tenkte æ – *Ja! Det her hadde han bestefar kommet til å syntes va greit*». Anna relaterte båtkjøpet til hennes bestefars verdier, noe som gjorde at hun følte på en ekstra trygghet i valget sitt. Videre kjøpte hun denne båten forholdsvis billig og ettersom mannen hennes er dyktig på mekanikk, elektronikk og sveising, fikk hun også god hjelp til å sette den i stand slik som hun ønsket å ha den. Mannens kompetanse gjorde også at riggingen av båten ble en del billigere. Sigrid var også svært fornøyd med båtkjøpet hun gjorde. Når Sigrid i yngre alder brukte å pendle til universitetet, brukte hun ofte å se denne båten ligge i havna. Når Sigrid jevnlig passerte denne sjarken, brukte hun å si at hun gjerne skulle hatt den båten. Tilfeldighetene gjorde at den samme sjarken ble solgt lengre nord hvor hun nå er bosatt, til en bekjent av henne. Videre ble hun å legge inn bud på denne båten, når den flere år senere ble lagt ut for salg. Sigrid påpeker at det var veldig spesielt for henne å kunne kjøpe akkurat denne båten, som hun så lenge hadde drømt om. I tillegg til dette, sier hun at hun også fikk båten rimelig. Dette kan komme av at hun kjente mannen som solgte den, hvor hun forteller at han hadde blitt kjempeglad når hun hadde vist interesse for båten.

Eksempelene fra disse båtkjøpene viser til hvor fordelaktige informantenes nettverk var. Gjennom at informantene kjente til visse personer som skulle selge båt, fikk de også en bedre pris for båten. I tråd med oppgavens teoretiske perspektiver var disse kjennskapene med på å bedre kvinnenens muligheter og handlingsrom, hvor et eksempel spesifikt relateres til at kvinnene nettopp er i mindretall i fiskeriene. For kvinnene som var på vei inn i yrket, ble imøtekommende båtselgere på markedet en slags nødvendighet, nettopp for at de skulle få nok verktøy til å vise hva de er i stand til å utrette (Kanter, 1993). Gjennom den påfølgende historien til Eva, som hadde en mer kronglete vei inn i yrket, ser vi hvordan handlingsrom blir mer situasjonsavhengig, hvor mulighetsstrukturene er åpne for variasjon.

5.3.3 En kronglete vei

Evas vei til å kjøpe seg sjark var lang og kronglete og hun blir selv forvirret når hun skal sortere tankene tilbake til alle de forskjellige stillingene og arbeidsoppgavene hun har hatt på sjøen, og når disse var. Hennes første jobb på sjøen var som forpleiningsassistent, hvor hun arbeidet mest som kjøkkenassistent. Denne jobben ble første steg på veien for å bli fulltidsfisker. Videre jobbet hun iherdig for å få seg plass på andre fiskebåter. Eva hadde minimalt med kunnskaper om fiskeryrket før hun satte i gang og kunne heller ikke føre båt.

Etter det hun sier var mye masing, fikk hun seg forskjellige turer med ulike fiskebåter langs hele Norgeskysten. Hun fisket reker, krabbe, leppefisk og torsk, og fikk erfaring med utstyr som garn, teiner og juksa.

Under Eva sitt første møte med sjark og juksafiske, ble hun det hun omtaler som «helt frelst» etter to timer med arbeid ombord. Det å arbeide på sjark ble deretter målet, hvor hun ønsket å tilegne seg mest mulig erfaring og kapital før hun kunne begi seg ut på kjøp av egen sjark. Eva kjempet seg ombord på alle disse turene og hun sier at det var nysgjerrighet, tilfeldigheter og eventyrlysten som drev henne. Hun ringte forskjellige båter, maste omtrent daglig i flere uker, og satte klar til å ta imot det første tilbudet hun fikk. Selv om Eva til slutt hadde opparbeidet seg fiskererfaring, så slet hun med å få videre oppdrag. Hun prøvde blant annet å legge ut en åpen jobbsøknad på Facebook, i likhet med mange andre arbeidssøkende fiskere. Her sier hun at det var et totalt useriøst opplegg og at hun fikk så mange usaklige henvendelser at hun måtte gi opp. Eva forteller:

(...) vikarlivet e nu sånn som det e, du tar nu mykje rart du kommer over for å få endene til å møtes. Æ har et mål i sikte, det va jo båten, så det va jo om å gjøre å få mest mulig egenkapital. Og då var det jo hvert fall to anledninger at... at det rett og slett, æ mista jobb. På en måte... som æ egentlig, æ hadde takka ja liksom. Det va bestemt. Også dukka det opp ting i etterkant, for eksempel at en samboer eller kona finn ut at æ skal være med, også får æ bare beskjed om at «Beklager, du kan ikke komme likevel», sant. Og da har æ jo takka nei til en annen jobb for dette her. Også sitt æ med skjegget i postkassen. Og det har skjedd fleire ganga, å det e surt. Da blir æ skikkelig provosert. Og en ting e liksom det at du kan ta en sånn samtale etter ei stund om bord, at «Du beklager, dette funket ikke», men liksom når man ikkje engang... fordi at dem har sett et bilde av meg på Google eller Facebook. Og bare sånn «Nei, ho der...». Så ja... Det e liksom... Hadde æ ikkje villa det så mye, så hadde æ sikkert fremdeles vært forpleiningsassistent for å si det sånn.

For at Eva kunne begi seg ut på drømmen om å drive juksafiske på egen sjark, var hun nødt til å tilegne seg kapital, erfaring og lærdom fra å være mannskap på andre båter. Hun gikk aktivt inn for å få mest mulig erfaring, og tok i på mye forskjellig for å få økonomien til å gå rundt i denne perioden. Eva ble møtt med mange nedslag, kun på bakgrunn av hennes kjønn. Denne perioden krevde mye av henne, hvor hun påpeker at hun ville ha gitt opp dersom ønsket om å bli sjarkfisker ikke var så stort. Eva sto på egne ben mens hun tilnærmet seg yrket og hadde få nettverk å benytte seg av når hun søkte etter arbeid. Dette parallelt med at hun måtte utelukke noen jobbsøkerportaler, slik som sosiale medier, ut fra at hun kun endte opp med usaklige

kommentarer på bakgrunn av at hun var en arbeidssøkende *kvinne* som ønsket plass på fiskebåt.

Eva ble offer for flere slike situasjoner i søkeprosessen, og trekker også fram en historie hvor hun hadde tatt kontakt med noen som hadde lyst ut en stilling. I denne forbindelsen hadde hun skrevet at hun for tiden arbeidet i Barentshavet, og at hun hadde veldig lyst til å jobbe hos dem. I svaret Eva fikk tilbake, ble hun fortalt at på bakgrunn av hvordan de drev ombord på denne båten, med at de var på bortefiske i 2 måneder om gangen, så passet det seg ikke med en dame ombord. Eva forteller også at hun hadde blitt fortalt av den samme arbeidsgiveren at: «Ikke det at han ikke trudde at æ gjorde en god nok jobb, men det va nu bare sånn. Eller naturen ville ha det sånn. Eller ett eller anna nå sånn her bla bla. For meg så måtte det være bedre å få komme på en større båt, eller noe mer hjemmefiskeopplegg». Svaret hun fikk var kun på grunnlag av at hun var kvinne, hvor hun selv ikke sto ansvarlig for noen av slutningene arbeidsgiver hadde begrunnet med. Eva kunne selv tenke seg å være på bortefiske i 2 måneder i slengen, da hun ikke hadde noen forpliktelser på land. Hun ble heller ikke vurdert til denne stillingen, utelukkende fordi at arbeidsgiver så for seg potensielle konflikter ved å ta inn en dame på den mannsdominerte fiskebåten, totalt uavhengig av hvor god arbeider hun var.

Tidligere så vi på hvordan både Anna, Sigrid, Astrid og Gro opplevde at karriereaspirasjoner fortapte seg ettersom de møtte på en realitet av manglende mulighetsstruktur i forbindelse med arbeidssituasjon, men dette var ikke til hinder for Eva. For Anna, Sigrid, Astrid og Gro hadde dårlige framtidsutsikter ført til at de begynte å se mot et annet yrke – hvor da fiskeryrket ble ansett mer attraktivt. Eva ønsket i så stor grad å bli fisker, at hun ikke lot seg rikke av alle hindringene hun møtte. Eva slet i lengre tid med å finne videre jobb med det hun egentlig ønsket å arbeide med og var mye frustrert på grunn av det. I en periode hvor hun arbeidet ombord i en båt som fisket krabbe, hadde hun endelig fått drahjelp av en dame som arbeidet som forpleiningsassistent ombord på denne krabbebåten, og her forteller Eva følgende:

Så ho va veldig sånn «ja dette må du gjør» liksom, å vi va jo supergira, eller ho va veldig gira på mine vegne da. Så så ho liksom fordi æ ble lei mæ, fordi det va ingen som på en måte tok mæ seriøst. Å da sa ho at «kom, når vi går i land om en måned, så blir du bare med hjem til

mæ, og så ringer vi til den og den, også får vi han til å ordne deg plass på en sjark». Og det va sånn det egentlig kom te.

Denne damens innblanding viste seg å bli svært verdifull for Eva, som etter dette endelig fikk seg arbeid på sjark. Det var først når Eva fikk direkte kontakt med miljøet, gjennom bekjentskapet til denne kollegaen, at hun møtte en arbeidsgiver som var villig til å gi henne arbeid ombord på sjark. Avtalen hun fikk med denne fiskeren, ble avgjørende for at hun videre kunne gå gjennom med kjøp av egen båt. Eva, som i motsetning til de andre informantene ikke hadde noen nære nettverkskontakter å støtte seg på, fikk en mer utfordrende oppgave i det å finne den rette båten. Hun måtte legge ned mye arbeid i å finne fram en passende båt, og måtte ved flere anledninger reise langt for å vurdere ulike båter. Hun fikk til slutt skrevet under papirene på sin egen sjark, men hvor båtkjøpet i etterkant viste seg å gi henne noen problemer i oppstartsfasen. Dette viser også til tryggheten av å kjøpe båt innad i bekjenskaper, hvor eventuelle skjulte feil eller mangler gjerne blir adressert under slike handler. Vi ser også fra Eva sin historie at mulighetene ikke bare skapes strukturelt, men også sosialt. Dette understreker også poenget av at folk i bedre posisjoner får bedre muligheter til å bevege seg raskere fram i yrket (Kanter, 1993), hvor en bedre posisjon her altså betyr å ha nettverk og bekjenskaper innenfor miljøet.

5.4 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett at alle kvinnene som har blitt presentert har en kobling til fiskeriene, i varierende grad. Alle informantene får etablert drømmen sin om å jobbe som fisker enten indirekte – gjennom en plantet interesse for hva mannlige familiemedlemmer gjør som fiskere, eller gjennom å direkte være med ut sammen med mannlige fiskere på havet. Interessen til disse kvinnene ble drevet av spenningen rundt fiskingen. Her var det ikke bare den personlige koblingen til fiskerimiljøet som bidrog til interessen, men havet og fisken sto som en fascinerende kontrast til det de så og opplevde på land. Valget om å bli fisker ble tatt ut fra at de ikke fant en like spennende yrkesaktivitet på land, og sammenlignet med livene som ble levd på land av andre kvinner, så var det fisker de ønsket å være. Det er ikke utelukkende gjennom sosialisering at kvinnene endte opp i yrket. Selv for de kvinnene som fra de var barn hadde jentedrømmer om å eie egen sjark og bli fisker, så var ikke dette tilstrekkelig. For mange lå det en rekke mulighetsbegrensninger i veien, og for den eldre

generasjonen var det kun etter godt fylte 40 år at de opplevde en åpning i mulighetsstrukturene. Med noen barn som var flyttet ut, og noen som var i tenårene, følte kvinnene på et større rom for å kunne følge drømmen om å bli fisker. Dette skjedde også i samspill med flere andre faktorer. For Anna, Sigrid, Astrid og Gro ble også helseproblemer en årsak for at de valgte å bli fisker. Til tross for at fiskeryrket tidligere har blitt ansett som en påkjenning fysisk og psykisk, ble fiskeryrket deres redning. De gode mulighetene som åpner seg gjennom lokalsamfunnet, står til forskjell fra det mer åpne og ukjente nettverket. Dette ble spesielt vist gjennom Eva, som kom utenfra og søkte seg jobb. Til forskjell for de andre informantene begynte Eva sin vei inn i yrket fra et mer fremmed miljø som hun ikke hadde noe tilknytning til fra før av. Det var først når Eva fikk direkte kontakt gjennom bekjenskaper, at hun fikk oppfylt ønsket om å arbeide på sjark.

Det kan virke som om kulturen spiller inn og påvirker hva det sosiale kjønn vil bestå av, hvor det sosiale kjønn er ulikt i ulike kulturer og i ulike sosiale miljø. I fiskerimiljø er det sosiale kjønn tilbøyelig nok til at flere kvinner velger å bli fiskere. Det kommer fram at forventninger om hva kjønn er egnet til ikke er til hinder i noen miljø, slik som de tradisjonelle kjønnsrollene tilsier. Her kan de derimot være med på å *hjelp* kjønn på tvers av kjønnsrollemønstre og inn i fiskerimiljøet. Flere av kvinnenes innstilling påvirkes i positiv forstand når de ser at flere andre kvinner arbeider som fiskere. Gjennom slike forbilder ble det også skapt en bekreftelse på at det kan bli ansett sosialt akseptabelt å drive fiske som kvinne. Dette kan henge sammen med konstruksjonen av kjønn, og hvordan det blir forstått og gjort. I de siste tiår var kvinnene mer tilbøyelig til å bli fisker. Mulighetene hadde endret seg, og ikke minst ble de møtt med en mannsgenerasjon som var betydelig endret. Senere ble kvinnene i større grad møtt med muligheter, støtte og hjelp. Datamaterialet viser at det har skjedd en prosess og nærmest revolusjon på noen områder i fiskeriene, hvor noen ikke får mulighetene i ung alder, men at mulighetene åpnes opp når de er eldre. Fortellingene viser til en stor kontrast til det de møtte i yngre alder og endring over tid. Dette blir spesielt tydelig gjennom den yngste informanten, Camilla, som aktivt har blitt hjulpet inn i yrket av sin far. Måten hennes far har hjulpet henne på, står i stor kontrast til flere av de andre fortellingene, som heller bar preg av motstand i en annen tid. Konteksten har endret seg gjennom en generasjon, hvor muligheter har blitt åpnet opp, og storsamfunnets endringer om hvilket arbeid kvinner og menn kan gjøre, i mindre grad preges av hindringer.

6 Utøvelsen av yrket

Fram til nå har vi sett på prosesser bak fiskernes vei inn i yrket. Konsentrasjonen har vært størst om veien inn i yrket gjennom sosialisering og mulighetsstrukturer, men lite på hvordan selve utøvelsen av yrket skjer. Dette kapittelet vil ta utgangspunkt i oppgavens tredje forskningsspørsmål, som omfavner hvordan kjønn konstrueres gjennom mulighetsstrukturen. Det vil handle om forhandlinger om kjønn, og hvordan kvinnene gjør kjønn gjennom deres praksis. Dette vil omfatte en gjennomgang av hvordan arbeidet ombord på båten foregår, med beskrivelse av driften, arbeidsorganisering og sikkerhetshensyn. Fiskernes opplæringsfase vil også bli gjort rede for. Her med blick til en støttende opplæring og utveksling av verdifull kunnskap fra erfarne fiskere. Videre vil det bli belyst eksempler på tradisjonell arbeidsdeling og hvordan denne kan snu når man gjennom eierskap av båt, får makt. I hvilke settinger møter kvinnene det mest støttende miljøet, og hvor møtes de av kritiske holdninger? Avslutningsvis vil det også vises til framtidsutsikter i yrket, og hva som motiverer informantene til å forbli fiskere.

6.1 Arbeidsoppgaver og arbeidsdagen

6.1.1 På utror med kaffe og musikk

I beskrivelse av arbeidsdagen som fisker, forteller Gro at hun som en start på dagen sjekker nettsiden BarentsWatch. På denne tjenesten kan hun se nøyaktig hvor andre fiskebåter har fisket og for eksempel hvor de har satt teiner og garn. Her kan hun også lete opp informasjon om bunntyper og høyde på bølger. Gro bruker også å sjekke om noen av de andres fangstrapporter er blitt registrert på Norges Råfisklag sine nettsider. Deretter sjekker hun vannivåene i båten, peiler så olje og kaster tampene før hun drar fra kai. Når hun sitter i styrhuset på utror, har hun god kontakt med de andre fiskerne over VHFen³, som gjerne drar ut på havet samtidig. Her sier hun at det fleipes om ulike ting, samtidig som hun koser seg med både kaffe og musikk.

³ VHF er et hjelpemiddel installert i de fleste båter, som i tilfelle nødsituasjoner sender en nødmelding til kystradio og andre farkoster i området. I tillegg til å fungere som et sikkerhetstiltak, blir VHF også brukt av fiskere for å kommunisere ulike beskjeder og status seg mellom.

Når hun nærmer seg feltet drar hun på seg oljebuksa og sjekker at alt fungerer som det skal ute på dekk. Dette inkluderer ofte å spyle dekket for å sikre at alt er isfritt, og legge til rette for å dra inn fangst. Terrenget må også sonderes for å få en pekepinn på hvor fisken befinner seg. Her er instrumentene ekkolodd⁴ og Olex⁵ gode hjelpemidler. Videre skal fisken som kommer opp bløgges, som innebærer å kutte over blodårene med kniv. Ved å bløgge fisken på denne måten, får fisken blø ordentlig ut, som bidrar til å sikre kvalitet på kjøttet. Videre legges fisken i kar, gjerne fylt med isvann, igjen for å sikre god kvalitet på varen. Etter endt sjøvær leveres fisken på fiskebruket. Avhengig av trafikken på fiskebruket, kan man enten gå rett i levering, eller vente på tur i et par timer. Herfra skal fisken heises opp på kaien for kvalitetssjekk og veiing. Derfra får man utdelt lott, og fangstrapporten blir da offentliggjort på Norges Råfisklags nettside.

6.1.2 Praktisk, effektivt og strukturert

I intervjuene trekkes den økte effektiviteten i yrket fram ved mange anledninger. Synnøve som har vært i yrket i over 14 år, merker at det ikke lengre er like tungt å være ute på sjøen som da hun startet. Dette på grunn av nye hjelpemidler, slik som for eksempel snikhaler. Snikhaleren drar opp snikene med fisk ved hjelp av en vinsj, slik at man sparer overkroppen for å skulle dra fisken inn for hånd. Det at flere fiskebruk har begynt å ta imot fisk uten at den er sløyd, trekkes også fram som en arbeidsbesparende faktor. Synnøve og mannen eier hver sin båt, men de drifter sammen på én båt om gangen. Dette er en ordning ut fra det praktiske hensyn av at det er lettere å fiske når man er to, enn om de skulle ha fisket alene. Hun bruker i noen tilfeller å dra alene ut på havet for å sette garn, men synes det er spesielt tungvint å dra opp garnene. Dette begrunner hun ut fra at båten hennes er liten, og at det derfor er lett å få garnet i propellen. Dette er en ganske stor komplikasjon, og en av grunnene til at hun og mannen bytter på hvilken båt de er ute og fisker med, ettersom mannen har større båt. Selv om Synnøve altså besitter alt av kunnskap for å kunne fiske alene, velger hun å samarbeide med mannen på grunn av det praktiske. Selv om Synnøve verdsetter det å kunne arbeide sammen med mannen sin, vises det her til et eksempel på en situasjon hvor størrelsen på båten hennes er med på å sette noen begrensninger for hvordan hun kan strukturere arbeidet. Det er

⁴ Ekkolodd sender ut lydbølger fra fartøyet og ned mot havbunnen, og viser deretter et bilde på hvorvidt det befinner seg fisk i området.

⁵ Olex er et kartleggings- og navigasjonssystem med mulighet for å legge inn notater, linjer og arealer som sikrer effektivitet og god oversikt over havområdet. Systemet gir også værprognoser.

ikke sagt spesifikt at Synnøve skulle ønske hun kunne dra ut å sette garn alene, men hun føler seg ikke komfortabel nok med dette på grunn av størrelsen på båten. På samme måte som at organisasjonsstrukturer kan begrense hvorvidt arbeidere får tilstrekkelig med verktøy eller muligheter for å vise hva de er i stand til (Kanter, 1993), blir Synnøve også begrenset ut fra hennes manglende tilgang på god nok båt. Synnøve har tidligere poengtert at hun aldri har søkt etter lån eller midler for å kunne kjøpe seg større båt, på grunn av risiko for tap.

Anna har valgt bort garnfiske, fordi hun også anser dette som noe tyngre. Garnfiske kan også oppleves mer utrygt, dette av sikkerhetshensyn når bruket skal settes i sjøen og hales inn. Anna har også som tidligere nevnt en svakhet i skulderen, som gjør at hun trenger å ha med seg ekstra mannskap dersom hun skal drive med garnfiske. Dette er årsaken til at hun kun fisker med juksa og line. Når hun fisker med juksa er hun alene ombord, men får hjelp av ektemannen de gangene hun setter line. Beslutningen om å ha med seg mannen når hun driver linefiske begrunner hun med følgende: «For å sette line og dræge, å passe på strømforhold og retning på bunnen. Flo og fjære. Strømning og sånt her. Det e en kunst, å den kunsten kan gubben til fingerspissan, så æ tenke det e greit å ha han med». Det å sette line er altså noe hun ikke føler hun har mestret i like stor grad som mannen, og lener seg heller på kunnskapen hans, enn å ta ansvaret for dette selv. Anna er i en fordelaktig posisjon, hvor forholdet hun har til hennes mann gjør at hun ikke føler et behov for å mestre linefiske like godt som han. Det at Anna omtaler dette som en kunst, viser til kunnskapens omfang, og at videreføringen av denne ikke er noe hun tar lett på. Anna er ellers veldig opptatt av å være selvstendig, men det virker som at det ikke er verdt å gjøre seg helt uavhengig av mannen når det kommer til linefiske. Ordningen gjør Anna mer avhengig av mannen, på bakgrunn av at mannen har flere år med erfaring fra yrket enn hun har. Praktisk sett vil det resultere i dårligere fangst uten hjelp fra mannen.

Eva drifter hovedsakelig alene, med unntak når hun fisker med line. Dette gjør hun for selskapets skyld, da hun synes det er ekstra trivelig å ha en samarbeidspartner når hun driver linefiske under den kalde mørketiden. Eva synes det ofte blir for få sosiale sammenkomster i en arbeidssammenheng når hun fisker alene, og kjenner det hjelper godt på humøret å ha en samarbeidspartner å drifte med. Det er også praktisk for Eva å samarbeide med noen under linefiske på grunn av størrelsen på båten hennes. Selv om båten til Eva fungerer godt til

juksafiske, så gjør størrelsen på båten at den må rigges svært godt dersom hun skal drive med garn og linedrift helt alene. Linefiske krever også mer utstyr og plass ute på dekk. Når Eva og kompisen er ute på fiske, forteller hun at arbeidsfordelingen bestemmes ut fra evner og humør. Disse to fisker av og til også kongekrabbe sammen, hvor han da gjerne holder igjen den store krabbeteinen, mens hun åpner sekken. For eksempel er denne arbeidsfordelingen bestemt ut fra at han rett og slett er høyere enn henne, og at han derfor lettere får til å holde teinen. Eva påpeker at de utover det ikke har noen fast fordeling av arbeidsoppgaver ut fra tyngde eller intensitet. Dette selv om hun synes det kan være tungt å håndtere de største fiskene spesielt i starten av sesongen, men hvor hun sier at dette blir en slags vanesak med tiden. Ellers sier hun at det ikke blir så mye manuell sliting på kroppen som en skulle tro, og at de har gode hjelpemidler som tar mye av det tyngste arbeidet.

Eva og kompisen utfører altså alle arbeidsoppgavene om hverandre. Hun forteller at arbeidsfordelingen ikke følger noe bestemt system, hvor den heller varierer med humøret. Noen arbeidsoppgaver krever mer årvåkenhet og rask reaksjonsevne i dårlig vær. Dette er noe de tar utgangspunkt i når de fordeler arbeidsoppgaver. Eksempelvis kan han bli satt til å bløgge fisk dersom han er trøtt, ettersom dette krever mindre tenking. Da velger Eva å stå i korten for å ta imot fisken som kommer opp fra sjøen, da dette er mer krevende. Gjennom disse eksemplene blir det tydelig at arbeidsfordelingen ikke tar utgangspunkt i noen bestemte faktorer, men blir tilpasset ut fra hva som er mest praktisk den dagen. Begge partene er i like stor grad i stand til å utføre alle arbeidsoppgaver, og de blir enige underveis om hvordan de skal strukturere arbeidet. Ut fra at de begge er fleksible, blir det dermed få begrensninger for hvem som kan gjøre hva. Måten Eva og hennes samarbeidsparter arbeider på, er en kontrast til de fordommene hun ble møtt med når hun som arbeidssøker søkte seg til ulike fiskebåter. Holdningene som hun gjentatte ganger møtte på før hun selv ble skipper på egen båt, baserte seg på hvordan kvinner og menn *ikke* skulle klare å samarbeide på en slik effektiv måte ombord på båt. Eva er selv med på å motbevise denne oppfatningen, hvor hun trives godt i dette samarbeidsforholdet. Arbeidsfordelingen tar heller ikke noe utgangspunkt i en dikotomisering av kjønn, men heller at de står uavhengig av kjønnskategori når de på lik linje kun er *fiskere* ombord.

Arbeidsfordelingen til Synnøve og mannen er mer værforbeholdt. Selv om Synnøve aldri har vært redd ute på sjøen, definerer hun seg selv som mer «pysete» enn mannen sin. Dersom det er dårlig vær, ønsker hun gjerne at han skal stå i korten hvor fisken kommer inn. Det virker som at parforholdet og kjønnsforventninger legger føringer på arbeidsfordelingen. Det er tenkelig at det er lavere terskel for Synnøve å be mannen stå i korten, nettopp på grunn av deres nære relasjon og likeledes at det blir forventet at mannen tar på seg dette ansvaret. Dette med utgangspunkt i at menn tradisjonelt har blitt sett på som tøffere enn kvinner. Det kan videre tenkes at Synnøve skylder på at hun er pysete, på bakgrunn av tradisjonelle kjønnsroller. På samme måte som at Anna overlater hovedansvaret for linefisket over til mannen, vises det også til at mulighetene byr seg for at Synnøve også lener seg mer på mannen enn hun nødvendigvis hadde trengt. Synnøve står gjerne i korten dersom det er fint vær, men får ikke tilegnet seg nok kunnskaper til å bli vant med å stå der under høye bølger, dersom hun ikke utsetter seg for det. Synnøve mener at hun og mannen har ulik innstilling til deres arbeidsmåte. Hun er mer bevisst over egen arbeidsstilling, og hvordan hun skal spare kroppen mest mulig for å holde lengst mulig ut. Samtidig observerer hun at mannen ikke er like opptatt av arbeidsstillinger, og hun tar han gjerne i å stå i krokete stillinger som i lengre løp kan bli belastende for kroppen. Hun hevder mannen ikke har samme type fysikk som gjør at han klarer å holde ut like lenge som henne, og påpeker at hun har mer utholdenhet. Dette er også noe Camilla har merket seg på den båten hvor hun arbeider med andre ansatte.

Camilla er yngre enn de andre fiskerne hun arbeider med, og har også vist seg å være mer spretten og utholdende enn de andre. Til tross for dette, ble hun satt til å gjøre de enkleste eller kjedeligste arbeidsoppgaver når hun startet der. Disse oppgavene kunne for eksempel være å plukke bort sjøstjerner fra fangsten. Dette mislikte Camilla stort, ettersom hun selv visste at hun hadde større potensiale. Hun ble ofte møtt med skepsis om hun kom til å klare tunge løft, og måtte aktivt gå ut for å bevise evnene sine. For å kunne jobbe seg oppover, begynte hun å løfte vekter på treningssenteret, for at andres forventninger ikke skulle stå til virkeligheten. Hun følte hun måtte bevise ekstra mye på bakgrunn av at hun var kvinne, og måtte jobbe for å dekke over stempelet som *kvinne*, og heller at andre skulle oppfatte henne som *sterk*. Camilla gjorde her kjønn på en slik måte at hun klarte å bevise sin egen effektivitet, og motbevise fordommer fra det øvrige mannskapet. Etter dette får hun nå stort sett bestemme selv hvor hun vil jobbe, selv om hun ikke har noe direkte autoritet på denne båten.

Noen av fiskerne Camilla arbeider med, nærmer seg pensjonsalder. Hun hevder at de ikke er like effektive eller motiverte i det daglige arbeidet og synes ofte at de arbeider for sakte. Da foretrekker Camilla å ta over for de andre fiskerne. For henne er det effektivitet som gjelder, i motsetning til den mentaliteten hun ble møtt med når hun ble satt til å plukke sjøstjerner. Ettersom noen av arbeiderne er nære pensjonsalder, hadde det vært mest hensiktsmessig å fordele arbeidsoppgaver ut fra evne eller effektivitet og ikke kjønn slik som Camilla opplevde. Eldre alder er nettopp bakgrunnen for arbeidsfordelingen mellom Camilla og faren når de drifter på hennes båt. Når hun er ute med egen båt og fisker med faren, gjør hun mesteparten av arbeidet mens faren gjerne sitter inne og prater på VHFen, eller manøvrerer en hendel. Dette nettopp fordi faren begynner å bli eldre og har et større behov for å trappe ned. Dette har gjort at Camilla i større grad får slippe til, og har fått en rekke muligheter til å kunne bevise kunnskapene hun har. Selv om Camilla innehar all kunnskap for å drive godt som selvstendig fisker, har hun måtte arbeide for å vise han hva hun er god for. Ettersom hun har klart dette, har faren også skjönt at det er riktig å gi henne mer ansvar. Dette hadde derimot ikke vært mulig dersom hun ikke fikk denne muligheten av faren.

6.1.3 «Gud, det her e æ glad ho mamma ikkje ser!»

Eva påpeker at hun bruker mye tid på å vente på bedre vær, og at været bestemmer arbeidstidene. På spørsmål om hun noen ganger har opplevd at hennes nære krets har uttrykt bekymringer på bakgrunn av yrkesvalget til Eva, ler hun mens hun svarer: «æ tenke mange ganga at hvis vi e ute, og det e dårlig vær, så tenke æ: *Gud, det her e æ glad for at ho mamma ikkje ser!* For da hadde æ aldri fått gå på sjøen igjen!». Eva forklarer videre at noen kan være mer redde for vær og sjø enn andre, men uttrykker selv ikke noen bekymringer for været. Det er tydelig at hun alltid tar hensyn til været når hun drar ut, men det vil alltid være litt bølger på sjøen. Fra det Eva sier, kan det tolkes som om hun er mer hardfør enn moren er klar over, og videre at dersom moren var klar over det røffe været som Eva var ute og fisket i, hadde hun lagt føringer som ville ha begrenset Eva i å kunne drive som fisker. Moren til Anna har også vært mye bekymret, hvor Anna sier at moren fikk «panikk» når datteren fortalte at hun skulle begynne som fisker. Her er det frykten for det risikoutsatte yrket som gjør at mødrene ønsker å holde døtrene igjen på land. Til tross for dette gikk Anna såpass upåvirket fra morens reaksjon, i den forstand at hun nå er fisker. Det er kun fra mødrene at Anna og Eva blir møtt

med bekymringer, samtidig som at begge disse mødrene er vant med at fiskeryrket har vært beskjeftigelse i familien. Videre kan man spørre seg om mødrene hadde vært like bekymret dersom barna deres var menn. Samt om denne bekymringen og de begrensede holdningene bunner i en innstilling om hva kvinner vanligvis arbeider med på land.

Holdningene som Eva og Anna har til yrket, er med på at de i større grad kan stå imot deres mødres bekymringer. Dette viser til at de opererer ut fra en annen tenkemåte enn mødrene. Denne tenkemåten innebærer i dette tilfellet at kvinner ikke er mindre egnet enn menn til å håndtere dårlig vær på sjøen. Ut fra disse holdninger er Eva og Anna med på å skape muligheter for seg selv, i en såpass stor grad at de også motstår slike bekymringer fra mor. Igjen kan det tenkes at det hadde vært mer problematisk å stå mot slike bekymringer dersom de ikke hadde erfaring nok til å føle seg sikker på havet. Sikkerheten de føler på når de er ute på havet, kan være et resultat av at de selv har fått kjenne på og erfart yrket. På bakgrunn av at fiskerne har gått på sikkerhetskurs, kjenner de til sikkerhetsrutinene ombord og vet hva som skal gjøres dersom det oppstår et uhell.

Anna er opptatt av å føle seg sikker på sjøen, og er en av få i bygda som benytter seg av sikkerhetsline ombord. Denne sikkerhetslinen består av en slags løpestreng som går langs med båten, som hindrer henne i å falle over bord dersom det skulle komme en uforutsett brottsjø. Linen er ikke til hinder for arbeidet, og hun når til alle punkter ombord med sikringen på. Hun har opplevd å få kommentarer på at hun er *barnslig* for at hun bruker denne sikringen. På svar til dette har hun sagt: «Ja æ e så klumsat. Æ e redd for å ramle på havet, så æ e nødt til å ha det». Anna bryr seg altså ikke med kommentarene hun får på bruken av sikkerhetslinen. Denne innretningen er forholdsvis ny, og som det kommer fram er det få fiskere som benytter seg av den slags type sikring. Ut fra holdningene som rettes til det som utelukkende handler om bedre sikkerhet, er det noe som tyder mot en skepsis til nye innretninger innenfor et etablert yrke. Selv om fiskeryrket er godt etablert gjennom mange generasjoner, er det preget av dynamiske strukturer. Det kommer jevnlig nye innretninger innenfor yrket, og i likhet med dynamiske nettverk finnes det flere metoder for hvordan en gjør karriere som fisker. I tråd med det Kvande og Rasmussen (1993) sier om at dynamiske nettverk i større grad er åpne for forandringer, synes Anna det er helt greit å benytte seg av sikkerhetsline, selv om hun får kommentarer på dette. Samtidig som at fiskeryrket kan anses

dynamisk, på den måten at det finnes mange måter å være fisker på og at yrket er i stadig endring, vises det til at det er noen godt etablerte strukturer som strekker seg langt tilbake i tid. Eksempelvis vises slike tendenser seg gjennom kommentarene Anna har fått om sikkerhetslinen, hvor enkelte kan ha vanskelig for å være mottakelig for nye impulser eller innretninger.

Selv om fiskere må ta særlig hensyn til både sikkerhet og vær, kommer det fram av informantene at yrket legger opp til frihet og selvstendighet. Det Astrid liker best ved arbeidet er nettopp friheten. Hun er sin egen sjef og har i tillegg flere ferieuker som fisker, enn hun hadde som vikar. Ettersom hun arbeider med ektemannen, setter hun også særlig pris på å kunne ta ferie sammen med ham. I tidligere yrker har hun alltid måtte tilpasse ferieukene etter kollegaer, men kan nå bestemme over disse uten å være avhengig av andre. Anna trekker også fram friheten hun føler på ved å være fisker. Hun styrer egen arbeidshverdag og er sin egen sjef. Hun synes det er ekstra kjekt å jobbe alene, og sier: «Har æ lyst til å synge hvis æ står på dekk, så kan æ gjøre det uten at nån hyle og hold sæ for øran liksom». Utsagnet til Anna viser både til frihetsfølelsen hun føler når hun arbeider ute på dekk, i tillegg til at hun setter pris på å ikke måtte tilpasse seg andre.

For Camilla har det å gå fra å være turnusansatt til å være fisker, ført til at hun nå i større grad har mer tid hjemme med barna. Når hun tidligere arbeidet turnus var hun eksempelvis ofte nødt til å arbeide i ferier, men som fisker er hun til stede med barna i alle feriene ettersom fiskebruket da er stengt. Synnøve har også et barn i skolealder, men drar alltid ut på havet etter at barnet er dratt på skolen. Hun sier at den lengste dagen hun har hatt, var fra barnet startet skoledagen til klokken 17:00. I slike tilfeller har hun gode kontakter som gjør at hun kan arrangere det slik at barnet kan dra på besøk til en venn etter skoletid. Strukturene legger heller ikke opp til at Synnøve føler noen problemer ved dette. Dette tyder på at strukturene rundt Synnøve er av en klar kontrast til det som tidligere har hindret kvinner å bli fiskere; husarbeid, barneomsorg i hjemmet og frykten for negative holdninger i lokalmiljøet (Jentoft et al., 1994). Den dag i dag møter ikke Synnøve noen negative reaksjoner dersom barnet hennes må oppholde seg hos en klassekamerat en liten stund, for at Synnøve skal gjøre seg ferdig på arbeid.

Som selvstendig næringsdrivende velger fiskerne selv hvor mye de ønsker å legge i arbeidet, da de får lønn etter innsats. Her kan de selv velge å være godværsfisker – å fiske uten å utsette seg for dårlig vær, eller å fiske i en mindre skala. Flere småskalafiskere kan likevel livnære seg på arbeidet, hvor flere tjener mer enn i enkelte andre jobber. Dette viser til at yrkesstrukturen gjør at de får mer tid hjemme med barn, enn i andre yrker som eksempelvis kan kreve at en arbeider i ferier. Dette er et eksempel på at strukturene ved fiskeryrket er godt egnet for omsorgspersoner, noe som står i kontrast til tradisjonelle forestillinger om hvilke yrker som passer for mødre. Mestringsfølelse trekkes også fram som noe positivt ved fiskeryrket. Fiskerne får umiddelbar belønning i form av fangsten som kommer inn over rekka og lønn etter innsats. Sigrid og Eva vektlegger muligheten fiskeriene gir til å oppleve nye ting og steder, og muligheten til å alltid kunne utvikle seg. Eva sier blant annet at hun føler disse tingene er med på å gi henne motivasjon til å fortsette i yrket. Det å kunne bidra med noe som er matnyttig trekkes også fram som en motiverende faktor. Berit understreker at hun som fisker alltid håndterer «gode varer», og er spesielt glad for at yrket sikrer egen tilgang på disse gode råvarene. Sigrid føler hun bidrar til å gi noe til fellesskapet og synes selve fisingen er utrolig spennende. Samtidig som at fiskerne lever etter naturens premisser, jakter de på fortjenesten som svømmer i havet. Berit forteller blant annet:

Det e jo mektig. Naturen. Sitte å studere ørna, mate ho litt. Ja det e... det e fint. Også e det jo spennanes når det e skitvær. Æ har jo logge mange gang å ette lunsjen fordi det har vært et helsikkas læven.

I tillegg til at hun verdsetter rolige stunder hvor hun kan studere og mate havørnen med en del av fangsten, liker hun også spenningen rundt det dårlige været som av og til forekommer. Selv om Berit på grunn av dårlig vær noen ganger har måtte ligge i båten mens hun spiser lunsj, trekker hun fremdeles fram spenningen over dette som en attraktiv faktor. Hun liker spesielt kontakten hun får med naturen når hun er ute og fisker:

Æ føle en sånn ro der ute. Æ får være i fred. Når man tenke på kordan samfunnet e blitt i dag. Vi e så tilgjengelig med telefona. Æ føle vi e sett hele tida. Å der ute så tenke æ nu bare okei, her e æ, og fjellan. Dem sto liksom han bestefar også å så på når han va ute. Så får dem nu bare klare sæ på land. Dem fikse det jo.

Fra utsagnet til Berit er frihetsfølelsen ombord på båten viktig for henne. Frihetsfølelsen viser til en dynamisk struktur. Hun blir i mindre grad avhengig av kjønnspraksiser ute på havet. Hun er seg selv uavhengig av andre roller, hvor kjønn verken blir vesentlig i møte med ørna

eller fisken. I en tid hvor man er lett tilgjengelig på mobiltelefon, foretrekker hun å kunne ta en pause fra denne tilgjengeligheten, og på en måte dra tilbake i tid hvor telefonbruk blir mindre viktig. Berit føler også noe spesielt over å kunne føle seg i ett med fjellene, og har reflektert over hvordan hun nå nyter samme utsikt som bestefaren sin, når han fisket. Ut fra det Berit sier, kommer det også fram at barna på land klarer seg uten hennes konstante tilgjengelighet, samtidig som hun heller kan nyte freden hun får på sjøen. Samtidig som hun får muligheten-, tillater hun seg også å distansere seg fra rollen som mor på land, og i større grad dyrke egne interesser på havet. På samme premisser beskriver Anna også en slags terapeutisk følelse av å drive fiske. Dette kommer av nettopp det å være i kontakt med naturen, å gjøre noe meningsgivende, i tillegg til at det er inntektsgivende.

Til tross for at fiskeryrket har blitt mer effektivt, er det fortsatt et fysisk yrke, som gjør informantene sliten etter endt arbeidsdag. Sigrid er en av de som påpeker at hun bruker å føle seg sliten når hun kommer hjem fra havet, men hvor hun sier hun blir «deilig sliten». Synnøve trekker fram at man for eksempel må arbeide mye med beina, for å balansere mens man står ute og arbeider på dekk. Hun har tidligere prøvd seg på andre yrker på land, men hvor hun har sluttet i disse ettersom de ble for stillestående og rolige. Det Berit synes er best med å jobbe som fisker, er at hun i større grad kan være fysisk aktiv. Sammenlignet med hennes gamle yrke, ble hun mer sliten i hodet, og hun har merket en psykisk endring til det bedre etter yrkesskiftet. Som fisker føler hun på mer frihet. Hun lever i mindre grad av klokka, og må i mindre grad håndtere psykiske utfordringer. Ut fra spekteret av fordeler som informantene nevner, står dette også i tråd med det Kanter (1977, 1993) mener kjennetegner en god mulighetsstruktur. Nå som kvinnene utøver yrket, føler de i større grad på ansvarsfølelse og forpliktelse til havet. Når kvinnene forteller om yrket sitt, er det i en engasjert tone, som også henger sammen med kjennetegnet på en god mulighetsstruktur. Informantene viser også at de tenker på yrket som en sentral del av deres liv, som de ikke ville vært foruten.

6.2 Opplæring

6.2.1 «Det å være fesker e jo ikke bare det å få den seien over rekka»

Berit påpeker den store respekten hun har for alle kunnskapene som ligger til fiskeryrket. Selv hadde hun i sin oppstartsfase prøvd å skolere seg på YouTube på egenhånd, og ler i etterkant

når hun forteller at ikke noen av de viktigste kunnskapene var å finne på YouTube. Det ligger mange kunnskaper bak det å eksempelvis kunne sette bruket sitt, hvor det også er mange sikkerhetshensyn å forholde seg til. Berit forteller:

For det første e det liksom... Det å være fesker e jo ikke bare det å få den seien over rekka. Æ har jo ikke peiling på kor vi ska sette og forstå sæ på de her strauvan, og... kor nært vi kan sette. Ikke sant det e jo mye bruk der ute. Plutselig ryk det en hydraulikkslange der, da ligg dem og skrur, da e det å få bruket inn manuelt, ikke sant. Så æ har jo stått stor i øyan der, der vi har fått i vengan for eksempel, der han har hengt utfor og prøvd å skjære av. Det e mye kunnskap som ikke handle om fesken.

Fra sitatet til Berit får vi også et bilde på situasjoner som av og til oppstår ombord, her fikk de garnet i propellen og måtte skjære av bruket for å komme seg løs. Slike uforutsette hendelser krever ikke bare tid og ressurser, men også at man handler både raskt og klokt i en uoversiktlig situasjon. Hun påpeker også fleksibiliteten som yrket krever. I tillegg til å være fisker, må man av og til skifte rett over til å være elektriker eller mekaniker dersom det skulle oppstå problemer ombord. Her vil både kunnskap og evnen til utførelse være viktig, ettersom annen hjelp kan være langt unna. Berit hadde de beste mulighetene for å tilegne seg disse kunnskapene i møte med miljøet, sammenlignet med hennes forsøk på internett. Når Berit tok steget inn i fiskeryrket hadde hun mye å lære seg, og møtte på en rekke utfordringer under første sjøvær. Om hennes første dag som fisker forteller hun:

Å for mæ va det jo mye sjø. Å... æ tenkte ka i helvete e det du har gjort. Æ skjønnte ikke att frem på fesken, på å tine fesk, på å få han ut av garnet... det første æ gjorde, ikke sant, det va å stikke nævven inn i torskekjæften, å ikke sant det va jo håll i hansken me en gang. Å de der små tingan du ikke vet. Der samboeren min sir at «Det e ikke så lurt å ta nævven inn i torskekjæften», der æ va sånn «Åja», det gikk tre uke før æ turte å si at æ hadde gjort det! *ler*. Æ gikk jo våt på nævvan. *ler enda mer*. Men det første sjøværet da, da va æ altså så avbailla... æ hadde ondt i arman, å, æ skjønnte jo ikke, brukte kreftan feil, ikke sant, teknikk... så når vi va ferdig, å vi hadde ikke mye fesk den dagen. Så sa æ sånn «E vi ferdig no?», da han hadde spylt å alt det der, så sir han «Ja ka du tenkte på?», «Æ ska gå ned på rommet mitt å skrike». Så gikk æ ned å hylskreik til æ sovna *ler*. For æ tenkte ikke fan... ikke så æ nåt der ute heller...

Det første sjøværet til Berit hadde endt i fortvilelse og gråt. Når hun selv ser tilbake på dette i etterkant er det tydelig at uvitenhet og ukjente aspekter hun ikke var vant med, var avgjørende for at opplevelsen førte til fortvilelse. I tillegg til at hun ikke skjønnte stort av de oppgavene hun var satt til, førte manglende kunnskap og teknikk til at hun blant annet gikk med våte

hender inni hanskene. Hun ble også mer sliten enn nødvendig. Berit forteller videre at hendene hennes verket når hun kom på land fra dette første sjøværet, og at hun i den forbindelsen hadde fått trøst av onkelen hennes. Han hadde påpekt at han selv hadde fisket siden han var fem år, men at han også stadig lærer nye ting ombord. Dette fungerte som en trøst for Berit, hvor hun fikk bekreftet at også erfarne fiskere kan føle på å ikke være utlærte. Selv om Berit åpenbart var fortvilet etter hennes første gang på sjøen, ler hun når hun ser tilbake på situasjonen. Hun forteller videre at ting ble lettere ettersom hun tilegnet seg mer kunnskap, og selv om hun til tider måtte stå å holde seg fast ute på sjøen, var det ikke et valg å skulle dra på land så lenge det var andre fiskere ute på samme tid. Denne viljen til å stå på førte til at hun etter hvert fikk mer grep om oppgavene, og den dag i dag kan le når hun ser tilbake til sitt første sjøvær. Ut fra de store kontrastene, fra Berits første sjøvær til hvordan hun tenker om dette nå, virker det som om miljøet rundt henne har bidratt positivt til følelsen hun har om eget handlingsrom og egne muligheter. Selv om hun ikke fikk grep om alle teknikkene fra første dag, og følte på fortvilelse, ble hun samtidig godt ivaretatt av strukturene rundt. Selv i samtale med onkelen fikk hun en bekreftelse på potensialet hennes. Hun fikk bekreftet at dette var et resultat av manglende erfaring. Det som også står seg relevant her, er fraværet av kjønning. Yrkets intensitet står i disse eksemplene uavhengig av at Berit er kvinne, men heller mot at Berit er i opplæring.

I motsetning til de andre, var Eva helt på egenhånd når hun kjøpte seg sjark. Hun kjente også på følelsen av at det var mye hun burde hatt kunnskap om, som hun enda ikke hadde lært seg. Hun forteller: «I begynnelsen va jo æ helt grønn liksom på alt mekanisk... hydraulisk... elektrisk... You name it! Alt *isk* va æ...». Hun slet altså med å få grep om det mekaniske, hydrauliske og elektriske ombord. På disse områdene hadde Eva lite av både kunnskap og erfaring fra før. Dette var derimot kun i begynnelsen, hvor hun nå har lært seg mer om hvordan ulike komponenter ombord fungerer. For å komme til dette stadiet har hun gjennomgått en bratt læringskurve, og fikk god hjelp av ulike kontakter hun knyttet i nærmiljøet.

6.2.2 Et støttende miljø

Berit påpeker hvor heldig hun føler seg som får muligheten til å få såpass god opplæring i fiskeryrket. Hun sier at samboeren legger til rette for at hun skal få prøve seg fram, og at han

av og til presser henne ut av komfortsonen for at hun skal lære enda mer. I starten syntes hun det for eksempel var skummelt å sette bruket i sjøen, men god opplæring og oppfølging har gitt henne muligheten til å mestre dette. Målet hennes er å føre båten og sette på egenhånd, med samboeren i en mer passiv rolle. Under den første sesongen som hun nå har tilbakelagt seg, har hun tilegnet seg kunnskap om hvordan ulike ting fungerer, slik som knuter og det å håndtere heisekranen under fiskelevering. Det er tydelig at opplæringen går for seg strategisk, hvor grunnleggende kunnskaper blir vektlagt i første fase. Hun forteller at hun er glad for at samboeren kommer med klare beskjeder om hva hun må gjøre, og at han involverer henne i oppgaver slik at hun får muligheten til å lære. Det er tydelig at han er opptatt av at Berit skal lære, hvor hun får mulighet til å prøve og feile, framfor at driften skal gå mest effektivt. Berit sier hun ofte blir kastet ut i nye ting, og forteller om første gangen hun fikk beskjed om å føre heisekranen på fiskebruket under levering. Hun hadde vært både nervøs, svett og redd for å skulle gjøre noe feil. Kranen hadde gått langsomt, feil vei, og plastkarene med fisk hadde slamret omkring. Samboeren hadde ertet Berit litt, og sagt at hun skulle være glad de gamle fiskerne ikke var vitne til hvordan hun håndterte kranen. Like etter hadde en gjeng med gamle fiskere dukket opp, og Berit forteller:

Så kommer nu dem her gamle, å «Nå, kor det går». For det oppleve æ veldig, at dem kommer å spør, og fortell. Istedentfor å flire og humre, og mobbe mæ kan du si. Så sir æ at æ e litt redd, nu når æ står med den her krana, og (samboeren min) sir æ hadde fått svinkjeft hos dokker. Å da sir han «Men herregud, æ va jo peise nervøs første gang æ skulle kjøre kran. Æ gjorde jo også det en gang, for første gang.»

Frykten som muligens både samboeren og Berit selv kjente på, for at andre skulle komme med negative bemerkninger om hennes utøvelse som kranfører, forsvant i dette møtet med de eldre fiskerne. Forventningen om at hun skulle bli møtt med latter stemte ikke, og Berit følte heller på en enorm støtte ved dette møtet. Det at de erfarne fiskerne påpekte at de også har vært ferske i yrket, viser til et støttende miljø. Berit føler veldig på støtten hun får fra de eldre fiskerne, som ofte spør henne om hvordan hun har det. Det at de tar seg tid til å spørre henne om hvordan det går, betyr mye for henne. Hun opplever at de er opptatt av å dele kunnskaper med henne. En mann som eksempelvis ville lære henne om vind, og hvordan månen skaper værpåvirkninger, hadde blant annet sendt henne SMS under ulike værphenomen for at Berit skulle være mer bevisst over disse. I miljøet blir hun også fortalt gamle fiskehistorier om hennes avdøde far, som hun ellers ikke ville hørt, og hun blir invitert på kaffe og Bacalaoselskap i buene. Hun forteller også at disse fiskerne er «rapp i kjeften» under

samlingene i bua, og svarer fort med at hun heldigvis er på samme måte. Det er tydelig at Berit blir tatt godt hånd om i miljøet, og at hun selv trives. De mulighetsstrukturene som skapes rundt Berit gir henne rom for å lære, hvor hun kan være uvitende, men samtidig bli møtt med toleranse og støtte. Ifølge historiene til Berit er hun også åpen for tilbakemeldinger, og oppsøker aktivt en relasjon til de andre fiskerne. Det at Berit selv står ansvarlig for prosesser som er med på å involvere henne i miljøet, står også i tråd med at strukturer utelukkende former handlingsrom, men at dette blir et gjensidig påvirkningsforhold mellom ulike parter (Kvande, 2007).

Disse kvinnene har lært mye av å fiske sammen med andre, noe som har vært avgjørende for å kunne bli mer selvstendig. Ved å tilegne seg tilstrekkelige kunnskaper fra samarbeidspartnere, tilegnes også selvtilliten til å videre kunne lære seg ting på egen hånd. Graden av selvstendighet hos kvinnene, vil naturligvis påvirkes av egen vilje eller ønske om å være selvberget. Sigrid og mannen hennes, har for eksempel brukt å konkurrere seg mellom når de er ute på sjøen, om hvem som får mest fisk. Det å få tillit til å prøve og feile selv er noe hun setter pris på ved dette, og hun sier at metoden er veldig lærerik. Som flere av de andre informantene, påpeker hun hvor heldig hun har vært som har fått opplæring av en som ønsker at hun skal lære og forstå de ulike tingene. Dette viser igjen til at det etableres rom for læring, hvor det bygges muligheter gjennom opplæring, støtte og relasjonsbygging.

Gro har fått lite opplæring hjemmefra. Selv om hun vokste opp med fiske som barn, var det mange kunnskaper hun ikke fikk muligheten til å tilegne seg, fordi hun var jente. Hun skulle spesielt ønske hun tidligere hadde lært seg å lete opp fiskefelt og være observant på ulike ting på sjøen, men også det å analysere det som står på ekkoloddet om hvor fisken befinner seg. Hun spesifiserer at selv om hun har vært ute på fisketurer med andre, har hun ikke kjent på behovet for å tenke over slike ting, før hun selv sto ved roret. Hun forteller videre at hun har kjent til noen navn på fiskefelt og områder som er bra å fiske på, men ikke *akkurat* hvor de befinner seg, ettersom hun ikke har hatt ansvaret for å finne de fram før hun selv kjøpte seg sjark. Selv om hun har vært ute og fisket alene fra starten av, har hun også fått nyttig hjelp fra fiskerne i området. I oppstartsfasen hadde ikke Gro råd til juksamaskin, men fisket iherdig med juksahjul. Hun forteller at de andre båtene begynte å oppsøke henne på sjøen når de så at

hun ikke ga seg. Dette åpnet for at Gro følte en trygghet i å videre kunne henvende seg til dem, hvor hun forteller:

Æ begynte å spørre dem om katti går dokker ut, kor planlegg dokker å gå. Også spurte æ, e det greit at æ følge etter dokker. Å det syns jo dem bare va stas, mange av dem. Og etter hvert så... og hvis dem sku fløtte på sæ eller hadde hørt andre, sånne som ikkje prate over senderen – sånn hemmelige feskeplassa som dukke opp sånn plutselig, dem går gjerne over telefon. Æ har snakka med han..., å han e sør om (navn på område), å der e tar han i fløtte. Eller bare sånn vefthing og peiving, at «Nu e vi i fløtting». Så æ lærte mæ både plassa, æ lærte mæ ka områdan heitte. Å æ ble etter hvert tryggere på mæ sjøl med det å gå på ukjent terreng.

Ut fra dette sitatet kommer det fram at Gro ble så godt ivaretatt av de andre fiskerne, at hun til og med ble fortalt om mer hemmeligholdte fiskeplasser. Den tidligere omtalte VHFen blir vanligvis gjerne brukt til å annonsere ulike forhold i sjøen, for eksempel havstrømmer, mengde og type fisk som oppholder seg på ulike felt. Dette er en slags samarbeidsmetode, hvor man er åpen om hvordan forholdene er på de ulike feltene, slik at ikke alle trenger å bruke unødvendig tid på å lete fram fisken. Samtidig kommer det også fram at det kan dukke opp noen mer hemmelige fiskeplasser, hvor noen da velger å dele slik informasjon kun med en begrenset gruppe, utenfor VHFen. Her forteller Gro at hun fikk vite om slike plasser over telefon, eller at noen sendte noen håndviftende signaler til henne på avstand. Kunnskapene hun har fått fra de andre fiskerne har også gitt henne selvtilliten til å føre båten i mer ukjent terreng. Etter alle disse kunnskapene Gro har tilegnet seg, tenker hun at det er synd at hun i voksen alder ikke spurte faren sin om disse tingene mens han enda levde. Dersom hun hadde fått videreformidlet noen av farens kunnskaper, ville hun stilt bedre utrustet til å kunne supplere med den nye kunnskapen hun har fått de seneste årene.

Anna, som derimot har lært mye av mannen sin, har også fått mye kunnskap fra andre fiskere. Hun har vært opptatt av å oppsøke hjelp og råd hos de med erfaring. Hun forteller at de andre fiskerne har syntes det har vært spennende med en kvinnelig fisker, og har hjulpet henne med ulike råd og tips. Her kunne de for eksempel fortelle henne hvor det var best å dra med båten, og da med lokale uttrykk for steder som ikke er å finne i offentlig kart. Selv om Anna ikke var kjent med disse lokale stedsnavnene, var hun opptatt av å ikke skulle framstå som uvitende. Når hun fikk ulike tips om stedsnavn hun ikke skjønte hvor var, hadde hun nikket takknemlig på hodet, og spart seg for å spørre om hvor de var til hun kom hjem til mannen. Mannen kunne da knytte stedsnavnene opp til kartet, istedenfor at hun skulle innrømme overfor de

erfarne fiskerne at hun ikke var opplyst nok til å vite om de lokale uttrykkene. Når Anna skulle begynne å fiske alene, var mannen med på de fem første sjøværene. Her hadde hun vært opptatt av å lære mest mulig, for å raskest kunne dra ut alene. Hun var opptatt av å være uavhengig av mannen sin. Selv sier hun at hun er utålmodig, og syntes mannen var med på havet for mange ganger. Hun ler også når hun forteller at han hadde ringt henne opptil 5 ganger for å høre hvordan det gikk med henne, første gang hun var ute og fisket alene.

6.3 Eierskap – inngang til makt?

6.3.1 «Det e eg som e skipper, det e min båt, du har kun med å lystre»

Selv om Berit har ansvar for det økonomiske aspektet ved driften, har mannen det totale hovedansvar for båten hennes. Hun kan selv ikke føre båten, og ettersom samboeren er en erfaren fisker, har dette blitt en naturlig fordeling ifølge dem. Hun planlegger å føre båten selv, etter hun har lært seg det grunnleggende. Selv om Berit har overlatt hovedansvaret til mannen, på grunn av hennes egne begrensninger på området, har hun ikke problemer ved å understreke hvem som egentlig er eier av båten. Etter en mindre diskusjon på dekk, hadde hun trumfet gjennom og ropt til mannen «Ja det e min båt, æ bestemme!». Dette hadde hun brukt som et slags humoristisk poeng mot mannen, til tross for at hun ikke er i stand til å føre båten. Utsagnet til Berit viser også til autoriteten som medfølger av å eie egen båt. Samtidig viser enigheten de har om den midlertidige arbeidsfordelingen, tillit og vilje. Mannen ønsker at Berit skal få lære seg livet som fisker, og har tatt ansvar for å videreformidle en kultur som også ligger tett til hennes barndom. Han passer på at båten opprettholder en god stand hver dag, og legger til rette for at Berit skal kunne følge drømmen sin. Samtidig viser Berit stor tillit til mannen, ved å la han gjøre dette.

Når mannen til Synnøve er med og fisker på hennes båt, er det hun som er skipper mens han er mannskap. På hennes båt blir det for dem naturlig at hun er sjefsoverhode og ansvarlig, på lik linje som at han er skipper når de er ombord på båten hans. I tilfeller hvor begge partene i et driftssamarbeid kan føre båt, utdeles tittelen som skipper på bakgrunn av hvem som *eier* båten. Berit var her et unntak, på bakgrunn av at hun var såpass fersk i yrket.

Arbeidsfordeling og eventuelle konflikter ombord på båten var noe Sigrid var opptatt av i forkant av å skulle begynne å fiske med ektemannen. I denne forbindelsen forteller hun om

hvordan hun presenterte denne problemstillingen til hennes mann, og da fremtidige arbeidskollega:

For når eg sku ro med han, så va jo eg litt sånn «Kordan ska det gå hvis vi begynne å krangel?», og da kjik han på meg, å sei «Krangel? Ka vi ska krangel om? Det e eg som e skipper, det e eg som eie båten, du har kun med å lystre», «Okei».

Sigrid hadde bekymret seg for at det skulle oppstå eventuelle krangler eller gnisninger mellom ekteparet mens de var ute på arbeid sammen. Som et svar på disse bekymringene hadde mannen svart at disse ikke kom til å oppstå, ettersom det var en klar arbeidsfordeling ut fra at han eide båten, og at han dermed var skipper og lederen ombord. Sigrid fikk tydelig beskjed om å lystre til de ordrene hun ble å få fra mannen. Skikken om at det kun er en skipper ombord er heller ikke mye til forhandling, hvor det at eieren av båten er hovedansvarlig blir et slags logisk utgangspunkt. Sigrid var også enig i denne fordelingen, og anså den som rettferdig. Det var først når Sigrid selv kjøpte seg båt, en tid i etterkant, at hun forhandlet om rollebytte. Sigrid forteller:

Så når vi henta min båt, så satt eg i skipperstolen og kjørte ut fra den herran havna der vi henta båten. Å da måtte eg sei til han, «Huske på, det e eg som e skipper, det e min båt, du har kun med å lystre». For det må bare være en skipper ombord!

Det var først når Sigrid hadde kjøpt egen båt at hun fikk påta seg lederrollen. På denne måten vises det til at eierskap fører med seg makt til å ta styring. Anna viser til at eierskap fører med seg makt til å i større grad kunne bestemme, og styre over ulike beslutninger. Som tidligere nevnt er det ektemannen til Anna som gjør mesteparten av arbeidet når hun legger om til linebruk på sjarken. Her fleiper hun med at hennes makt som skipper, gir henne muligheten til å bestemme over mannen til å gjøre dette. Når hun skal forklare hvordan arbeidsfordelingen er de mellom, sier hun: «I og med at det e æ som e skipper... så når vi går ut, så får han *lov* til å styre båten mens æ legg mæ litt *ler*. Ja sant, skipperen skal jo ha fordela!». Hun påpeker altså at hun ved flere anledninger har tatt seg en lur, mens de er på utror for å sette line. Dette begrunner hun med at det må være noen fordeler med å være skipper, og at en av disse fordelene er å være fri nok til å kunne bestemme over egne oppgaver, og delegere oppgaver videre. Strukturene legger altså opp til at kvinnene i større grad kan ta kontroll over egen mobilitet, dersom den har vært god nok til at de kan kjøpe egen båt og dermed bli skipper.

6.3.2 «Det e ikke æ som har oversikten her, du får snakke med ho»

Eva understreker at hun arbeider i et dyrt yrke. Som skipper, selvstendig næringsdrivende og eget mannskap har hun store ansvarsområder, hvor mange faktorer må tas hensyn til for å sikre en god drift. Fisket påvirker personlig økonomi, og personlig økonomi påvirker utstyret ombord. Som båteier kommer ansvar, og Berit påpeker at det kan oppstå uforutsette høye regninger fra uforutsette verkstedopphold. Hun sier tusenlappene flyr bare hun tenker på å dra på verkstedet. I tillegg til disse utfordringene som kommer naturlig av å drive med skipperfiske, forteller også Camilla om utfordringene hun har støtt på som fersk skipper. I starten slet hun med å ha nok innflytelse for å kunne slippe til med hennes nye kunnskap. Her spesielt når det kommer til kjøp av nytt utstyr og tilrettelegging for en mer effektiv drift. Hun sier også at det har vært utfordrende å få aksept til å skulle dra på havet etter barna er levert i barnehage og i skole. Dette er omtrentlig fire timer etter de fleste andre fiskerne i området vanligvis drar ut på havet. For henne har det blitt avgjørende å kunne bevise at hennes metode også fungerer, selv om den kan avvike fra de tradisjonelle metodene. Igjen vises det til at selv om fiskeryrket i utgangspunktet er preget av en fleksibilitet, så påvirkes den av tradisjonelle måter å drive fiske på.

Ombord på båten hvor Camilla og faren fisker sammen, har de nå avklart at det er hun som er skipper, og at hun tar avgjørelsene. Hun forteller at faren er i en nedtrappingsfase, og på grunn av alderen hans gjør han de mer enkle oppgavene ombord. Selv om Camilla nå både har bevist og avklart sin rolle, opplever hun fremdeles å få kommentarer fra andre som betviler kunnskapen hennes. Hun opplever stadig å bli ropt opp på VHFen med en negativ tone, hvor hun forteller:

Å det ser æ jo også de dagan han pappa ikke e med på havet, så e det fort at de andre båtan rope mæ opp å spør «Ka e det du driv med, ser du ikke at vi har bruk ståanes her. Ikke sett over mæ, pass på kor du sett henne», å fortell mæ akkurat det samme som æ sjøl ser på skjermen, men de skal bare statuere flere ganga at «Følg med», «Se der, der kan du sette». Men æ vet det, æ vet kor mine sett e, æ vet kor mine streka e, æ vet kor bruket ditt e og æ klare å følge med alt det her. Men de rope mæ opp gjerne en fire-fem ganga bare for å være helt sikker på at æ ikke gjør nåt galt fordi han pappa ikke e der.

Hun opplever disse oppropene over VHFen, når faren ikke er med henne på sjøen. Når faren er med, er det som regel han som sitter inne for å svare på VHFen mens hun står ute på dekk og arbeider. Selv om hun er klar over det som blir påpekt i disse oppropene, blir det likevel

satt spørsmål om hun innehar nok kompetanse til å sette bruk uten at faren er til stede.

Camilla forteller videre:

Så skal dem passe på at æ forstår ka æ holde på med, selv om æ har gjort det her i mange år, så har dem ikke trua på at æ forstår det likevel. Dem e redd for at æ skal gjøre det her aleina på en god nok måte. Så det blir mye sånn at folk regne ikke med at du forstår nåkka, eller... ja det blir akkurat som om man e dum.

Selv om Camilla nå har flere års erfaring med det hun gjør, føler hun at andre stempler henne som dum. For disse andre fiskerne hun konverserer med på havet, har hun ikke fått mulighet til å bevise noe som helst. De kan også være helt fremmede for henne, men likevel blir det satt spørsmålstegn ved hennes kompetanse. Når hennes far er med, opplever hun ikke slike samtaler, fordi det tenkes at faren står ansvarlig for hvor bruket settes, ettersom det er han som svarer på VHFen. Når Camilla svarer på VHFen blir det stilt spørsmål ved kunnskapene hennes, selv om hun alltid er ansvarlig for avgjørelsene som blir tatt ombord. Som det tidligere har blitt vist til, er det på grunn av at Camilla gjør alt arbeidet ute på dekk, at faren sitter inne og svarer på VHFen. Han er ikke noe mer delaktig i bestemmelsene når han er ombord, enn når han ikke er til stede. Arbeidsfordelingen, strukturen og kompetansen som finnes ombord i båten til Camilla er ukjent for de øvrige fiskerne som stiller spørsmål ved henne. Hun opplever at det er stemmen hennes som avgjør hvordan hun blir pratet til over sambandet. Selv om det er Camilla som er skipper, har hun også opplevd mangelen av å bli tatt på alvor under et besøk de hadde av Kystvakten. I forbindelse med at Kystvakten kom ombord på sjarken for å gi beskjed om dykkere i nærheten, forteller Camilla:

Da overså han jo mæ og gikk rett til han pappa og snakka med han. Selv om det va æ som kom og tok han imot, og spurte ka han lurte på. Så han kommer inn i styrhuset og henvendte sæ rett til han. Så sir han (faren) «Æ vet ikke, det e ikke min båt», så fortsette han (kystvakten) å snakke med han, så sir han «Det e ikke æ som har oversikten her, du får snakke med ho», så fortsatte han å snakke til han pappa, så sir han pappa «Det e hennes båt!», «Åja e det hennes båt?». Så det blir ofte sånn at du kan ikke ha det ansvaret fordi du e jente, så det går rett til neste person, selv om de ikke har nåt med det å gjøre.

Selv om Camilla hadde vært den første til å ta Kystvakten imot, hadde de oversett henne for å så ta utgangspunkt i at mannen ombord var ansvarlig. Selv etter at Camillas far flere ganger påpekte at han ikke var i stand til å svare på spørsmålene, klarte ikke den ansatte fra Kystvakten å innse at det faktisk var damen ombord som var skipper. Det var først når han gjentatte ganger hadde blitt fortalt at Camilla var ansvarlig, at han innså dette. Det kan trekkes

flere paralleller mellom slike situasjoner til flere av de andre kvinnene. Synnøve opplever at arbeidere på det lokale fiskebruket, som kjenner godt til hvem som er eier av de ulike båtene, henvender seg om formaliteter til ektemannen til tross for at de ankommer med Synnøves båt. Eva forteller også en lignende historie, men da at dette kun skjer når hun er på bortefiske, og de som jobber på fiskebruket ikke kjenner til Eva. Da hender det at den mannlige samarbeidspartneren hennes blir ansett som den ansvarlige, hvor hun selv har måtte veive med armene for å signalisere at det egentlig er hun som er skipper, og mottaker av viktige beskjeder. I nærmiljøer er det derimot mer kjent at kvinnene har skipperrollen, men hvor dette *ikke* er opplyst om på forhånd, så tyder det til å være vanskeligere for andre å gå ut av en kjønnstenkning, – hvor det blir antatt at mennene er ansvarlig.

Synnøve ble en gang konfrontert med en arbeider som utførte temperaturkontroll av fisken hun hadde fanget. Mannen som kom ombord for å sjekke fiskens temperatur, hadde spurt henne «Kor i all verden har du vært å henta all den her fesken?». Påfølgende hadde han betvilt Synnøves kunnskaper, og stilt en rekke spørsmål på en slik måte at han hadde mistanke om ulovligheter og juks. Synnøve, som ikke hadde bedrevet noe ulovlig, hadde hatt et svar for alle hans spørsmål. Likevel hadde han vært svært undrende over hennes metoder. Hun opplevde dette som det kun kaller en slags maktdemonstrasjon, hvor han hadde betvilt kunnskapene hennes ut fra at hun var kvinne. På en noe lignende måte, har Sigrid opplevd at utenforstående stiller kritiske spørsmål til henne som fisker, som hun bemerker at en ikke ville spurt til en mannlige fisker. Gjennom en dikotomisering av kjønn, hvor det forventes enten det feminine eller det maskuline, blir det antatt at kvinner har vanskeligere med å gjøre et slikt maskulint yrke som fiskeryrket er.

Selv om fiskerne trekker fram gode historier om støttende mennesker og samfunn som legger til rette, blir noen likevel møtt med holdninger fra andre retning. Selv om Anna har vært veldig opptatt av å skulle drifte egen sjark, og være selvstendig uten mannen, har hun opplevd å bli møtt av enkelte som ikke tror på at hun fisker alene. Begreper slik som «kvotekjerringer» og «kjerringbåt», har også blitt brukt for å sette spørsmål ved disse kvinnenes inntog i fiskeryrket. Disse nevnte begrepene brukes om fiskere som bruker konene sitt navn for å få ekstra rettighet til enda en fiskebåt, som da fører til at man kan fiske mer og øke omsetningen, uten å betale så mye for det. At enkelte tyr til slike løsninger, har vist seg å være et problem

for holdningene til kvinner på blad B i Fiskermanntallet. Selv om flere av kvinnene som er involvert i denne studien er aktive fiskere selv, har det blitt stilt tvil ved deres rolle i fiskeriene. Her er det utenkeligheten av at en kvinne skal drive fiske som legger føringer, hvor en ikke åpner opp for at fiskere kan eksistere blant begge kjønn. I sammenheng med dette sier Eva at hun får såpass reaksjoner fra enkelte når hun forteller hva hun arbeider med, at hun like gjerne kunne sagt hun «var rakettforsker, og de hadde reagert på samme måte». Her er kontrasten til den dynamiske måten som disse kvinnene gjør kjønn på, svært fremtredende. Mens informantene viser at oppfatningen av kjønn er foranderlig gjennom praksis, så møter de fremdeles på statiske og konservative holdninger til kjønn som knyttes til tradisjonelle kjønnsroller om hva som er maskulint og feminint (Kvande, 2007; West & Zimmerman, 1987).

Som det har blitt presentert gjennom flere eksempler fra informantenes beretninger, er det i ukjente miljøer at dikotomiseringen av kjønn blir fremtredende (Kvande, 2007). I situasjoner hvor eksempelvis kvinnene sliter med å få tiltro fra utenforstående om at det er de som er skipper, eller at utenforstående antar at det er de mannlige fiskerne ombord som er ansvarlige, underbygges måten å se på kjønn som dikotomisk. Kvande (2007) beskriver en slik tilnærming til kjønn som å se på kjønn som et adjektiv, som i disse eksemplene kan være ansvarlige eller sterkere menn, i kontrast til underordnede eller svakere kvinner. I disse situasjonene blir variasjonene innad i kjønnskategoriene oversett, og det blir utenkelig at en slik oppgave av å være skipper på båt, som kan anses å være en maskulin oppgave, kan gjøres av kvinner. Kvinnene er derimot med på å utfordre disse, og viser til at kjønn ikke er noe predeterminert ut fra hvilke roller en har, men hvor de aktivt har gått inn for å endre disse.

I møte med slike holdninger virker det som en tøff attityde har virket fordelaktig. Miljøet rundt fiskerne preges av en spesiell type sjargong, og et hardere miljø. Sigrid understreker at hun hører lite av bemerkninger av noe slag, og tror det bunner ut fra at hun er god på å svare for seg, og ikke lar seg terges med. Camilla har heller ikke hatt noe problem med å si ifra til kollegaer dersom hun synes de gjør noe dumt, og forteller gjerne at det de gjør er «rein idioti». Hun understreker også at det finnes få unnskyldninger for å ikke komme på arbeid, og er opptatt av å alltid yte sitt beste i en arbeidssammenheng. Illustrerende sier hun at det ikke er noe som heter at du er syk, hvor hun også sier: «har du har knekt en finger, har du ni til»,

og dersom en har halsbetennelse, så blir du ikke hjemme – for som fisker arbeider du ikke med halsen. Det kommer frem at fiskermiljøet er tøft, og at det ikke finnes unnskyldninger for å ligge bakpå. Dersom man skal bli akseptert, må en holde tritt med miljøet.

6.4 Fremtidsutsikter

Kanter (1993) mener at mulighetsstrukturer legger føringer på hvorvidt kvinner i en bedrift føler seg motivert eller forpliktet og at muligheter påvirker aspirasjoner, engasjement og forpliktelsesansvar til arbeidet. Camilla er i en god posisjon ved at hun eier egen båt, samtidig som hun er ansatt som mannskap på en annen båt. Som det har blitt nevnt tidligere, er situasjonen hennes et resultat av enkelte tilrettelagte prosesser som har hjulpet henne underveis, som hun enten har skapt sjøl eller med medvirkning fra andre. Målet hennes er å skaffe seg nok kunnskaper før barna når skolealder, slik at hun kan ha lengre dager ute på havet. Ut fra perspektivet om mulighetsstrukturer, er mulighetene gode for Camilla, hvor hun har en struktur som lar henne ha både aspirasjoner, engasjement og forpliktelser til egen yrkesfremtid. Camilla er den yngste blant alle informantene, og ser framover til å bygge seg oppover og tjene enda mer i fremtiden.

En rekke andre informanter har kommet inn i yrket som voksne over 40 år. Sigrid er en av disse, og sier: «Hadde eg vært tyve år hadde eg sikkert vært som en propell! Å det bruke eg å si *hadde eg vært tyve år, så sku eg ha gjort det, og det...* men sånn som nu så tilsir jo alderen også at vi tar det deretter». Det at Sigrid skulle ønske hun var yngre, har å gjøre med at hun gjerne skulle prøvd ulike ting. Nå som hun er eldre, må hun ta hensyn til alderen, og velger derfor bort noen av de tingene hun skulle ønske hun fikk gjort i fiskeriene. Selv Eva, som kun er litt over 30 år, bemerker at hun synes det er leit at hun ikke kom inn i yrket tidligere. Både Sigrid og Eva skulle ønske de var yngre, slik at de hadde hatt bedre muligheter til å stå i en bedre situasjon økonomisk i dag, samtidig som de hadde fått mer fartstid. Strukturene som lå til grunn når disse informantene var yngre, bar preg av mindre mobilitet sammenlignet med i dag. Dette gjorde at de ikke kom seg inn i yrket tidligere, samtidig som det nå hemmer deres mulighet til å bevege seg raskere fram i bedriften (Kanter, 1993).

Kanter (1993) hevder at manglende muligheter kan gjøre at en mister ansvarsfølelse og føle færre forpliktelser til ulike arbeidsområder. Dette anses relevant for eksempelvis Sigrid, som møtte hindringer i hennes muligheter for å skulle involvere seg i sjarklivet som liten, hvor hun dermed utviklet en mer negativ holdning til fiskeriene. Som vi tidligere har sett på var det først i møte med hennes svigermor, at mulighetene åpnet seg opp for at hun skulle involvere og forplikte seg mer til fiskeriene. I diskusjon om framtidsutsikter, muligheter og følelsen av forpliktelse, ønsker både Eva, Sigrid og Gro flere arenaer for å diskutere og sosialisere med andre fiskere. Eva sier at en slik arena gjerne kunne vært kjønnsuavhengig, mens Sigrid påpeker: «Når eg snakke med folk om fiskeri, e det jo bare mannfolk eg prate med». Gro savner også at flere kvinner involverer seg i ulike diskusjoner. Dette kan både forklares ut fra at kvinner ikke er tilstedeværende i yrket ut fra manglende muligheter og ansvarsfølelse, samtidig som de kvinnelige informantene i denne studien preges av dette forholdet.

6.5 Oppsummering

I denne gjennomgangen har det blitt vist hvordan kvinnene gjør kjønn gjennom deres yrkesutøvelse. Gjennom hvordan kvinnene utfører arbeidet, så er de med på å konstruere kjønn og samtidig endre betydningen av kjønn. Prosessen preges av at de kontinuerlig går gjennom forhandlinger om kjønn, hvor de er i opplæring, blir sinte og frustrert, men likevel mestrer det. Det er hele tiden en diskusjon om hvordan kjønn forstås i ulike kontekster. Eventuelle tanker om at yrket ikke skulle passe for kvinnene, blir motbevist gjennom deres fortellinger om hvordan arbeidsdagene deres er, og i den store graden de verdsetter livet som fisker. Historiene viser til at måten de drifter på, i mindre grad preges av kjønnede spilleregler, hvor de heller lager spilleregler selv ut fra ønsker og behov. Yrkesstrukturen som selvstendig næringsdrivende gir dem mulighet til å gjøre det på sin egen måte.

Historien til Camilla viser hvordan hun måtte arbeide ekstra for å klare å bevise hva hun var i stand til. Hun kom inn i et miljø hvor hun først ikke fikk den tiltroen hun mente hun fortjente. Etersom hun aktivt gikk inn for å motbevise fordommer, har hun nå mer innflytelse over egen arbeidsdag og arbeidsoppgaver. Camilla gikk aktivt inn for å skape endring i egen mobilitet. Her har det også vært avgjørende at hun har blitt imøtekommet, og det har blitt akseptert at hun er mer effektiv enn andre mannlige fiskere. Det vises også til at det blir vanskeligere for utenforstående å gå ut av en kjønnstenkning, hvor det blir sådd tvil til hva

kvinnene er kapable til. I nærmiljøer er det kjent at flere av kvinnene eksempelvis er skipper ombord, men for situasjoner hvor dette ikke er opplyst om på forhånd, blir det antatt av mennene er ansvarlig. Disse forestillingene virker å være mindre fremtredende i mer kjente miljø, hvor en er mer bevisst på hverandres potensiale. Dette viser at mulighetsstrukturer styrkes på arenaer hvor en får bevise kunnskapene sine. Det kommer også fram at ansatte som står ansvarlig for ulike kontroller og lignende kan framtre mer kjønnskritisk enn fiskerne. Likevel jobber kvinnene for å bevise ulike måter å gjøre kjønn på, og er dermed med på å utfordre forestillingene om hva deres kjønn er tilbøyelig til i møte med disse.

Studien viser at eierskap gir inngang til å være skipper, altså at det å eie gir tilgang til makt. I parforhold hvor en drifter sammen, er det ulike kontekster for når den ene er skipper, og den andre er mannskap. Dette bestemmes gjerne ut fra hvem som eier båten. Det vises også til eksempler hvor det forelå en tradisjonell arbeidsdeling etter kjønn, men hvor dette snudde når kvinnene fikk eierskap til egen båt. Selv om det finnes en rekke hjelpemidler og kommunikasjonskanaler for fiskerne, formidles mye nyttig og viktig informasjon gjennom bekjentskaper og samtaler. Her er det også flere viktige kunnskaper som kun kan tilegnes gjennom erfaring og fartstid. Det at kvinnene kommer senere inn i yrket, gjør at de stiller med mindre kunnskap og muligheter enn de som har vært lengre i yrket. Kunnskapenes kompleksitet tyder på at det er lettere å tilegne seg kunnskap underveis for de som er oppvokst i fiskerimiljøet. Samtidig viser flere av historiene til et svært støttende miljø, hvor flere av kvinnene blir godt ivaretatt av de eldre fiskerne. De som har partnere eller ektemenn som også er fiskere, står i god posisjon til å kunne tilegne seg verdifull informasjon dersom det skulle være behov for dette. Gro har stått mer på egne ben når hun har skulle lære seg ting, men også her har andre fiskere gått aktivt inn for å skape en struktur med muligheter for Gro.

7 Konklusjon

Formålet med denne masteroppgaven var å belyse problemstillingen «*Hvordan opplever kvinnelige fiskere at kjønn gjør seg gjeldende i deres yrke?*». Som en konkretisering av studiens hovedproblemstilling, ble det formulert 3 forskningsspørsmål som har vært grunnlaget for de to foregående analysekapitlene. Disse forskningsspørsmålene er: «*Hvilke muligheter har kvinnene fått til å ro fiske?*», «*Hvordan har disse mulighetene endret seg over tid?*» og «*Hvordan konstrueres kjønn gjennom mulighetsstrukturen?*». Dette avsluttende kapitlet vil ta utgangspunkt i oppgavens hovedproblemstilling og forskningsspørsmål, hvor jeg vil diskutere og konkludere studiens hovedfunn. Etter en gjennomgang av konkluderende hovedpoenger ved studien, vil jeg avslutningsvis se til hvordan forskning på feltet kan videreføres.

Gjennom dybdeintervjuer med kvinnelige fiskere, har det blitt undersøkt hvordan det mannsdominerte fiskeryrket som fenomen kan oppleves individuelt, og hvordan de erfarer at kjønn gjør seg gjeldende. Datamaterialet er analysert i lys av et teoretisk rammeverk som innebærer ulike måter å forstå kjønn på, fra noe statisk og konserverende til aktiv praksis og konstruksjon. Forståelsen av kjønn ble presentert gjennom hvordan kjønn kan gjøres (West & Zimmerman, 1987), og sammen med teori om mulighetsstrukturer (Kanter, 1977, 1993) har dette bidratt å belyse hvordan disse konstruerer kjønn i samspill med samfunnet.

Likhetspunktene mellom teoriene har blitt relevant for studiens problemstilling, for å belyse endringen som har foregått i de siste tiår. Teoriene bidro til å åpne opp, se endring og variasjoner i mulighetene som kvinnene blir gitt, og hvordan utøvelsen gikk for seg. Funnene viser at det ikke bare er én spesifikk måte å bli kvinnelig fisker på, men flere måter. Studien viser at det har skjedd en endring i disse kvinnenes liv, samtidig som det likevel er noe stabilt ved strukturene. Det har blitt vist til at kvinnene har fått muligheter i løpet av de siste tiårene, og at de har brukt mulighetene på ulike måter.

7.1 Et oppgjør med det tradisjonelle kvinnfolkarbeidet

Fra tidligere forskning har det blitt poengtert at de ulike prioriteringene blant foreldre også har konsekvenser for det kjønnsdelte arbeidsmarkedet (Kitterød & Rønsen, 2014). Dette ser vi også fra denne studien hvor både Sigrid og Astrid, to av de eldre informantene, forteller at de

var hjemme med barn mens barnefar var ute på bortefiske. Det har blitt poengtert at dette kan være problematisk ettersom det kan forhindre valgfrihet, og skape barrierer mellom kvinner og menn (NOU 2012: 15; Reisel & Teigen, 2014, s. 22). Funn viser at de samme kvinnene i senere tiår har beveget seg bort fra et tradisjonelt kjønnsrollemønster som lenge har stått sterkt i fiskerisamfunn (Bratrein, 1976; Gerrard, 1983). Fra å ta utgangspunkt i at kjønnsroller speiler noe passivt og predeterminert, går kvinnene aktivt inn for å gjøre kjønn på en annen måte enn det som forventes (West & Zimmerman, 1987). Funnene er et eksempel på hvordan kjønn kan konstrueres, og hvordan denne konstruksjonen kan forstås som en dynamisk prosess, åpen for variasjon og endring over tid (Kvande, 2007; West & Zimmerman, 1987). Samtidig har også mulighetsstrukturen endret seg – kvinners muligheter for å drive fiske har åpnet seg opp, noe som også viser til at mulighetsstrukturene på lik linje som konstruksjonen av kjønn er foranderlig. Ut fra at det vises til at kvinnene mestrer rollen som fisker, handler det mindre om hva som er mulig for kvinner å oppnå, og mer om hvorvidt de har fått muligheten til å oppnå det de ønsker. Det handler ikke om at de biologisk ikke er i stand til å drive fiske, det handler om at de ikke har fått muligheten i det sosiale rom.

Tradisjonelt sett er det menn flest som har drevet som fiskere. Arv av både kunnskaper og materielt utstyr, har gjerne blitt videreført fra far til sønn i generasjoner. Dette har gjort at menn har hatt bedre muligheter til å bli fisker, enn kvinner har hatt. De mulighetsstrukturene som menn har hatt i generasjoner, vil derfor kunne gjenspeiles i kjønnsdelingen i fiskeriene den dag i dag. Fra studien får vi kjennskap til fortellinger hvor mannlige fiskere har mer kunnskap enn kvinnene, ettersom de har vært i yrket lengre. Samtidig som disse faktorene har vært statiske i løpet av flere generasjoner, viser denne studien derimot til en endring i kvinners muligheter i fiskeryrket i de siste tiår.

Informantene har forlatt typiske kvinneyrker for å bli fiskere, og deres arbeidsvilkår har samtidig endret seg. Den største endringen var for Anna, Sigrid og Gro. Anna gikk sykemeldt en god stund i sitt tidligere yrke, før hun bestemte seg å si opp, nettopp ut fra at hun var lei av å være sykemeldt. Både Sigrid og Gro sto i fare for å bli uføretrygdet. Det var i disse situasjonene, at alle disse kvinnene valgte å satse på fiskeryrket. Gjennom dette yrkesskiftet fikk de ikke bare muligheten til å fortsette i arbeidslivet, men også mulighet til å arbeide med noe de virkelig brenner for. Alle kvinnene i denne studien er selvstendig næringsdrivende. De

jobber ikke under noen, men for seg selv i eget firma. Her får de arbeide med drømmen de lenge har hatt, i tillegg til at de i større grad får legge opp arbeidet slik de selv ønsker. Muligheter, framtidsutsikter og forventninger til arbeidssituasjon kan påvirke personligheten og det tøffe tankesettet disse kvinnene utstråler, som igjen tyder å påvirke hvordan de ser på egen arbeidssituasjon. I tråd med teorien om mulighetsstrukturer (Kanter, 1993) og hvordan mer ansvar kommer etter hvert som mulighetene styrkes, virker flere av kvinnene til å ønske mer ansvar når de har blitt mer husvarm ombord, og når de føler på bedre muligheter til å lykkes.

Kjønn har gjort seg gjeldende i alle kvinnes yrkesløp. Spesielt har kjønn lagt føringer på de eldre fiskernes mulighetsstrukturer. Funn viser at mulighetsstrukturene har vært begrensende i det sosiale rom tidligere, hvor det fremdeles er noen strukturelle faktorer som er med på å legge flere hindringer, enn åpninger. Mangelen av mulighetsstruktur og hvordan disse påvirker forpliktelsesansvar (Kanter, 1993) kan også være en delaktig forklaring for hvorfor kvinner som Sigrid, som har vokst opp i fiskerisamfunn, likevel ikke har følt noe behov for å engasjere seg i næringen. Det er likevel noe som har skjedd med mulighetsstrukturene over tid, slik at de i større grad har følt på dette når de ble eldre. Ved at strukturer etter hvert har lagt opp muligheter for kvinnene å bli fisker, har dette også påvirket framtidsutsikter og deres forventninger til arbeidssituasjon. Dette står i tråd med hva Kanter (1993) argumenterer for, hvor det samtidig er viktig at arbeiderne får nok verktøy, tid eller mulighet til å vise hva de er i stand til å utrette.

7.2 Lokalsamfunn som viktig driver

Studien viser at kjønn gjøres i de hverdagslige situasjonene. Det daglige samspillet er med på å skape og normalisere forskjeller mellom kvinner og menn (West & Zimmerman, 1987). Funnene viser at det i overgangen fra en generasjon til neste har foregått betydelige endringsprosesser i disse lokalsamfunnene, som igjen har hatt påvirkning på kvinners muligheter for å drive som fisker. Informantene i denne studien har aktivt gått ut og skapt egne muligheter for å kunne bli fiskere, men dette har også skjedd i samspill med miljøet rundt, i et lokalsamfunn som i større grad har åpnet seg over tid. Funn viser at noen hovedaktører i næringen, altså menn, har bidratt til at betydningen og forståelsen av kjønn har endret seg. Det har blitt vist til at flere menn tidligere har vært negative til at døtrene skulle

involvere seg i fiskeriene, mens dette nå har endret seg. Det har blitt åpnet opp for at kvinner også skal lære seg å bli fiskere, at de skal lære ting utover det som tradisjonelt har blitt ansett som «kvinneoppgaver». Det er spesifikt menn i nære relasjoner som har bidratt til en bedring i kvinners muligheter for å lykkes som fisker.

I denne studien ser vi at lokalsamfunnene greier å tenke nytt, og overskride tradisjonelle forestillinger om kjønn. Dermed blir fiskerne noe mer enn en tradisjonell kvinne i disse miljøene. Vi ser gjennom flere eksempler at det er i senere tiår at kvinnene får gode muligheter til å komme seg inn i yrket. De eldre kvinnene fikk ikke mulighet til å realisere sin drøm om å bli fisker når de var små, men drømmen har derimot blitt realisert i voksen alder. I disse miljøene har menn, enten de er samboere, ektefeller eller eldre fiskere, endret på en tradisjonell kjønnstenkning, og stått som hjelpere for kvinnene og deres første steg ombord i båten. Dette gjennom at de blant annet tilrettelegger for båtkjøp, hvor de enten direkte oppfordrer kvinnene til å kjøpe seg båt, eller at de tilbyr å selge deres egen båt. Det å skulle kjøpe seg båt kan være en krevende prosess, hvor man vil velge et godt kjøpsobjekt. Valget av båt vil videre ha mye å si for økonomien, verkstedsutgifter og driften videre. Dermed blir også denne prosessen svært viktig for mulighetsstrukturene videre. Studien viser at de som får ekstra støtte fra for eksempel far eller samboer, står i en bedre posisjon og har bedre muligheter til å bevege seg raskere fram i bedriften (Kanter, 1993). Informantene som får denne ekstra hjelpen motiveres av mulighetene, samtidig som det påvirker deres engasjement.

Tidligere forskning fra 1994 viste at det var flere faktorer som hindret kvinnene i å bli fiskere, både fordi de ikke kunne dra fra viktige oppgaver som omhandlet hjem og barn, men også av frykt for negative reaksjoner i lokalmiljøet (Jentoft et al., 1994). Som tidligere nevnt er det viktig å ta i betraktning at disse forskningsfunnene strekker seg en del år tilbake. I denne studien finner vi at slike holdninger har gått gjennom en forandringsprosess. Selv om det i analysen ble presentert fortellinger fra informantene hvor de møtte enkelte kritiske utenforstående, var hovedfunnet at disse kvinnene opplevde et svært støttende lokalmiljø.

Det har blitt presentert teoretiske perspektiver om hvordan individer gjør kjønn, men at dette også er avhengig av kontekst (Kvande, 2007). Dette ser vi spesielt gjennom at betydningen av

kjønn forandres, og at muligheter åpner seg opp i spesifikke miljøer. Samtidig som at informantene har vært med på å gjøre kjønn på en slik måte at de viser at kvinner også kan være fiskere, er også lokalsamfunnet med på å legitimere hvilke krav som gjelder for ulike sosiale normer (West & Zimmerman, 1987). Funn fra denne studien viser at lokalsamfunnet er med på å legitimere at fiskeryrket kan gjøres på tvers av kjønn. Selv om det har skjedd et skifte innenfor teknologien ombord som har bedret arbeidsmengden, har et støttende miljø vært avgjørende for veien inn i yrket. Det er ikke bare kvinners egne personlige valg og drivkraft som er avgjørende, men også miljøet rundt. Dette blir tydelig gjennom historien til Eva, hvor det først var gjennom lokalsamfunnet at hun fikk mulighet til å arbeide ombord på sjark. I forkant av dette hadde hun slitt mye og lenge med å få arbeid, når hun søkte i et mer ukjent miljø.

Det vises til at mulighetsstrukturen, gjennom muligheter, framtidsutsikter og forventninger til arbeidssituasjon, påvirkes av om kvinnene har gode læremestre. I mange eksempler har kvinnelige fiskere også vært gode støttespillere, som har hjulpet informantene til å ta steget inn i yrket. For kvinners mulighetsstruktur har det blitt vist at det er spesielt viktig at kvinnene får en god mulighet til å tilegne seg kunnskap, skaffe seg en passende båt, og at de blir sosialt akseptert, i den forstand av å bli tatt nok på alvor for *å få lov til å læres opp*. For mange gutter blir det en selvfølge å bli lært opp i tidlig alder, men de eldre kvinnene intervjuet i denne studien, måtte ta saken i egne hender når de var etablerte og selv hadde mulighet til å kjøpe egen båt.

7.3 Yrkesstolthet, frihet og glede

I tråd med funn fra den kombinerte kjønn- og organisasjonsstudien til Kvande og Rasmussen (1993), hvor de påpekte nødvendigheten av at arbeidslivet tilrettela forhold slik at kvinner kunne kombinere yrkes- og familielivet, vises dette også i dette materialet. Camilla, som er småbarnsmor, har vært avhengig av å få gjort unna mye arbeid knyttet til driften mens barna er i skole eller barnehage. Hun merker også en betydelig forandring i tiden hun nå har med barna, etter at hun ble fisker. Som turnusansatt måtte hun eksempelvis ofte arbeide i høytider, eller mens barna hadde ferie. Nå som hun er fisker får hun vært mer hjemme med barna, ettersom fiskebruket da er stengt. Dette står i kontrast med tradisjonelle forestillinger om at kvinner ikke skulle passe til fiskeryrket, for eksempel på grunn av barneomsorg (Jentoft et al.,

1994). Samtidig kan dette være mer utfordrende desto yngre barna er, hvor Camilla fremdeles ser fram til å kunne være lengre dager ute på havet når barna blir litt eldre. Synnøve har også barn i skolealder, og har ikke opplevd noen utfordringer av å skulle kombinere morsrollen med det å være fisker. Camilla og Synnøve har dette til felles, samtidig som de også har et nettverk på land de kan lene seg på for barnepass, dersom det skulle skje noe som gjorde at arbeidsdagen ble lengre enn planlagt.

Denne studien viser kvinner som bryter ut av det som er tradisjonelt, og hvor de får mulighet til å være i et yrke som de tar stor glede av. På samme måte som at fiskeryrket nødvendigvis ikke er for alle menn, trenger det heller ikke være for alle kvinner. Likevel kommer det fram fra informantene, at dette yrket passer dem utmerket. Funn fra studien viser at faktorer som i utgangspunktet kunne blitt ansett som utfordrende for å bli fisker, ikke er noe problem for kvinnene. Det har eksempelvis blitt vist at det å være småbarnsmor, eller å ha fysiske utfordringer som kunne ha endt i sykemelding eller uføretrygd, faktisk kan gjøre at fiskeryrket i desto større grad oppleves som riktig for disse kvinnene. Dette funnet står i kontrast til tidligere funn, hvor fiskeryrket ble beskrevet som spesielt fysisk krevende, men også som en belastning for psykisk helse (Sørensen et al., 1994). I etterkant av denne tidligere forskningen har det derimot skjedd store endringer innen fiskeriene, blant annet gjennom mer og bedret teknologi. Dagens fiskeflåte og ikke minst de mindre fartøyene, er rigget og utrustet med mekaniske, motoriserte hjelpemidler og ergonomiske løsninger på dekk. Økt krav til kvalitet under behandling av fisken, sammen med en bevisst satsing på å lette tungt arbeid for mannskap, har medført en ny hverdag for fiskerne.

I sammenligning med en rekke andre yrker, er det nettopp friheten og selvstendigheten som trekkes fram av informantene. Funn viser at fiskerne finner god hjelp i ulike verktøy og hjelpemidler ombord, noe som kan være med på å påvirke at friheten i større grad blir fremtredende i arbeidsdagen. Anna påpeker at det nesten er meditasjon å arbeide ombord i båten, og informantene setter stor pris på å kunne arbeide med noe som er matnyttig. Fiskerne legger aktivt opp dagen for best mulig kvalitet på råvarene de henter inn, samtidig som de kjenner spenningen fra fangsten. Mange oppgaver inviterer til mestringsfølelse, og det gis umiddelbar belønning når fisken kommer ombord. Samtidig som informantene er fornøyde med innholdet i arbeidet, verdsettes også selvstendigheten. Dette innebærer friheten til å

kunne synge ute på dekk, eller å kunne planlegge ferie, uten å måtte ta hensyn til andre. Ved at informantene etter hvert har fått gode muligheter til å oppfylle jentedrømmen, viser de at de er i stand til å utrette en yrkesstolthet, noe som spiller en positiv rolle for de framtidsutsikter de har som fiskere (Kanter, 1993).

7.4 Videre forskning

I denne studien er det belyst at kvinners muligheter til å bli fisker kan variere stort. Fiskeryrket er fremdeles veldig kjønnssegregert, og man må derfor se mer til begrensningene som foreligger for kvinner i dette yrket. For å kunne få et bedre innblikk i hva som lukker- og åpner for kvinners muligheter for å bli inkludert i fiskeryrket, vil det være nyttig å gjøre videre forskning på feltet. I forbindelse med denne studien er det gjort noen avgrensninger på grunn av oppgavens omfang. Denne studien tar blant annet for seg begrensninger og muligheter for mer kvinnelig deltakelse i fiskeryrket, men det må midlertidig påpekes at de informantene jeg har intervjuet, allerede er fiskere. Ettersom informantene i denne oppgaven allerede er inne i yrket, er det mindre sjans for at de har møtt konservative miljø. Dette kan ha bidratt til at det støttende miljøet har fått en såpass betydelig rolle i denne oppgaven, da dette har vært avgjørende både for at de ble fiskere og informant i denne studien.

Til videre forskning kan en benytte et større datamateriale, og inkludere flere utvalgsriterier for valg av informanter. Dette for å få en mer omfattende studie av ulike kvinners muligheter og ønsker i forskjellige lokalsamfunn langs kysten. Her vil det kunne være aktuelt å sammenligne eventuelle variasjoner i kvinners status på kystfiskeflåten og havfiskeflåten. Samtidig må en også bemerke seg at det også finnes flere variasjoner enn i de ulike flåtene. Norgeskysten er lang, og det er allerede påpekt i denne studien at det finnes kontrasterende variasjoner i menneskers holdninger i ulike samfunn. For videre forskning anser jeg det relevant å gjøre en grundigere gjennomgang av nettopp variasjonene i ulike miljø og samfunn. Selv om jeg mener det er viktig å se til de kvinnelige fiskerne, som det har blitt gjort i denne oppgaven, er det likevel nødvendig å studere samfunnet og aktørene rundt. Dette kan gi et bedre innblikk i kjønnsdelingen i fiskeriene og økt forståelse for hvordan denne kan endres. I denne studien er det ikke viet plass til å se på kvinners deltakelse i fiskernes organisasjoner og fagforeninger, eller hvordan menn erfarer kvinners rolle i næringen, noe som også vil kunne være av relevans for videre forskning.

Referanseliste

- Acker, Joan & Van Houten, Donald R. (1974). Differential Recruitment and Control: The Sex Structuring of Organizations. *Administrative Science Quarterly*, 19(2), 152-163. <https://doi.org/10.2307/2393886>
- Alvesson, Mats & Kärreman, Dan. (2011). *Qualitative Research and Theory Development: Mystery as Method*. London: SAGE Publications.
- Bratrein, Håvard Dahl. (1976). Det tradisjonelle kjønnsrollemønster i Nord-Norge. I *Drivandes kvinnfolk: Om kvinner, lønn og arbeid*. Tromsø: Universitetsforlaget.
- Correll, Shelley J. (2004). Constraints into Preferences: Gender, Status, and Emerging Career Aspirations. *American Sociological Review*, 69(1), 93-113. <https://doi.org/10.1177/000312240406900106>
- Creswell, John W. & Creswell, J. David. (2018). *Research Design - Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (5. utg.). Los Angeles, London: SAGE.
- Egge-Hoveid, Kristin. (2019, 8. januar). Utdanningsgapet bare øker. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/utdanningsgapet-bare-oker>
- Fiskeridirektoratet. (2018, 27. september). Nytildeling av deltakeradganger (rekrutteringskvoter) for 2019. Hentet fra <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Registre-og-skjema/Skjema/Deltakeradganger-rekrutteringskvoter>
- Fiskeridirektoratet. (2020). Fiskere fra fiskermanntallet. Hentet 16. april 2020 fra <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tall-og-analyse/Fiskere-fartoy-og-tillatelser/Fiskermanntallet>
- Fiskeridirektoratet. (2021, 28. januar). Hvordan bli fisker? Hentet fra <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tema/Hvordan-bli-fisker>
- Gerrard, Siri. (1976). Noen sider ved husmorarbeid i et nord-norsk fiskevær. I *Drivandes kvinnfolk: om kvinner, lønn og arbeid*. Tromsø: Universitetsforlaget.
- Gerrard, Siri. (1983). Kvinner i fiskeridistrikter. Fiskerinæringas bakkemannskap. I Bjørn Hersoug (Red.), *Kan fiskerinæringa styres?* (s. 217-241). Oslo: Novus Forlag.
- Gerrard, Siri. (1995). When women take the lead: changing conditions for women's activities, roles and knowledge in North Norwegian fishing communities. *Social Science Information*, 34(4), 593-631. <https://doi.org/10.1177/053901895034004004>
- Gerrard, Siri. (2009). "I Have Always Wanted to go Fishing": Challenging Gender and Gender Perceptions in the Quota-Oriented Small-Scale Fishery of Finnmark, Norway. I Joanna Kafarowski (Red.), *Gender, Culture and Northern Fisheries*. Canada: Canadian Circumpolar Institute (CCI) Press.
- Gerrard, Siri. (2011). Samspillet mellom natur, kultur og kjønn - et bidrag til å forstå dekonstruksjonenes utfordringer i kjønnsforskningen. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 35(1), 56-62. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1781-2011-01-05>
- Gerrard, Siri & Kleiber, Danika. (2019). Women fishers in Norway: few, but significant. *Maritime Studies*, 18(3), 259-274. <https://doi.org/10.1007/s40152-019-00151-4>
- Haugen, Marit S. (1998). *Women farmers in Norway* (Dr. polit avhandling ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Institutt for sosiologi og statsvitenskap). Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet, Trondheim.
- Husmo, Marit & Munk-Madsen, Eva. (1994). Kjønn som kvalifikasjon i fiskeindustrien. I Oddmund Otterstad & Svein Jentoft (Red.), *Leve kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Haavind, Hanne. (1976). Det kvinner har felles er kjønnsmessig undertrykking. I lønn og arbeid *Drivandes kvinnfolk: Om kvinner* (Red.). Tromsø: Universitetsforlaget.

- Jentoft, Svein, Thiessen, Victor & Davis, Anthony. (1994). I samme båt? Fiskerkvinner som bakkemannskap. I Oddmund Otterstad & Svein Jentoft (Red.), *Leve kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Kanter, Rosabeth Moss. (1977). *Men and Women of the Corporation*. New York: Basic Books.
- Kanter, Rosabeth Moss. (1993). *Men and Women of the Corporation* (2. utg.). New York: Basic Books.
- Kitterød, Ragni Hege & Rønsen, Marit. (2014). Jobb og hjem i barnefasen. Nå jobber også far mindre når barna er små. *Søkelys på arbeidslivet*, 31(1-2), 23-41.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-7989-2014-01-02-02>
- Kristoffersen, Ann-Kristin. (2013, 20. september). Rekrutteringskvoter til 23 unge fiskere. Hentet fra
<https://www.sildelaget.no/no/media/nyhetsarkiv/arkiv/2013/september/rekrutteringskvoter-til-23-unge-fiskere/>
- Kusenbach, Margarethe. (2003). Street Phenomenology: The Go-Along as Ethnographic Research Tool. *Ethnography*, 4(3), 455-485.
<https://doi.org/10.1177/146613810343007>
- Kvande, Elin. (2007). *Doing gender in flexible organizations*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvande, Elin & Rasmussen, Bente. (1993). *Nye kvinneliv: kvinner i menns organisasjoner*. Oslo: Ad notam.
- Kvande, Elin & Rasmussen, Bente. (1994). Men in male-dominated organizations and their encounter with women intruders. *Scandinavian Journal of Management*, 10(2), 163-173. [https://doi.org/10.1016/0956-5221\(94\)90018-3](https://doi.org/10.1016/0956-5221(94)90018-3)
- Landbruks- og matdepartementet. (1821). Lov, angaaende Odelsretten og Aasædesretten (Opphevd) (LOV-1821-06-26). Hentet fra
<https://lovdata.no/pro/#document/NLO/lov/1821-06-26>
- Likestillings- og diskrimineringsloven. (2017). Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven) (LOV-2017-06-16-51). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>
- Maurstad, Anita. (1994). Et tokt i Troms-havet i januar 1993. I Oddmund Otterstad & Svein Jentoft (Red.), *Leve kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Munk-Madsen, Eva. (2000). Wife the deckhand, husband the skipper: Authority and dignity among fishing couples. *Women's Studies International Forum*, 23(3), 333-342.
[https://doi.org/10.1016/S0277-5395\(00\)00091-1](https://doi.org/10.1016/S0277-5395(00)00091-1)
- Munk-Madsen, Eva. (1998). The Norwegian fishing quota system: Another patriarchal construction? *Society & Natural Resources*, 11(3), 229-240.
<https://doi.org/10.1080/08941929809381075>
- Mühleisen, Wencke & Bolsø, Agnes. (2015). Framstillinger av kvinner kledd for makt. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 39(3-04), 224-245. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1781-2015-03-04-04>
- Müller, Hanne. (1994). Samarbeid og konkurranse i trålfisket - et fundament for en særegen tenkemåte. I Oddmund Otterstad & Svein Jentoft (Red.), *Leve kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Neumann, Cecilie Basberg, Rysst, Mari & Bjerck, Mari. (2012). En av gutta: Kvinner og klær i mannsdominerte arbeiderklasseyrker. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 36(3-04), 240-254. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1781-2012-03-04-05>
- Norges Kystfiskarlag. (2018). Vedtekter. Hentet 13. mai 2021 fra
<https://www.norgeskystfiskarlag.no/index.php/for-medlemmer/vedtekter/72-vedtekter1>
- NOU 2012: 15. (2012). *Politikk for likestilling*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.

- NOU 2016: 26. (2016). *Et fremtidsrettet kvotesystem*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2018). *Bedre regler for kvinnelige fiskere*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/bedre-regler-for-kvinnelige-fiskere/id2609402/>
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2020). Forskrift om regulering av fisket etter torsk, hyse og sei nord for 62° N, 2021 (FOR-2020-12-22-3152). Hentet fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2020-12-22-3152/KAPITTEL_6#§22
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2021). *Gir likestillingsoppdrag til Nofima*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/gir-likestillings-oppdrag-til-nofima/id2841045/>
- Otterstad, Oddmund & Jentoft, Svein. (1994). *Leve kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Pettersen, Liv Toril. (1994). - Hovedsaken er at kjerringa er i arbeid.. I Oddmund Otterstad & Svein Jentoft (Red.), *Leve kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Reisel, Liza & Teigen, Mari (Red.). (2014). *Kjønnsdeling og etniske skiller på arbeidsmarkedet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Rostad, Ida Louise, Valsø, Viljar & Lieungh, Erik. (2017, 21. februar). – Åpenbart er det ikke gjort nok. Hentet fra https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/_-apenbart-er-det-ikke-gjort-nok-1.13388062
- St.meld. nr. 44 (2012–2013). (2013). *Likestilling kommer ikke av seg selv*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Statistisk sentralbyrå. (2017, 14. mars). Menn dominerer de fleste yrkesfag. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/menn-dominerer-de-fleste-yrkesfag>
- Statistisk sentralbyrå. (2019, 18. februar 2020). Kjønnsforskjeller i utdanning og arbeid. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/likestilling#Arbeidsmarkedet>
- Steinset, Trond A. (2019, 4. mars). Primært menn i primærnæringane. Hentet fra <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/primaert-menn-i-primaernaeringane>
- Sørensen, Tom, Ingebrigtsen, Guri & Bøe, Nils. (1994). Utholdenhetens pris. I Oddmund Otterstad & Svein Jentoft (Red.), *Leve kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Thagaard, Tove. (2013). *Systematikk og innlevelse* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, Aksel. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tjora, Aksel. (2018). *Viten skapt: kvalitativ analyse og teoriutvikling*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). Søkertall videregående opplæring. Hentet 17. mars fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-videregaende-skole/sokertall-videregaende-opplaring-for-skolearet-2020-2021/>
- Utdanningsdirektoratet. (2021). Elevtall i videregående skole – utdanningsprogram og trinn. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-videregaende-skole/elevtall-i-videregaende-skole/elevtall-vgo-utdanningsprogram/>
- West, Candace & Zimmerman, Don H. (1987). Doing Gender. *Gender and Society*, 1(2), 125-151. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/189945>
- World Economic Forum. (2019). Global Gender Gap Report 2020. Hentet fra <https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality>

Vedlegg

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

NSD sin vurdering

Prosjektittel

Kvinner på sjøen: En studie av hvordan kvinnelige fiskere erfarer at kjønn spiller seg ut i arbeidslivet

Referansenummer

308199

Registrert

05.10.2020 av Emma Johanne Ingebrigtsen - emmaji@stud.ntnu.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) /
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Elin Kvande, elin.kvande@ntnu.no, tlf: 73591924

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Emma Johanne Ingebrigtsen, emmaji@stud.ntnu.no, tlf: 94246044

Prosjektperiode

21.09.2020 - 31.07.2021

Status

17.12.2020 - Vurdert

Vurdering (2)

17.12.2020 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 15.12.2020.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 17.12.2020.

Behandlingen kan fortsette.

Eventuell kommentar til endringen som innebærer at Teams er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Gry Henriksen
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

02.11.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 02.11.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD.

Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om etnisk opprinnelse og alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.07.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Gry Henriksen
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informantene

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Kvinner på sjøen: En studie av hvordan kvinnelige fiskere erfarer at kjønn spiller seg ut i arbeidslivet”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er få et innblikk av innsiden for kvinnelige fiskere, og deres forståelse av eget valg av et mannsdominert yrke. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Bakgrunn og formål

I forbindelse med et masterprosjekt ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) søker jeg informanter som er kvinnelige fiskere. Prosjektet inngår som en avsluttende oppgave på 45 studiepoeng av masterstudiet Sosiologi ved NTNU Dragvoll, og gjennomføres av student Emma Ingebrigtsen. Ansvarlig veileder for prosjektet er professor ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Elin Kvande.

Målet for masteroppgaven er å finne ut hvilke opplevelser og erfaringer kvinner har gjort seg på veien til å bli yrkesfiskere, for å så analysere funnene teoretisk, og forske på hvorvidt de kan kobles opp til historisk og dagsaktuell likestillingspolitikk, og eventuelt virke bidragende i feltet for kystkulturens kjønnsforskning.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta på bakgrunn av søk i Fiskeridirektoratets Fiskerimantall. Kriteriene for utvalg av informanter er knyttet til et ønske om å få spredning av bostedsområder, alder og ansiennitet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du blir med på å gjennomføre et intervju. Det vil ta deg ca. 1 time. Spørsmålene vil være knyttet til prosjektets formål, hovedsakelig knyttet til informantenes opplevelse av hvordan kjønn gjør seg gjeldende i deres yrkeshverdag. I tillegg vil refleksjoner og annen relevant informasjon rundt dette være tema. Dine svar fra intervjuet vil bli registrert med lydopptak, men alle personopplysninger blir anonymisert.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg og min veileder som vil ha tilgang til opplysninger fra intervjuene. Masteroppgaven skal etter planen leveres juni 2021, og innen august vil både lydopptak fra intervjuet, og transkriberingen som medfølger, slettes. Alle informanter blir anonymisert ved bruk av fiktive navn, slik at det ikke vil være mulig å identifisere dem. Datamaterialet vil beskyttes og lagres innelåst.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Institutt for sosiologi og statsvitenskap har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Dersom du ønsker og har spørsmål til studien, ta kontakt med veileder Elin Kvande på telefon 73 59 19 24. Studiet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS. Vårt personvernombud er Thomas Helgesen, og kan kontaktes på epost (thomas.helgesen@ntnu.no) eller på telefon: 93 07 90 38.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Emma Johanne Ingebrigtsen

Telefon: 94 24 60 44

E-post: emmaji@stud.ntnu.no

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "*Kvinner på sjøen: En studie av hvordan kvinnelige fiskere erfarer at kjønn spiller seg ut i arbeidslivet*", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at opplysninger som framkommer fra intervju publiseres i den ferdige masteroppgaven i anonymisert form

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide

Personlig presentasjon

- Kan du først fortelle litt om deg selv?
 - Hvor gammel er du?
 - Hvor kommer du fra?
 - Hvor bor du?
 - Kan du fortelle litt om plassen du er fra/bor i?
 - Er du samboer/gift? Har du noen barn?
- På hvilken type båt jobber du?
 - Størrelse
 - Egnet for hvilken type fiske?
 - Hvor mange ombord?
- Hvor lenge har du jobbet som fisker?
- Står du på blad A eller på blad B?
- Gjør du noe annet arbeid på siden?
 - Hvor mye jobber du?

Veien inn i næringen

- Hvilke utdanningsmuligheter har du hatt?
- Kan du fortelle om yrkesløpet ditt?
- Hva fikk deg til å tenke på å bli fisker?
 - Når tok du valget om å bli fisker?
- Hvordan gikk du fram for å få deg jobb som fisker?
 - Har du hatt noen fortrinn når du skulle komme inn i yrket?
 - Hva er grunnen til at du valgte å kjøpe/ikke kjøpe egen båt?
- Kan du fortelle om oppstartsprosessen? (fordeler, utfordringer)

Arbeidssituasjon

- Fortell om arbeidet ditt, hvordan er livet som fisker? (gjern i ulike sesonger)

- Hvordan ser en vanlig arbeidsdag ut? (detaljert)
 - Hva gjør du
 - Hvor befinner du deg
 - Hvem er du med
 - Hvilke redskaper og verktøy bruker du
 - Hva fisker dere?
 - Hvor fisker dere? Avstand og tid til felt.
- Hvordan fungerer samarbeidet mellom fiskerne i driften?
- Hvordan er arbeidsfordelingen organisert?
 - Hvem gjør hva
 - Hvordan er dette bestemt?
 - Er dette fast eller varierende?
 - Hva tenker du om arbeidsfordelingen og samarbeidet mellom dere? Er du fornøyd?
- Hvordan fungerer det for deg som skipper å delegere oppgaver?
 - Føler du at du får nok med aksept og tillit?
- Hva synes du er fint med jobben din?
 - Hva bidrar til trivsel og motivasjon?
 - Hva er de mest attraktive sidene ved yrkesvalget?
- Hva kan du si om det sosiale miljøet i arbeidshverdagen?
 - Finnes det noen møtepunkter?
 - Hva snakkes det om? Er det noe spesielt som opptar samtaleemnene?
 - Føler du at du passer inn i miljøet?
- Møter du noen arbeidskollegaer utenom arbeidstiden?
- Hvordan vurderer du din økonomiske situasjon?
 - Kan jeg spørre om hva du tjener?
- Hvordan synes du arbeidsmengden er?
 - Hvordan er lengden på arbeidsdagene?
 - Krevende, tilfredsstillende?
- Hvordan har det vært å kombinere familieliv og arbeid?
 - Har jobben påvirket familielivet i noen grad?
- Er det noen påkjenninger fra arbeidet?
 - Er det noe som er ekstra tungt?

- Hva med det psykiske?

En kvinnelig utfører

- Har du noen tanker rundt det å være kvinne i et såpass mannsdominert yrke?
 - Oppfatter du selv at du er i et mannsdominert yrke?
 - Har du noe kontakt med andre kvinner som også er fiskere?
- Får du reaksjoner på at du er kvinne, når du er på jobb?
- Har du opplevd fordeler med å være kvinne i dette yrket?
 - I hvilke situasjoner skjer eventuelt dette?
 - Enn noen utfordringer?
- Tenker du selv at det er noen ulikheter mellom hvordan du arbeider i forhold til andre menn i næringen du kjenner til?
- Merker du noen reaksjoner fra andre på bakgrunn av at du er fisker?
 - Kan du komme med noen eksempler - Hvorfor? Med hvem? Hvor?
 - Reaksjoner i samfunnet – hvordan blir du oppfattet av andre kvinner?
- I hvilken grad har tittelen din som fisker vært en del av samtaler med venner og familie?
- Har du opplevd støtte fra noen i din innerste krets om ditt yrkesvalg?
 - Er det noen som har vært «uenige» i yrkesvalget?
- Det er jo få kvinner som er fiskere, hva tror du er grunnen til det?
- Hva tenker du skal til for å få en endring her?
- Hva har vært viktig for deg på veien til å bli fisker?
- Hva tror du er viktig for at det skal komme flere kvinner i næringen?
- Hva tenker du om framtiden, ønsker du å bli værende i næringen?

Avslutning

- Er det noe du har lyst til å snakke om som vi ikke har tatt opp?
- Takk så mye for deltakelsen din!

